

Gure zor ekologikoa handiagoa da hirugarren munduko kanpo zorra baino

ARGIA

2005eko otsailaren 27a
LXVIII. urtea
1.981 zenbakia
3,30 euro

UPNk Ttipi-ttapa eta Xaloa itzali nahi ditu

Nafarroa euskarazko telebistarik gabe gera daiteke

Sandra Ott, Pensilvaniako antropologoa
alemanen kontrako erresistentzia aztertzen
ari da Zuberoan

Aintzane Ezenarro (Aralar)

“ETAk planteamendu berriak egin nahi ditu,
baina inertzia zaharrek lotuta dago”

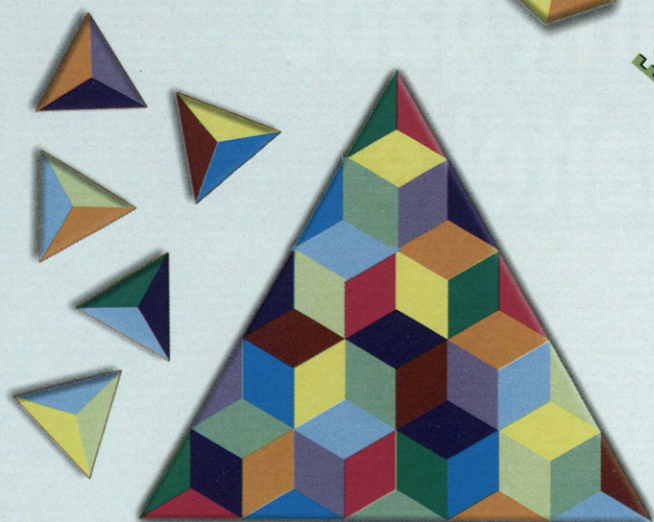
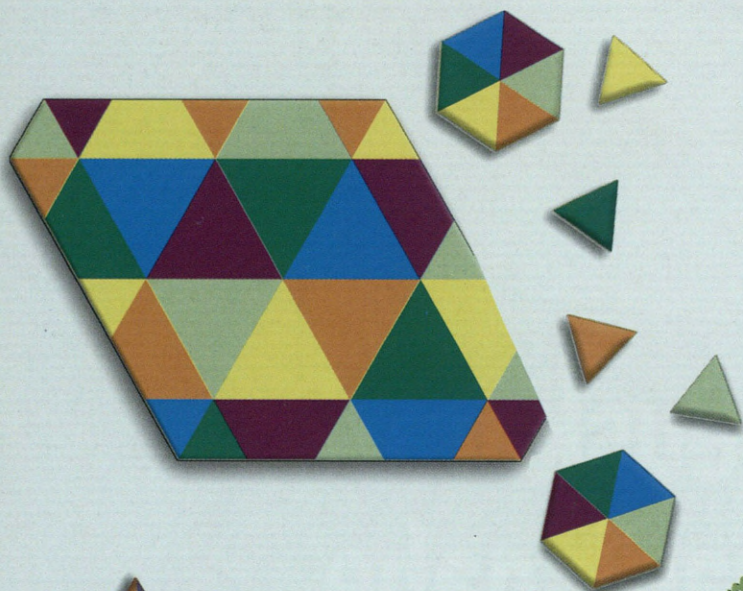

Egiozu aurre
MOKOGORRIren
erronkari

Ausartzen al zara?

kontzentrazioa,
ikusmena eta
trebetasuna
garatzeko puzzleak

**6 urtetik
gorakoentzat**

Forma eta koloreetan oinarritutako puzzleak!

Puzzle bat **9€**

Bi puzzleak **16€**

eskaerak

943 37 15 45 • denda@argia.com
Ohiko salmenta puntuetan

asteko gaia

- **UPN-k euskarazko telebistak itzali nahi ditu.** 4
NAGORE IRAZUSTABARRENA

pertsonaia

- **Sandra Ott: "Amodio handia behar duzu Santa Grazin bizitzeko".** 10
MIEL A. ELUSTONDO

gaiak

- **Betiko zorretan gaude.** 16
UNAI BREA

iritziaren leihoa

- **Gora Pro Nobis:** 19
ASISKO URMENETA
- **Hordago!** 20
ANDER LIPUS
- **Aukera koiunturalak.** 21
XABIER OLEAGA
- **Luparekin:** 22
Hauteskunde lehia eta herri ikuspegia. XABIER BARANDIARAN IRASTORZA
- **Txandan:** 23
Aterik ate. JOXERRA GARZIA
- **Hiruko txikian:** 23
Europa. J. M. OSTOLAZA
- **Pagotxatik erre kara.** 28
KIKE DIEZ DE ULTZURRUN

erdiko kaiera

- **Joxemiel Bidador: "Campion arte katakonbetan geunden".** 25
PILAR IPARRAGIRRE
- **Split 77.** 30
Dantzarako gogoz. JON GURRUTXAGA
- **Ezpalak:** 32
KATIXA GARATE
- **Argitalpenak:** 34
Felipe Juaristiri galdezka. PILAR IPARRAGIRRE
- **Denbora-pasak** 36
- **Ihesi:** 38
Altzürükü inguruko iturritz iturri goaz. AINHOA OIARTZABAL
- **Makina bat kontu.** 42
JABIER AGIRRE, JAKOBA ERREKONDO, JOXERRA AIZPURUA
- **Winston Arizmendi** 44

termometroa

- **Aintzane Ezenarro: "ETak beto-eskubidea ematen dio estatuari".** 45
MIKEL ASURMENDI
- **Gasteizko sarraskia 1976: "Ez dago hilketengatik erantzukizunak eskatzeko borondate politikorik".** 48
DANIEL UDALAITZ
- **Parte-hartzean non dago zilegitasunaren langa?** 51
XABIER LETONA
- **Korrika 14.** 52
Euskaldun berriaren lau aurpegi. UNAI BREA
- **Bero beroan** 54
- **Net Hurbil:** 56
Osasun fakturek hondatzen dituzte AEBetako familiak. PELLO ZUBIRIA

azkena

- **Erabakiak hartzeko orduan.** 58
BERNARDO ATXAGA

Xaloe eta Ttipi-ttapa dira Nafarroako euskarazko tokiko telebista lokalak. Berriki Espainiako Industria Ministeritzak arautu du telebista lokalen digitalizazioa. Baina Nafarroako Gobernuak legearen

gainean egindako garapenean, bi telebistok eta euskal eremu guztia lizentzia gabe utzi ditu. Itzalaldi teknologikoak euskarazko kate lokalen itzalaldia ere ekar dezake. 4

UPNk euskarazko telebistak itzali nahi ditu

Aintzane Ezenarro

Aro politiko berriaren adierazle

Gazte-gaztetik hasi zen Elkarrin. Gizarte mugimenduan ari izatetik politikaren zurrunbiloan aritzera pasa da. Aralarren aurkitu du bere ideiak praktikara eramateko bilgunea. Orainokoa instituzioetako kudeaketa ezagutu du alderdiaren barne politika baino. Gogoko jarduna dauka politika. Aro berri baterako politikaria, menturaz. 45

Luparekin

Xabier Barandiaran

22

ZOR EKOLOGIKOA

Betiko zorretan gaude

Hirugarren Munduko herriek duten kanpo zorra ezaguna da gurean. Ez da hain ezaguna ordea, herri aberatsok Hirugarren munduko herriekiko duguna. Hain zuzen, zor ekologikoa da zor horri eman zaion izena, eta herrialde aberatsok historian zehar eta egun oraindik herrialde pobreetan ustiatu, lapurtu eta hondatu dugunaren baliokide da. Dirutan neurtzeko zaila den arren, guk zor dieguna haiek guri zor digutena baino askoz gehiago da. 16

Jabetza: Komunikazio Biziagoa, S.A.L. Lehendakaria: Joxe Mari Irazusta. Zuzendaria: Xabier Letona. Zuzendaritzaren albokoa: Pello Zubiria. Idazkaritza Teknikoa: Ixabel Bereziartua. Produktzioa: Berdaitz Goia. Erredakzioa: Mikel Asurmendi, Estibitz Eizaguirre, Katixa Garate. Nagore Irazustabarrena, Onintza Irureta, Izaskun Jauregi. Argazkilaria: Dani Blanco. Sustapena: Kike Amonariz. Harpidetak: Aratz Aranburu. Argitalpenak: Bego Zuza. Bezeroen harrera: Olatz Korta. Publizitatea: Iñigo Txinburreta, Aloña Sorraluze. Administrazioa: Marijo Aiertza, Mari Karmen Loliarte. HELBIDEAK: Gipuzkoa: Industrialdea, 15. 20160 Lasarte-Oria. Tel: 943 371545. Faxak: 943 373403 (erredakzioa), 943 361048 (komertziala). Lapurdi, Nafarroa Beherea eta Zuberoa: Xalbardin baita. 64122 Urruña. Tel: 559 476000. Faxe: 559 476001. Nafarroa: Gazteluko Plaza 44, 3 eskuina. 31001 Iruñea. Tel: 948 222285. POSTAELEKTRONIKOA. Erredakzioa: kazeta@argia.com. Komertziala: komertzial@argia.com. Interneten: www.argia.com. Lege gordailua: NA 80-1963. ISSN: 0213-909X. Batzorde parekidea: 72562 E. Inprimategia: Antza S.A.L. Informatika: Adur Software Productions. S.Koop. Elk. Urtebeteko harpidetza. Hego Euskal Herria: 123 euro. Iparraldeko Euskal Herria: 149 euro. Espainia: 123 euro. Beste atzerriak: 157 euro. Airez: 245 euro. Komunikazio Biziagoa S.A.L. Ametzagaitza Taldeko partaidea da.

Azala: Antza. Argazkia: Dani Blanco.

Xaloa eta Ttipi-ttapa telebistak lizentzia eskuratzeko aukerarik gabe geratu dira, Espainiako Tokiko Telebista Digitalaren Plan Teknikoaren garapenean

UPNk euskarazko tele

Ttipi-ttapa eta Xaloe dira Nafarroako euskarazko tokiko telebista bakarrak. Orain arte, telebista lokalen inguruko legislazioaren faltan, alegaltasunean funtzionatu dute, Espainiako gainerako kate lokal guztiek bezalaxe. Iaz Tokiko Telebista Digitalen Plan Teknikoa jarri zuen abian Madrilgo Gobernuak eta autonomia erkidegoen eskutan utzi, bakoitzak bere beharren arabera gara zezan. Nafarroako Gobernuak egindako garapenaren ondorioz, Nafarroako euskal eremuko udalerri guztiak telebista lokalaren zerbitzurik izateko aukerarik gabe gelditu dira eta euskara hutsez emititzen duten bi kate bakarrak ilegal izatera kondenatuak daude, instituzioek beste irtenbide bat eskaini ezean. Itzalaldi analogikoak Nafarroako euskarazko kateak ere itzaliko al ditu?

NAGORE IRAZUSTABARRENA

Argazkiak: Dani Blanco

ORAIN ARTE EZAGUTU DUGUN telebista analogikoaren amaiera gainean da. Tokiko telebistak izango dira Espainian digitalerako jauzia egingo duten lehenak. 2004ko martxoaren 12an onartu eta abenduaren 3ko Errege Dekretuaren bidez aldatu zen Espainiako Tokiko telebista Digitalen Plan Teknikoa abian jarri du prozesua, eta 2008a hasi bezain pronto, estatuko telebista lokal guztiek digitalen emititu beharko dute. Eta horretarako, beste guztiek bezalaxe, Bortziriak, Baztan eta Malerrekan emititzen duten Ttipi-ttapa eta Xaloe telebistek ere emisio digitalera egokitu beharko dute. Baina Etxalar eta Elizondoko egoitzetan inbertsio digitala ez da kezka nagusia: aipatutako Plan Teknikoari esker etorkizuneko tokiko telebista digitalen mapa osatu dute eta euskarazko bi kate nafarrak kanpoan geratu dira.

Tokiko telebisten mapan tokirik ez

Jauzi digitala bideratzeko eta tokiko telebistak erregularizatzeko Plan Teknikoa iragan urteko martxoaren 12an onartu zen Errege Dekretu bidez. Planaren arabera, estatu osoan 266 eskualde edo demarkaziok izango zuten tokiko telebista digitalak garatzeko aukera. Eta eskualde bakoitzeko batez beste lau emisio frekuentzia era-

Argazkian,
Ttipi-ttapa
telebista eta
aldizkari
egoitza,
Etxalarren.
Xaloe
telebistak
Elizondon du
egoitza.

biltzeko aukera zabaldu zen. Nafarroan, ordea, bost eskualde besterik ez ziren onartu (Iruñerria, Zangoza, Tafalla, Lizarra eta Tuteria) eta horietako bakoitzeko lizentzia bakarra onartu zen, gainerako autonomietan batez beste lau onartu zirenean. Plana onartu eta hurrengo egunean, PSOEk Espainiako hauteskundeak irabazi eta Gobernu aldaketa-ekin batera, Plan Teknikoa ere aldatzea erabaki zuten. Irailean eskaera berriak egiteko epea zabaldu zen eta azaroaren 11n Nafarroako Parlamentuak Espainiako Industria Ministerioari gutxienez bi demarkazio berri (Sakana eta Bidasoaldea) eskatzea erabaki zuen. Abenduaren 3an lege berritua onartu zen. 15 eskualde berri onartu zituzten orduan, 281 osotara. Baina Nafarroak bere bost eskualde eta bost kontzesioekin jarraitu zuen. Aldea izugarria da EAerekin alderatuz gero, esaterako: 15 eskualde eta 60 kontzesio. Nafarroako 225 udalerritatik 47 soilik daude onartutako eskualdeen barruan. Beraz, udalerrien %83ak ez du tokiko telebista digitalik izateko aukerarik. Populazioari dagokionez, %31 geratzen da kanpo (Andaluzia osoan, adibidez, %8a soilik bizi da aukeratutako eremutik kanpo). Nafarroako kasua are larriagoa da, eremu

telebistak itzali nahi ditu

Ttipi-ttapa aldizkaria eta telebista

Ttipi-ttapa aldizkaria 1982an sortu zen. Ez zuen egitura profesionalik, ez publizitate-rik, ezta harpidetza sistemarik ere. 1990ean egitura profesionala finkatu zen arte. Ttipi-ttapa Kultur Elkarrekin kudeatu zuen aldizkaria, 1997an Ttipi-ttapa Fundazioa sortu zen arte. Fundazioak Kulturkari izeneko enpresa sortu zuen publizitate salmenta eta lan komertzialak egiteko.

Urte berean, 1997ko azaroan hasi ziren telebistako probako emisioak eta 1998ko ekainaren 15ean programazio erregularrari ekin zioten.

Egun 10 langile ari dira lanean Etxalarren duten egoitzan eta telebistako eta aldizkariako edukiak batera lantzen dituzte. Baina bi komunikabideek ez dute eremu bera hartzen. Telebistaren emisioa Bortzi-riak eta Malerreka iristen da; aldizkariak berriz, Areso, Leitza, Arano, Goizueta, Sara, Azkaine, Senpere eta Baztan ere hartzen ditu.

Ttipi ttapa hamabostekariak 6.000 harpidedun ditu egun. Zonaldeko udaletatik, Eusko Jaurlaritzatik eta Nafarroako Gobernutik jasotzen dute aldizkarirako diru-laguntza. Baina Nafarroako Gobernuaren diru-laguntza jaisten ari da azken urteotan: 1999an 7 milioi pezeta jaso zituzten eta iaz 18.000 euro, erdia baino gutxiago, beraz. Eta aurtien euskarazko komunikabideetarako partida %25 murriztuko dela jakinarazi dute. Laguntzen bidez urteko aurrekontuaren %40 inguru betetzen dute eta gainerakoa publizitate salmentatik eta harpidetza-tik jasotzen dute.

Telebistaren kasuan autofinantzazioa txikiagoa da. 145.000 euroko aurrekontua du eta erdia Nafarroako Gobernutik, Eusko Jaurlaritzatik eta Udalen laguntzatik dator; bakoitzak 20.000 eta 30.000 euro bitarteko kopurua ematen die. Antzeko kopurua lortzen dute publizitateari esker eta falta dena Fundazioak hasieratik osatu duen poltsari esker lortzen da.

Barne produkzioari esker batez beste hiru orduko programazioa betetzen du egunero Ttipi-ttapak. Beste hainbat saio beste tokiko telebista batzuekin egindako truketik datoz eta ETBri erositako produktuak ere emititzen dituzte.

Iaz egindako inbertsio teknologikoari esker emisio sistema automatizatua du Ttipi-ttapa Telebistak.

Konparazio mingarriak

Nafarroan legeak izan duen garapenaren zentzugabekeria are nabarmenagoa da Espainiako autonomiekin alderatuz gero. Osotara, 2004ko martxoaren 12an onartutako plan teknikoak 266 eskualde edo demarkazio onartu zituen. Gerora, joan den abenduko Errege Dekretuak beste 15 eskualde onartu zituen. Demarkazioko lau frekuentzia emango dira batez beste eta, hortaz, estatu osoan 1.000 lizentziatik gora banatuko dira. EAEn, esaterako, 15 demarkazio onartu dira eta 60 tokiko telebista izateko aukera dago. Nafarroan, aldiz, bost eskualde eta eskualde bakoitzeko kate bakarra onartuko dira.

euskaldun guztia lizentziarik gabe geratu dela, eta lehenagotik dauden euskarazko bi kate lokal lizentziarako aukerarik ez dutela kontuan hartuz gero.

Espainiako Industria Ministerioak epe berrian jasotako eskakizun berri guztiak onartu zirela jakinarazi zuen. Zergatik ez orduan Nafarroakoak? Nafarroa Bai-ko Uxue Barcosek egindako galderari erantzunez, Jose Montilla Industria ministroak eskakizunik ez zela egin erantzun zuen. Hortaz, Nafarroako Parlamentuak hala eskatuta ere, UPNko gobernuak, Francisco Iribarren Ogasun kontseilariak hain zuzen, ez zuen berau Madrila bideratu.

Kopuru mugatua, baldintzak ere bai

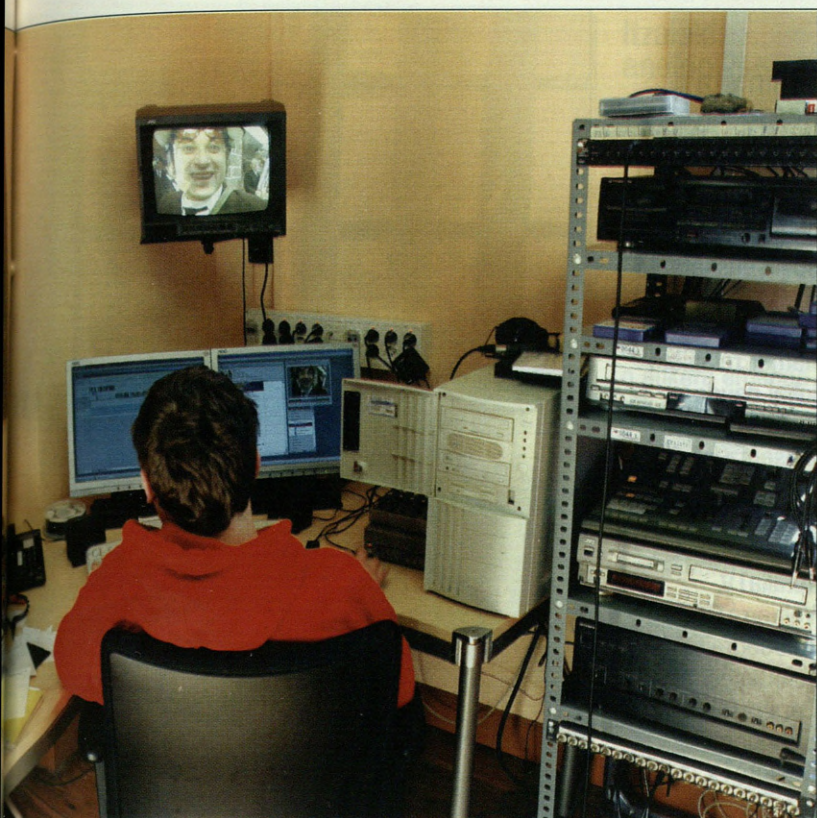
Legea Espainiako Gobernuak egin du, kasu honetan Industria Ministerioak, berak markatu ditu oinarritzko arauak, baina haren garapena autonomia erkidego bakoitzeko gobernuari dagokio. Nafarroako demarkazio eta kontzesio kopuru mugatuaz jardun dugu, baina kontzesio eskara egin nahi dutenei ezarritako baldintzak ere berak ipini ditu. Nafarroako tokiko telebistek egunero gutxienez zortzi orduz emititu behar dute, astean 56 orduz, beraz. Barne produktioari dagokionez, 20 minutuko bi tarte besterik ez ditu eskatzen egunean (%10 baino gutxiago). Euskararen erabilera ez du eskatzen eta tokiko telebista kate nazional handien parte izatea edo ez, ez du aipatu ere egiten.

Alderatu dezagun Galizian ezarri duten baldintza agiriarekin: kate nazional batek ezin du tokiko telebistaren parte izan; barne ekoi-zenak %60koa izan behar du, gutxienez; astean 32 ordukoa da emisio minimoa; eta galegoaren erabilera derrigortzen du.

“Bi telebista lokal eredu daude: bata, tokiari errotuta dagoena; bestea, komunikazio talde handiek publizitate lokala biltzeko helburuz sortzen dutena. Gu lehenengo taldean gaude eta Nafarroako Gobernuak bigarren ereduaren aldeko apustua egin du”

J. M. IRIGOIEN. (TTIPI-TTAPA)

Joxe Manuel Irigoien Ttipi-ttapa telebistako koordinatzailearen hitzetan, "bi telebista lokal eredu daude mahai gainean. Bata, tokiari errota dagoena, bertako agenteek bertako merkaturari egokituta ekoizten duten produktua. Bestea: komunikazio talde handiek publizitate lokala biltzeko helburuz sortzen dutena. Nahikoa eduki badute, entretenimendu saioak berdin-berdin egiten dituztelako Almeriarako edo Nafarroarako. Gu lehenengo taldean gaude eta Nafarroako Gobernuak bigarren ereduaren aldeko apustua egin du".

Gobernuak, bere erabakiak azaltzeko, tokiko telebistak kudeatzen dituzten enpresen bideragarritasunarekin kezkatuta dagoela azaldu du. Baina, "zortzi urtez biziraun badugu -dio Joseba Igarabide, Xaloe Telebistako

Ttipi-ttapak eta Xaloeak programazioa automatizatu dute. Ordenagailuan ordena erabaki eta hark bideratzen du saioen emisio zehatza.

zuzendariak- eta bideragarriak izan bagara, ez dago zertan pentsatu hemendik aurrera ez garela izanen".

Arrazoi teknikorik ere ezin da argudiatu lizentzien kopurua murrizta izateko. Egun hamar tokiko telebista daude Nafarroan eta ez da inolako saturaziorik sortu espazio erradioelektrikoan. Are gutxiago etorkizunean, sistema digitalak seinalearen igorpena askoz ere zehatzago egiteko gaitasuna daukanean.

Zer zentzu dute orduan Nafarroako Gobernuaren erabakiek? Ttipi-ttapako Joxe Manuel Irigoienek ustez, "interes politiko eta ekonomikoak daude atzean. Baldintzak ikusita, kontzesioak kate eta talde handiek eskura ditzaten pentsatuta daudela dirudi. Eta zergatik kontzesio bakarra eskualdeko? Sortuko den berri horrek konpetentziarik izan ez dezan, merkatu publizitarioa lehian jar ez dadin". Xaloako zuzendaria bat dator, eta pasa den otsailaren 7an pentsatzen dutena agerian geratu zela dio. Data horretan telebista proiektu bakoitzak bere agiriak aurkezteko epea amaitu zen eta soilik bi eskaera iritsi ziren, biak Iruñerriko eskualderako, bata *Diario de Navarra* editatzen duen Información S.A. enpresak eskatua eta bestea Cadena Cope-ri lotua dagoen Popular TV-k. Gainerako lau eskualdeetan ez da proiektu bat bera ere aurkeztu.

**"Nafar parlamentuan gogor egin
genuen, erran genuen
bi telebistek, filosofiaz,
edukiz, betetzen dutela tokiko
telebistek izan behar dutena eta
hori zaindu beharreko gauza dela.
Badirudi entzun gintuztela, gaia
sentsibiltatez hartu zutela"**

J. IGARABIDE. (XALOA)

"Oinarrizkoena baino ez dugu eskatzen: bizitzeko eskubidea"

"Gure herriari errugabetasun presuntzioa ukatzen zaio"

Errespetatu ditzagun pertsona eta herri guztien eskubideak, eta erabil dezagun

**gure hizkuntzan
bizitzeko eskubidea**

Bizkaiko Foru
Aldundia
Diputación Foral
de Bizkaia

**gure
arteak
euskaraz**

Xaloea telebista

Baztan eta Malerrekan zabaltzen da Xaloea Telebistaren seinalea eta Elizondon du egoitza. 1997ko ekainean jarri zen martxan lehenengoz eta programazioa emititzen urte bereko urrian hasi ziren. Zortzi langilek eta hainbat kolaboratzailek dihardute bertan lanean eta horrek eguneko batez besteko hiru orduko programazioa ekoiztea ahalbidetzen du. Gainera, Ttipi-ttaparen kasuan bezala, Urdaibai, Goiena, Goierri, Mendaro eta Zarautz telebistekin duten elkarlanari esker, hainbat saio trukutzen dituzte. Eta denen artean ETBri erosten dizkioten saioei esker astean bost ordu emititzen dituzte. Programen errepikapenari esker eguneko 24 ordutan emititzen dute. Baina produkzio propioak du pisu gehien Xaloan.

Eguneroko ordubeteko albistegiaz gain (eguerdi eta arratsero eskaintzen dutena), Xaloak nekazaritzari eta kirolari eskaintako saioak ditu astero. Haurrei, zaharrei, emakumei eta gazteei bideratutako saioak ere badituzte. Programazio finkoaz gain, ekitaldi bereziek ere (futbol edo pilota partidak, kontzertuak...) tokia dute euskarazko tokiko kate honetan.

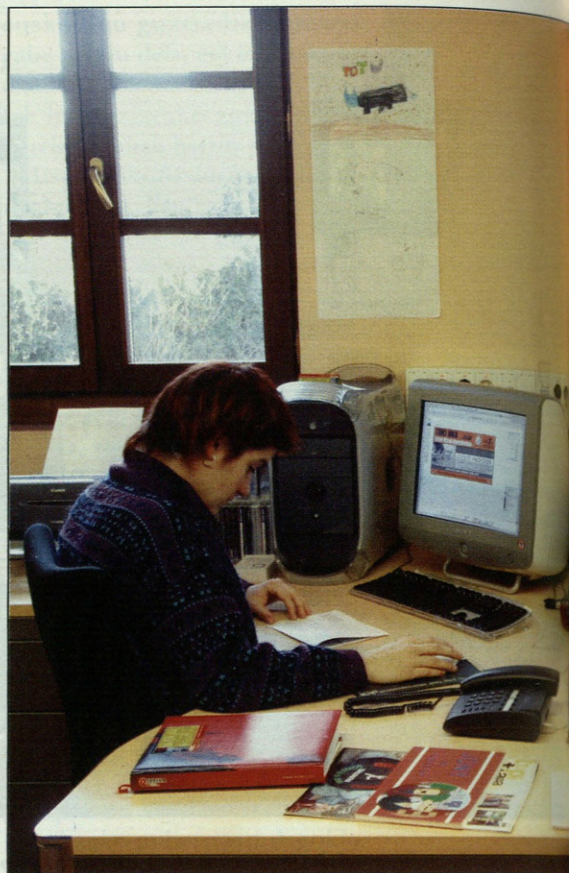
Bortzirietako katean bezala, Xaloan ere emisio sistema automatizatua dute eta horrek programazioa ordenatu eta zehaztasunez emititzen laguntzen die.

Sortu zenetik hona Xaloea telebistaren urteko aurrekontuak gora egin du eta 180.000 eurotara iritsi izan da. Aurten zertxobait jaitsi da eta Joseba Igarabide zuzendariak dioenez "gerrako ekonomian sartu gara berriro". Diru-laguntzen kudeaketa moduak aurreikuspenak egitea galarazten diela dio; zenbat jasoko duten ez dute urte bukaera arte jakiten eta kopurua are beranduago iristen zaie. Instituzioek euskarazko telebista lokalen lana errekonozitu eta diru-laguntza sistema finkatzea eskertuko lukete, aurreikuspenak hobeto egin ahal izateko. Gainera euren emisio esparruko udal eta mankomunitateetatik jasotako laguntza murriztu egin da azken aldian.

Xaloea telebista jaio eta lehen hiru urtetan ez zuen batere diru-laguntzarik jaso. Publizitateari esker egin behar izan zuen aurrera. Egun Nafarroako Gobernutik, Eusko Jaurlaritzatik eta mankomunitate eta udalengandik jasotzen dituzten laguntzek aurrekontuaren %60 inguru ematen die eta gainerako %40 publizitate bidez eta baliabide propioei esker autofinantzatzen dute.

Orain eta gero

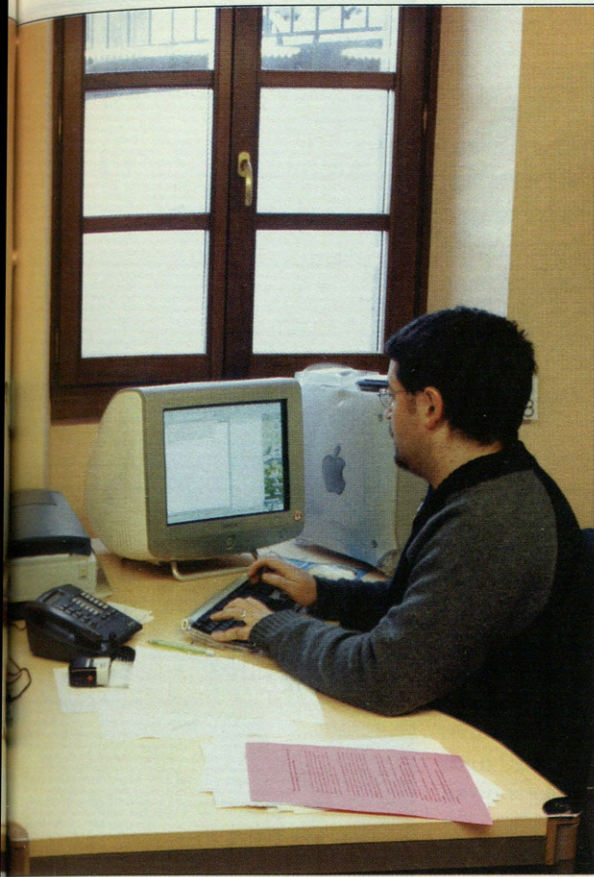
Plan Teknikoaren garapenak Nafarroan ez ditu soilik euskarazko tokiko kateak kaltetuko. Egun hamar telebista lokal daude Nafarroako Ikusentzunezko Kontseiluaren arabera: Popular televisión, TafallaTV, ValtierraTV, TeleCadreira, TeleCascante, PeraltaTV, CirboneraTV, MilagroTV, Xaloea eta Ttipi-ttapa. Eskualde banaketaren arabera gehienak kanpoan geratzen dira. Eskaerak egiteko epea amaituta, Tuterak, Lizarrak, Zangozak eta Tafallako eskualdeetarako ez da eskaera bat bera ere jaso. Soilik Iruñeko eskualderako aurkeztu dira bi eskaera. La información S.A. (*Diario de Navarra* argitaratzen duen enpresa) eta Popular TV (Cadena Cope-ri lotua) lehiatuko dira demarkazioko frekuentzia bakarra lortzeko.

Zentzugabekeria eta lege haustea

Xaloea eta Ttipi-ttapako arduradunek, Nafarroako Gobernuak Plan teknikoaz egin duen garapena zentzuzkoa ez dela salatu dute. Baina baita, parlamentuak azaroaren 11n erabaki bezala, eskakizun berriak Espainiako Gobernuari helarazi ez izana ere. Gainera Plan teknikoak Nafarroan izan duen garapenak legea hausten du hizkuntzari dagokionez, bai Eurokartak eta bai Euskararen Legeak berak euskarazko komunikabideak bermatzea eskatzen baitu.

Argudio horiek guztiak lagun, biak hala biak ahalegin guztiak egiten ari dira euren eskakizunak bidera eta entzun daitezen. Orain arte oposizioko talde parlamentario guztiak bildu dira eta egunotan UPNko ordezkariak biltzekoak dira. Eta badirudi orain arte guztiak bat egiten dutela Ttipi-ttapa eta Xaloako ordezkarien iritziz eta eskakizunekin. Hala utzi zuten agerian, bederen, EAK eskatuta Nafarroako parlamentuan otsailaren 15ean burututako lan saioan. Saio horretan bi kateetako ordezkariak eta euren emisio eremuko udal eta mankomunitateetako ordezkariak bildu ziren parlamentarietara irtenbide bat eskatzeko. Xaloako Joseba Igarabidek azaldu duenez, "gogor egin genuen, erran genuen gure telebistek, filosofiaz, edukiz, betetzen zutela tokiko telebistek izan behar dutena eta hori zaindu beharreko gauza dela. Hitz politikak entzun geni-

Itzalaldi analogikoa

Telebista analogikoaren amaierak eta digitalaren etorrerak, eskaintza zabaltzeaz gain, interaktibitateak o aukera emango dio ikusleari.

Lurreko Telebista Digitala finkatzeko orduan, Espainiako Gobernuak estatuko kate handietara jo baino lehen, tokiko telebistekin "froga" egitea erabaki du. 2008rako kate lokal guztiek digitalean emititu beharko dute, horretarako beharrezkoak diren inbertsio teknologikoak egin ondoren. Baina hartzaileak ere prest egon beharko du eta egun oso gutxi dira telebista prestatua edo dekodifikatzailea duten etxeak.

tuen, badirudi entzun gintuztela, gaia sentsibiltatez hartu zutela. Talde guztiek, UPNk barne, esan zuten zazpi demarkazioak lortzeko borrokatuko zutela, salbuespena egiteko eskatuko zitzaiola Espainiako Industria Ministerioari. Baina ez dakigu esandakotik zenbat egingo duten".

Bi irtenbide

Demarkaziorik gabe eta kontzesiorik lortu ezean, Xaloe eta Ttipi-ttapa telebistak ilegal izatera pasako lirateke. Orduan Nafarroako Gobernuak bi kateen itxiera agintzeko eskubidea izango luke. "Ez dut uste Guardia Zibila ixtera etorriko zaigunik -dio Irigoienek- ez

Bi alternatiba ikusten dituzte. Batetik, Espainiako Industria Ministerioak salbuespen gisa, demarkazio berriak onartu eta kateei euren eskaera egiteko epea zabaltzea. Beste irtenbidea orain arteko alegaltasun egoera 2008a arte luzatzea litzateke

baitiogu inori trabarik egiten. Baina itotzeko modu asko daude". Batetik, orain erabiltzen dituzten frekuentziak ez dira legez eurenak, eta frekuentzia aldatzera behar ditzakete. Bestetik, legaltasunetik kanpo egonda, diru-laguntza deialditik kanpo geratuko dira printzipioz. Igarabideren ustez, "Nafarroako Gobernuak ez du diru asko ematen, baina kopuru hori beharrezkoa dugu".

Hau guztia saihesteko bi alternatiba ikusten dituzte euskarazko bi kateetako arduradunek. Batetik, Espainiako Industria Ministerioak salbuespen gisa, demarkazio berriak onartu eta kateei euren eskaera egiteko epea zabaltzea. Beste irtenbidea orain arteko alegaltasun egoera 2008a arte luzatzea litzateke. 2008ko urtarrilaren lehenean, eskakizun berrietarako epea ireki-ko litzateke eta Xaloe eta Ttipi-ttapa hor izango lukete aukera. Aukera eta arriskua, ederkiki baitakite kontzesioen lehiaketa berri batean, euren ahalegin eta borroka guztiaren ondoren, kanpoko talde handi batek eurek nahi duten lizentzia eskura dezakeela.

Euren eguneroko lanean jarraitzen dute Xaloe eta Ttipi-ttapa telebistako langileek, Baztan, Malerreka eta Bortzirietako biztanleei eduki lokalak euskaraz eskaintzen. Eta euren egoerari irtenbidea aurki emango ote dioten zain. Joxe Manuel Irigoienek esan duen bezala, "Nafarroan, euskara tartean dela, ezin duzu inoiz jakin zer gertatuko den". ■

Argitalpen honen edizioan lankide:

kutxa

gizarte ekintza

Sandra Ott

«Amodio handia Santa Grazin»

Antropologo bat Marten du izena Oliver Sacks-en lan honezkero ezagunak. Izenburu horri tiraka dator Sandra Ott. Amerikar antropologoa Mauleko kantoian ibili zaigu negurik beltzenean. Helburua, Bigarren Mundu Gerra garaian alemanek Zuberoa okupatu zuteneko aldia aztertzea. Baliatu dituen iturriak, aldi hartako lekukotasuna emateko moduan diren gizon eta emazte zaharrak. Laurogeitaka pertsonarekin mintzatu da Gestapo-z, SS-z eta makiez, eta bertako euskaraz jardun du: zubereraz. Pensilvaniako euskaldun berri honek euskalki horixe du hizkera.

MIEL A. ELUSTONDO

Argazkiak: Zaldi Ero

Nortasun agiria

Euskaldun berria zubereraz mintzo. Sandra Ott, antropologo bat Maulen. Hogeita hamar urte lehenago egonaldi luzea egin zuen Santa Grazin. Xehe-xehe aztertu zuen bertako jendeen bizimodua eta liburua argitaratu: *The Circle of Mountains. A Basque Shepherding Community*. Santa Grazin artzaina nagusi zen garaiko kontuak. Orduan ez bezalako gaia du orain esku artean baina, orduan bezala, atez ate jo du informazio eske. Egun, alemanek okupatu zuten Zuberoa hartaz urregorritzko datuak ditu Sandra Ott-ek. Estatubatuarrek atera behar dizkigu babak eltzetik beste behin.

Alemanen kontrako erresistentzia zenuen ikergai, oker ez banaiz. Jean-Louis Davanten pastoralak bezala esatera, *Xiberuko makia*. Horixe ikergai...

Lehen-lehenik bai, baina gero haboro ikasi behar nuela ikusi dut eta, orduan, XIX. mendera joan behar izan dut, hirondelak ikastera.

Hirondelak?

Bai. Hirondelak neskak dituzu, Aragoitik eta Nafarroatik 1890ean Maulera jinak lan egiteko espartin fabrikari. Horregatik, Espainiako herri txipi bat duzu Maulen sasoi hartan. Hasten dut ene lana denbora hartan eta, gero, ikasten dut Zuberoako bizitza eta

Xiberuko makia pastoralak ikusi dut eta jakin dizut erresistentzian izan direla bi talde: *Corps Franc Pommiers* eta *L'Armée Secret*. *Corps Franc Pommiers* erresistentziako nagusi izan duzu Clement de Jaureguiberry, Zibozekoa. Bigarren makian, *L'Armée Secret* horretan, nagusia izan duzu Maulekoa: Pierre Beguerie. Bi makia horien historia ikertzen dut. Denbora hartako testimonioak xerkatzen ditut eta jendeekin, emazte eta gizon zaharrekin, elestatu naiz.

Jendea aise mintzo zaizu? Kontatzen dizkizu aldi hartan gertatuak?

Bai. Atzeman dut jende anitz nahi duena elestatu Alemaniako okupazioaz. Baina ez duzu ber gauza Espainiako gerra denboraz. Nekezago duzu horretaz jendeekin elestatzea...

Zer zen makiek egiten zuten borroka?

Normalean sabotajeak izan dituzu elektrizitatean, zubian, bidean... ez armekin. Baina ukan duzu bost borroka handi Zuberoan, bost eraso alemanei; bat hemen, Maulen, Bildozen. Eta beste tragedia handi bat ukan duzu Ospitalepean, 1944ko arramaiatzean, ekainean. Historia hau behar dut izkiriatu, baina neke duzu. Oraingo jendeak nahi du detaile oro kontatu, baina nire lana ez duzu gerrako akto denengutegia egitea. Atzeman dut zenbaitez aiseago elestatzeko emazteekin.

Emazteek ere parte hartu zuten erresistentzian?

Ez erresistentzian, baina emazteak aiseago elestatzen dira, aise eta eder, okupazioko denboraren gainean. Ez dakit zertako. Zenbait gizon erresistentzian izan dituzu eta behar ukan du soldadu bat izan. Eta xuxen-xuxen oro erranen dizu: zenbat arma, zenbat eraso, zenbat preso... eta hori ontsa duzu, baina nik nahi nuke ikasi nola zen bizitza, nola zen jendea, eta normalean gizonen beste kontuak dituzte: aktoak eta erasoak zer egunean, zer tenorean, eta zenbat arma, zenbat granada...

politika XX. mendean. Espainiako gerra denboran eta alemanen okupazioa baino aitzinago, beraz.

Makiak aztertzeke interes handia ere baduzu...

Bai, interes handia badut, eta xiberotarrek ere badute interesa erresistentziari buruz.

behar duzu bizitzeko»

Grabagailurik ez

"Duela hogeita hamar urte Santa Grazin nintzelarik, jendeek ez zuten elestatu nahi erresistentziaren gainean. Orain bai, zaharrek nahi dute, urgentzia dute elestatzeko, usu. Zenbaitek erran du: 'A, Sandy, zurekin aiseago duzu elestatzea. Zu ez zara *Corps Franc Pommiers*, ez zara *L'Armée Secret*; ez xuri, ez gorri; ez eskuin ez ezker, zu kanpoan zira'. Atzeman dut jende anitz, izugarri jentil. Gainera nik ez dut deus grabatzen. Aiseago da gabe. Ez da hain-beste tentsio. Zaharrekin elestatzen ari eta nik beti izkiriitzen dut ber denboran. Gero, berriz elestatzen naiz jendeekin, segur izateko. Hau da ene lan egiteko moldea. Eta jendea kontentago da".

Eta, bistan da, hori ez da zure interesekoa.

Bai, baina ez. Behar dut beste lana egin, orduko Mauleko jendeen bizitza ikasi.

Zerk ekarri zaitu gai honetara?

1976an hasi nintzen. Santa Grazin izan ninduzun beste lan baten egiteko, baina han entzun nuen, abantzu 30 urte lehenago, makia izan zela Santa Grazin berean: *L'Armée Secret*. Gainera, entzun dut beti mugalarrien historia: Frantziatik eta Iparraldetik Espainiara joan ziren jendeak, juduak ihesi lehenik, eta, ondotik, santa grazitarrak eta xiberotarrak Nafarroara joanak, ardien begiratzeko, gasnaren egiteko. Hemen baduzu beti-beti jendeen trafika hori. Gerra denboran ere bai. Entzun dut zenbait historia triste baina 1976an Santa Graziko jendeak ez zuen nahi sobera elestatu eta nik errespetatu dut haien gogo. Handik landa, jin nauzu Zuberoara 2001ean eta Jean-Louis Davanten pastoralara ikusi dut Sohütan, *Xiberuko Makia*, eta hasi dut ene lana, oraingoa: alemanen okupazioa Bigarren Mundu Gerran. Aitzinean, interesa izan dut, baina pastoralan izan nauzu eta pentsatu dut: "Sohütarrek pastoral, erresistentziaren gainean!". Pastoral horretan ikusi dut jendea, zenbait negarrez, zenbait interes handiarekin, zenbait... orotarik. Gero kontrobertsia izan da Zuberoan.

Kontrobertsia? Zergatik?

Zenbaitek uste izan du gaia oso presente zela, oso delikatu zela. Normalean, pastoralaren gaia aspaldikoa duzu...

Gai historikoa...

Bai, eta makia ez duzu aspaldikoa, eta baduzu jendea oraino bizi dena.

Jende asko bizi da denbora hartako testimoioak emateko moduan? Horien lekukotasunak biltzen eman dituzu azken bi hilabeteak... Baduzu, bai, ez anitz baina baduzu. Ez dakit zenbat, ez ditut kontatu, baina lauretan hogeiren bat bai, hain segur.

Aise izkiriaturiko duzu liburu bat...

Bai, badut bi libururen egiteko!

1976an Zuberoara lehenbiziko aldiz heldu zinenen beste proiektu bat zenuen asmo. Ikerketa burutu eta liburua izan zenuen emaitza orduan ere: *The Circle of Mountains*. Santa Graziko komunitatea xehe-xehe aztertu zenuen bertan...

Hala eginga dut, bai. 1976an nahi nuen lehen-go kostumak eta lehen-go bizitza begiratu: lehen-go erritoak, lehen-go olak, ardiak, artzainak... Enetako interesgarri izan duzu lehen-go bizimoldea ikertzea. Oraingoa egiteko on izan dut, gizon eta emazte zaharrekin elestatzeko... Ez dut ber gauza egiten orain baina testimoioak entzuten ditut. Prozesua bera da, amiñi bat.

Asko aldatu da Santa Graziko komunitatea?

Bai eta ez. Anitzez txikiago duzu orain. Ez duzu berrehun jende eta baduzu anitz etxe hutsik, edo zerraturik, edo ama eta seme bat ez ezkondu bizi direna. Auzo batean badira bost etxe eta bi familia. Besteak hilik edo Pauera edo Bordelera joanak dira. Santa Grazin orain ez duzu auzorik. Etxeak hutsik dituzu eta ez duzu posible auzolana egitea lehenago bezala, ekonomia aldatu duzu. Nik antzeman dut bizitza haboro etxe barnean egiten dela. Lehen-go jendeek egiten dute oraino txerri hiltzea, baina ez baituzu auzorik, senideekin egiten dute. Baduzu ola bat, bakarrik, gasna egiten dizu, baina besteak hutsik dituzu. *The Circle of Mountains* ene liburuan esplikatut du anitz bizitza hura, baina ez duzu haboro.

Oxfordeko Unibertsitateko antropologo zinen Zuberoara etorri zinen denboran. Nola jo zenuen Santa Graziko komunitatea aztertzeraz?

Izkiriatu dut lehen aldiz William Douglass Renora. Ez dut ezagutu, baina izkiriaturik du. Bere liburua irakurri ditut. Franco hil ondoan zen, justu, 1975ean. Berak erran zidan: "Sandy, zoaz Iparraldera, ez duzu beste antropologorik han". Orduan, nik izkiriatu dut Eugene Goiheneche, Uztaritzen bizi baitzen. Gero, Euskal Herrira heldu nintzelarik, berriz izan nauzu Eugene-

"Emazteak aiseago elestatzen dira, aise eta eder, okupazioko denboraren gainean. (...) Normalean gizonek beste kontuak dituzte: aktoak eta erasoak zer egunean, zer tenorean, eta zenbat arma, zenbat granada..."

rekin. Eta erran diot: "Eugene, nahi nuke eskuaraz ikasi. Nahi nuke herri txiki bat!". Eta lehen aldiz jin nauzu Eugene Goyenetchekin Santa Grazira, bertako pastoralaren ikustera, 1976an. Gero, Donibane Garazi ondoan izan nauzu hilabete bat, Mendeberri ikastolan; hau ere ez duzu haboro. Han ikasi dizut euskara batua, eta nik erran diot zuzendariari: "Behar dut xiberotarrez ikasi!". Orduan atzeman dut ene lehenbiziko euskarzko gramatika Oxforden: XIX. mendekoa, *Grammaire Basque*, baina xiberotarrez, Louis Gezek egina. Hilabete batez ikasi dizut rez eta handik landa joan ninduzun Eiherelarrerat. Marcel Etchehandyren tanta, izeba bat

han bizi zela uste dut, eta han igaro dizut hilabete bat manexa ikasteko amini bat. Handik Santa Grazirat. Han atzeman dut Txomin Peillen, eta Txominekin ene familia, Irigarai Kurutxaga. Gaixoa! Galdu dizugu ene etxeko andere zaharra orain dela lau hilabete. Hil duzu 91 urtetan. Han egin dizut urte bat eta gero atzeman dut oraingo Santa Graziko etxea, Goiartian.

Ari zara, eta neure buruari erraten diot ez dudala beste estatubatuarrik ezagutzen xiberotarrez hitz egiten duenik...

Badituzu amerikano eta amerikantsak, baina euskaldun berriak ez anitz.

REVISTA DE LAS ARTES ESCÉNICAS - ARTE ESZENIKOEN ALDIZKARIA

ARTEZ

harpidedun egin zaitez

harpidedun izatearen abantailak

- aldizkariaren urteko 12 aleak etxean jasotzeko aukera
- gure argitaletxearen liburuetan %25eko beherapena
- Yorick, gure liburudenda birtualean egindako edozein erosketetan %10eko deskontua

Urte osoko harpidetza (12 ale): 30€ BEZ barne - Iparraldean 58€ BEZ barne

Elizburu kalea 3 - 48230 Elorrio - tel. 946 583 082 - fax. 946 231 886 - www.artezblai.com - artez@artezblai.com

Are gutxiago xiberotarrez mintzo denik...
Segur.

Neke izan zen euskararen ikastea?

Bai, neke, eta nekez ematen dut, ez ontsa, baina Santa Graziko ene irakaslea izugarri on izan duzu, beti zorrotz, izugarri zorrotz. Egun oroz ibili behar duzu jendeekin, lan egiteko arto sartu eta zuritzen, belar egiten, txerria hiltzen... Nik egin dut bederatzi txerri hiltze, txerriboda, ene lehen urtean. Behar duzu hiru egun txerri hilketa batentzako, eta nik bederatzi egin ditut, segidan: hogeita zazpi egun txerri lanean!

Pastoralak on

"Lau pastoral ikusi ditut. *Santa Grazi, Xiberuko Makia...* Azkena, iaz, *Antso Handia*, Maule berean. Beti dira luze, baina hau Zuberoako pastoralaren moldea duzu. *Antso Handia* atzeman dut izugarri eder, kostumak, kantuak... Pastoral gauza izugarri on duzu, jendeentzako, herrientzako, gazteentzako. Zenbait aldiz ikusi dut gazteak euskaraz ez dutela nahi elestatu baina gero nahi dizute pastoralan lan egin. Ez duzu euskara anitz eman behar pastoralaren egiteko baina han baduzu Euskal Herriko giroa eta mintzaira... Pastoral egun handia duzu Zuberoan".

Oraingo egonaldi honetan ere bi txerri hiltze egin dituzu, eta beste bat duzu zain... Bai.

Ikustekoa izan behar du estatubatuar antropologoa txerria hiltzeko lanetan. Maite duzu ofizioa?

Ez, lan txarra duzu baina gero on duzu jateko.

Zerbait izkiriatu duzu txerri hiltzearen gainean...

Bai, izkiriatu dut, baina ez duzu antropologia ez autobiografia, beste molde bat duzu: poema. Baditut poema zenbait izkirituak, Santa Graziko familiaren gainean, txerri hiltzearen gainean. Bata publikatu duzu *Antropology of Food* aldizkarian, ekainean.

Euskara batua ere badakizu, zertxobait...

Ez dut sekula ikasi, irakurtzen dut zerbait, eta praktikatzan amiñi bat.

Txerri hiltzea aldatua da lehengo denboratik hona?

Ez. Santa Graziko etxea izugarri tradizional duzu. Baditugu hiru generazio etxean, eta xerrika da lehen bezala. Hemen, Zuberoan, jendeak normalean ekartzen ditu albataria, baina ene etxean ez.

Hogeita hamar urte dira Santa Grazin izan zinenetik. Orain, zinez aldatu da herria. Uste duzu biziko dela Santa Graziko komunitatea?

Ez duzu erraten ahal. Gazteak ez du nahi han egon. Artzainen bizitzea ez duzu aise. Zazpi egun astean, aste oroz. Ez duzu bakantzarik ere. Amodio handi bat behar duzu Santa Grazin bizitzeko...

Irakasle zara Renon, Euskal Ikasketen Zentroan. Inguruan bada xiberotarrik...

Bai, ikasle bat baduzu, haren gurasoak dira xiberotar: Argitxu Etchecopare. Baina ez duzu haboro. Herrian baduzu Louis Erregibel, ez ditu eskuara ematen, baina mauletarra duzu.

Renon ez da Louis Erregibel ezagutzen ez duenik: Louis' Basque Corner jatetxe ezaguneko jabea...

Hasi duzu negozioa 1966an uste dut, Lorraine emaztearekin. Han ez duzu Zuberoako jatekoa, baina mauletarrak duzu Louis, eta izugarri jentil duzu.

Zure eskolara eraman izan duzula dakit...

Bai, *Basque Culture* da ene gaia eta gonbidatu ditut Louis eta Lorraine ikasleak ezagutzeko. Azken hiru eskoletan diaspora ikasi dugu: Ameriketako euskaldunak. Orduan, gonbidatu ditut biak. Louis Erregibel elestatu duzu

emigrazioa nola zen 1948an, zertako utzi dizun Maule eta bere bizitza Euskal Herrian, eta nola atzeman dizun bere bizitza berria Nevada. Bere osaba han izan duzu: beste mauletarrak bat, Joseph Erregibel. Ardi saldo bat eman dio osabak Louisi: 2.000 ardi. Gainera, mendian lo egiteko

zakua, zaldia, janari pixka bat eta "Zoaz mendira!" erran dio. Louis izan duzu mendian bi aste bakarrik eta erran dio osabari:

"Xiberuko Makia pastoralan ikusi dut jendea zenbait negarrez, zenbait interes handiarekin... orotarik. Gero kontrobertsia izan duzu Zuberoan. Zenbaitek uste izan du gaia oso presente zela, oso delikatua zela. Normalean, pastoralaren gaia aspaldikoa duzu"

Bertsoa

DOINUA:
LAGUNDURIKAN DANOI

Urrunetik gertura,
atzotik gaurrera,
bidaia nahi duzu
galderaz galdera.
Hizketan jaso eta
gero paperera,
gertatu zena zer den
ohartuko gera,
baina altxorra ez al da
testigantza bera?

Aitor Mendiluze

Mauletik Pauera

"Orain Pauera noa. Han Departamenduko artxibategian eginen dut lan Espainiako Gerraren gainean eta alemanen okupazioaren gainean. Baimena ukan dut Pariseko gobernuarena, Vichyko agiriak irakurtzeko.

Nahi nuke anitz ikasi. Interesgarri da komunisten historia ere. Maulen xuri eta gorri izan zirela erraten dugu baina badakigu komunistak ere izan zirela. Orain bezala. Ez anitz, baina badituzu. Horien zuhainak hasi dituzu Espainiako Gerraren denboran. Hemen jendeak oraino erraten du 'La Revolution', ez du erraten 'La Guerre civil espagnole'. Ene lana ez da sekula fini, baina oraingo hau behar dut bukatu, Zuberoako jendeen testimonioak bildu eta artxiboko lana finitu. Liburua izkiritzen hasi behar dut".

"Ez dut hori ene lana. Nahi nuke kozina egin!". Orduan, kanbiatu dizu bere lana Renon, kasinoan. Kozinero. Horrela hasi duzu Louis Renoko kozinaren egiten. Eta eskolara ekarri dut. Baina, klasean, gaixoa Louis! hasi duzu elestatzen bere gerra denboran ukan duen esperientziaren gainean. Nik ez dut galdegin. Bera da hasi: "18 urtetarik izan naiz *evadee* STO-n (*Service de Travaux Obligatoire*). Ibili nauzu Espainiara beste 18 gazterekin, eta bi bakarrik itzuli gara berriz gerraren ondoan bizirik!". Eta negarrez hasi duzu... Negar anitz egin eta gero aldatu dizu tema. Azken klasean, esamina finala egin eta gero, ia denak, ibili gara Louis Basque Corner-a.

Xiberotar askorik ez da AEBetan...

Ez, ez duzu anitz. Gutxi duzu. Baduzu anitez haboro Argentinan, nik uste, eta Monte-

videon. Amerikan badituzu Aldudekoak, Baigorrikoak, Bankakoak... baxenafarrak bai, baina xiberotarrak anitz ez. Xiberotar izan duzu Nevadako autore handiena, Robert Laxalt! 1950 inguruan xiberotarrak haboro izan dira Susanville-n (Kalifornia). Baina orain ez duzu xiberotar anitz Nevada ez Kalifornian... ■

Eusko Jaurlaritzako Kultura Sailak
diruz lagundutako aldizkaria

Gipuzkoako Foru Aldundia

Gizarte eta Erakunde Harremanetarako
Departamentua

Argitaratzen honen aldizkari laguntzaile.

kutxa

gizarte ekintza

Betiko zorretan gaude

TRADIZIO HANDIRIK GABEKO kontzeptua da gurean zor ekologikoa. Orain hamarren bat urte hasi zen erabiltzen globalizazioaren eta neoliberalismoaren aurkako mugimenduaren baitan, eta orain apurka-apurka ari da zabaltzen munduan zehar. Ekologistak Martxaneko kide Andoni Louzaok azaldu digunez, “kontzeptu berri samarra da, guztioi ondo ezagutzen dugun kanpo zorrari kontrajartzeko helburua daukana”.

Ekologistek diotenez, zor ekologikoa kanpo zorra baino handiagoa da. “Zor ekologikoa –jarraitu du Louzaok– herrialde aberatsok historian zehar, eta gaur egun oraindik ere, herrialde pobreetan ustiatu, lapurtu, hondatu dugunaren baliokidea da. Eta hori askoz gehiago da beraiek guri zor digutena baino. Zenbakiz ere froga daiteke hori”.

Zenbakiak aipatu ditu Ekologistak Martxaneko kideak, baina diru kopuruak ez dira garrantzitsuena zor ekologikoaz ari garenean. Izan ere, ez dago zor hori ordaintzerik, ez dagoelako diru kopuru jakin bat berari egozterik. “Zor ekologikoa zenbakitan jarri daitekeela diodanean ez diot egia osoa. Gauza batzuek ez dute preziorik. Zenbat balio du pertsona baten bizitzak, edo betiko galdu den animalia espezieak, edo desagertutako hizkuntzak? Hala ere, zor ekologikoaren alderdi batzuk dirutan neurgarriak dira, eta soilik horiek aski dira zor ekologikoa kanpo zorra baino handiagoa dela erakusteko”.

Inork ez du zor ekologikoa ordaintzerik eskatzen, baina kontzeptua zabaltzen dabil-tzan taldeek berari lotutako ekonomia arloko berehalako neurri bat hartzea galdegiten dute: kanpo zorra ezabatzea. “Nola kobratuko diegu, guk beraiei gehiago zor badiegu?”, galdetu du Andoni Louzaok.

Zor ekologikoa kontzeptu berria da gurean, baina ez horrenbeste Hirugarren Munduko zenbait herrialdetan. Herrialde aberatsok historian zehar, eta egun oraindik ere, herrialde pobreetan ustiatu, lapurtu eta hondatu dugunaren baliokidea da. Eta hori beraiek guri zor digutena baino askoz gehiago da. Orain, Lehen Mundu honetako biztanleoi berau ezagutarazi nahian dabilta batzuk. Euskal Herrian –Bizkaian, zehatzago–, Ekologistak Martxan elkarteak hartu du bere gain eginkizun hori, horretarako propio batzorde bat eratuz.

UNAI BREA

Argazkiak: Iñigo Azkona

“Hegoaldeko herrialdeek legedia
ahulagoak dauzkatela probestuz,
multinazionalak hara joaten dira
euren produktua egitera edota
ondasunak ustiatzera.

Han lasaiago kutsa dezakete
ingurumena”

Andoni Louzao

Zor ekologikoaren lau aurpegiak

Zor ekologikoa kontzeptu zabala da, eta ondo bereizitako lau ataletan zatitu daiteke: karbonoaren zorra, biopirateria, ingurumenari egindako kalteak eta hondakin arrisku-suen trafikoa. Azter ditzagun banan bana:

Karbonoaren zorra

Karbonoaren zorrak Kiotoko protokoloarekin lotura estua dauka. Louzaoren berbetan, “herrialde aberatsak konturatu egin dira karbonoaren konposatuak atmosferara igortzeak ozono geruzan zuloa agertzea eragin dutela batetik, eta Lurra berotu dutela beste-

Euskaldunok ere badugu erantzukizunik

Zor ekologikoa ezagutarazteko kanpainaren bitartez, euskal herritar guztiok, “Lehen Munduko biztanleak garen heinean”, dagokigun erantzukizuna kontuan har dezagun nahi du Ekologistak Martxanek. “Bizitzeko, kontsumitzeko eta produzitzeko beste modu batzuk daudela jabetu behar dugu”. Gainera, euskal jatorria daukaten zenbait multinazionalen jarduna salatzen dute: “BBVak kapitala ipini du Ekuador alderik alde zeharkatzen duen petrolio-hodi bat egiteko, hemen ingurumenaren aldeko jardunaldiak antolatzen dituen bitartean; Arrasateko kooperatibak beste horrenbeste egiten ari dira Txina eta Asiatik hegoekialdean; iragarkien bidez mezu ‘berdea’ zabaldu nahian dabilen Iberdrolak ingurumenari eraso egiten dio etengabe...”.

tik, eta horregatik erabaki dute igorpenok murriztea. Hala, denek, AEBek izan ezik, Kiotoko protokoloa izenpetu dute. Baina legearekin batera iruzur egiteko modua ere asmatu dute”.

Ekologistak Martxaneko kideak dioenez, munduko herrialde guztiek ez dituzte karbono kopuru berak igortzen. Hala, igorpen-eskubide merkatu bat sortu da. “Herrialde aberatsak herrialde pobreen igorpen-eskubideak eros ditzake. Eta salerosketa hori zor bat eragiten ari da, gure ustez. Gu pobreak baino gehiago ari gara kutsatzen guztiona den atmosfera, eta beraz dirua zor diegu”.

Karbonoaren zorra da dirutan zehazten kalkulatu daitekeena, eta horretarako Kiotoko protokoloak berak ezarritakoa hartzen da oinarri. “Gehiegizko igorpenak zigortzeko protokoloak ebatzitzeko isunak erabiltzen baditugu abiapuntutzat, formula bat atera daiteke zorraren zenbatekoa jakiteko”. Espainiako Estatuaren kasuan, hala kalkulaturako zorra munduko herrialde pobre guztiek beraiekiko daukatena baino zazpi bider handiagoa da.

Biopirateria

“Demagun Erdialdeko Amerikako herri indigena batek milaka urte daramatzala landare bat erabiltzen zenbait gaixotasun sendatzeko. Orduan, AEBetako enpresa batek taldetxo bat bidaltzen du hara, landare horren lagin batzuk hartzen ditu, antzeko zeozer sortzen dute laboratorioran, eta hortik aurrera denoi kobratzen digute –baita betidanik landarea erabili duten indigenei ere– landare hori erabiltzearren”. Louzaok emandako adibide honek laburbiltzen du biopirateria kontzeptua. Salatzen duenez,

Gasa erretzeko
tximiniek euri
azidoa eta
kutsadura eragiten
dute eta inguruko
bizilagunek
biriketako gaitzak
jasaten
dituzte.

Oihana petrolio hodiz betea dago (ezkerrean). Eskuineko argazkian, huaorianen lurraldean, Yasuní parke nazionalen kokaturik dagoen Repsol enpresa. Huaroni askok inolako segurtasunik gabe egiten dute lan enpresa horretan.

Munduko Merkataritza Erakundea indarrean jartzen ari den jabetza intelektual ereduak halakoak gertatzea ahalbidetzen du. "Baina nork dauka eskubidea munduan diren jakintzak patente batean jasotzeko?"

Biopirateriarekin, azken batean, guztiona beharko lukeena esku pribatuetan ipintzen da. "Gauza sinestezinak ari dira gertatzen. Esaterako, multinazional batek arroz mota baten patentea bereganatu du, Indiako biztanleak arroz mota hori orain dela milaka urte landatzen hasi ziren arren. Eta orain, erabili nahi duenak ordaindu egin behar du. Bide horretatik herrialde aberatsak dirua jasotzen ari dira gu guztiongandik, eta horrek ere zorra eragiten du".

Ingurumenari egindako kalteak

Zor ekologikoaren alderdi hau da ulertzeko errazena, eta aldi berean dirutan neurtzeko zailena. "Hegoaldeko herrialdeek legedia ahulagoak dauzkatela probestuz, multinazionalak hara joaten dira euren produktuak egitera edota ondasunak ustiatzera. Han lasaia go kutsa dezakete ingurumena, zigorrak ez direlako herrialde garatuagoetan bezain gogorrak. Azken batean, merkeago suertatzen zaie".

Ekologistak Martxanekoen arabera, herrialde pobreenak derrigortuta daude halako legedi 'bigunak' izatera. "Euren egoera politikoagatik, kanpo zorren presioagatik... Multinazionalak dirua ematen diete

"Gauza batzuek ez dute preziorik. Zenbat balio du pertsona baten bizitzak, edo betiko galdu den animalia espezieak, edo desagertutako hizkuntzak?"

Andoni Louzao

gobernuei legedi ahulek bere horretan jarrai dezaten, eta gobernuek onartu beste irtenbiderik ez daukate, diru hori behar dutelako kanpo zorra ordaintzeko, hain justu".

Hondakin arriskutsuen trafikoa

Zor ekologikoaren alderdi hau aurrekoarekin guztiz lotuta dago. Jatorria, behintzat, berbera da: herrialde pobreen legedia eskasa ingurumenari dagokionez. "Hondakin batzuk behar bezala erabiltzea oso garestia da hemen dauzkagun legeekin, eta horregatik Hirugarren Mundura eramaten dira. Ahal denean, legeri atxikiz, eta bestela legez kanpo". Altxairu-fabriketako hautsak, hondakin kimikoak, metal astunak... itsasontzietan sartu eta herrialde pobreetara bidaltzen dira, ekologistek salatzen dutenez. ■

Erakusketa, apirilera arte gutxienez

Bizkaiko Ekologistak Martxanek erakusketa ibiltaria antolatu du zor ekologikoaren nondik norakoak ezagutarazteko helburuaz. Hogeiren bat panelek osatzen dute erakusketa, eta berari laguntzeko bideo emanaldia eta Ekuadorrera joandakoen testigantza eskaintzen da halaber. Abenduan hasi zen kanpaina, eta gutxienez apirilera arte jarraituko duela iragarri dute antolatzailak. Oraingoan, herrialdeko hainbat ikastetxe, herriko etxe eta bestelako gunetara eraman dute.

Arisko Urmeneta

ZERRENDARIUM

...BERAZ,
HAUTAGAIA
IZAN NAHI
DUZU... IKUSAGUN BADA...

...ODOL GARBIKOA ZARA...?

...KRISTAU ZAHARRA...?

...EZ ZARA HERETIKOEKIN,
JENTILEKIN, ABERTZALEKIN
NAHASI?

mmm...

Ander Lipus
AKTOREA

Hordago!

Nola hasiko naiz artikulua idazten? Galde-tu diot nire lagun minari. “Ba... zoazte guztiok porkulo hartzerat?”, erantzun dit erdi irrifartsu. Ni ere banoa, noskil, esan diot ene buruari. Gaua da. Orain dela ordu gutxi, Sagarroiko lagunekin *Ezekiel* obra estreinatu dut. Estreinaldiko nerbio eta adrenalinak hein batean pasa dira, eta aspaldiko partez, asteburua luze dator eta Bilboko Atxurin 8 artistek daukaten lokalean nago. Espazio bitxi honetan, bertako gela batean sartu, eta musean gabiltza. Zu eta ni, zerua eta infernuaren aurka.

NIGO AZKONA

HORDAGO HANDIRA: ARTEA, POLITIKA ETA EKONOMIA. Nire ondolan beti fin eta langile dabilen Antzerkiolako kideari, zera galdetu nion behin: zerk mugitzen gaitu? “Ekonomiak, Lipus, ekonomiak!”, erantzun zidan. Beti bezala, klarua eta bortitza izan zen nire laguna. Bihotzeko taupadak ezintasunari josita gelditu zitzaizkidan. Eta ez nuke sentimentalismoan jauzi nahi, baina egia da. Bihotzean, krak! Gezurra edo egia, beste erantzun batzuk aurkitzearen buruhaustea, tranpak, dudak, absurdu sentsazioa. Jokoa sartuta nago jada. Nahitaez, jokoa sartu gaituzte. Europarrak gara! Eta karta handiak ez bazaizkizu iristen zer? Zer dela eta injustizia hau? Zergatik horrenbeste engainu? Handitasunean bizi behar ote dugu? Baina... erregeak ez dira existitzen. Alas-kak abesten du: “Zuk ez Jainkoarengan sinetsi, Jainkoak berak ere ez baitu zagan sinetsen”. Eta orduan, zer? Retegi pilotariari egindako elkarriketa batean, zera irakurri nion: “Lehen pilota artea zen, gero kirola, eta orain negozioa bihurtu da”. Orduan... handira hordago! Txiki izateak ez ote gaitu bada handi egiten?

HORDAGO TXIKIRA: ARTEA, ARTISMOA, ARTROSIA ETA ARTLETISMOA. Maitasunez egiten den guztia da artea. Edonor izan daiteke artista. Maitasuna eta artea dira txikira aritzeko enbido ederrak. Sortzaile edo poeta izatea zailagoa da. Prai-modernismoaren garaia iritsi da! Kale, taberna, eta abarretan sortzaile eta poeta moderno gehiegi ikusten dut. Neronek ere jantzi izan ditut marka hauek, eta batek daki, tranpa honetan gehiagotan ere eroriko naizen —ez nuke nahi!—. Batez ere, etiketa hauen atzean ezereza ezkututzen delako. Espektakulua, dirua, fama, glamurra, boterea eta batez ere faltsukeria dira artismoaren ezaugarri arriskutsuenak. Garena baino zerbaiz gehiago izatearen karentzia. Zaila da artismotik eskapatzea, espektakuluaren gizartean bizi gara eta, Guy Debordek esango lukeen bezala. Bide-bizitza integro bat eramatek, desintegratoria eramaten gaituen —ismo madarikatua. Eta nik ere, zulo horretan erori naizela eta erortzen naizela onartzea baino ez daukat.

Egia esanda, beti dago erortzearen arriskua. Gaixo sentitzea. Geldi dagoenak ez daki zer den hori, eta alde handia dago eskuak bustitzetik eskuak garbitzera, Herodes bezala. Jokoa bukatzen denean, kartak erakutsi egin behar dira eta ez

ezkutatu. Bizitzan aurpegia eman behar den moduan. Mugimendu ezak, ekintzarik gabe aritzeak, ezjakintasunera eramanez ahal gaitu, bizitzan hilda egotearen arriskua du. Errealitatearen kontzientzia kritikorik ez edukitzeak, ez eraikitzeak, artrosiaren gaixotasuna edukitzea bezala da. Norberak nahi duena izatetik, besteek agintzen dutena izatera alde ederra dago. Mesedez, izan zaitezke bala bat, pilota bat, zuhaitzaren hostoa, edota amets bat, nahi duzuna izan zaitezke, bilatze kontua besterik ez da. Indar honek

bultzatzen baigaitu artrosiaren gaixotasuna alde batera utzi, eta desioz jositako bihotza eraikitzea, jositako hariak apurtzea. Desioaren potentziak ez du helburu konkreturik, helburua egiten eta sortzen dugun bidea bera da. Bizitzaren desioa bizitzaren baitan dago, ez bizitzaren transzendentzian. Bizitza, bizitza da, eta kito! Bizitzaren zentzua praktikan aurkitzen da.

Artletismoarekin berdina egiten digute. Hasiera eta helmuga bat dagoela sinistarazi. Artletismoaren ezaugarri penagarriak ez zizkidan ikastolan erakutsi: izaera militarra, konpetentzia, eta irabazle/galtzaile kontzeptuak dira. Gizakiak ezarritako lege edo arau gordin eta krudelak izatetik, kirolaren edota artletismoaren mundua lege naturala bihurtu da. Badirudi modernitatearen ezaugarri nagusia, puntuak akumulatzea dela. Zure eta nire borroka inurrien bidea jarraitzen du. Maitasunak ez dauka preziorik, maitasuna ez da puntuatze kontua. Artez esango dizut, txikira hordago!

HORDAGO PAREETARA: ARTEA ETA BIZITZA. Sarritan bikotearen kontu hauek antzinako gauzak direla pentsatzen dut. Memorian gordetzen diren bikoteak. Adan & Eva, gizona & emakumea, Jesus & gurutzea, maitasuna & gorrotoa, Bony & Klide, Auswitch & Bagdad, bakea & guda, Bilbo & Ibaizabal. Hauek dira gure memoriaren bikoteak. Eta gure pareak ordea, artea eta bizitza dira. Bosteko bi izango banitu bezala. Bikote xumea, sakratua, gure karten jokoa, ia ezertarako balio ez duen bikotea. Baina badakit, elkarrekin datozenean, hitz magikoak esateko indarra ematen digula, nahiz eta bidearen erdian ito. Maitasunez... pareetara hordago!

JOKORIK EZ! Jokora iritsi gara. Zerua eta infernua ixilik daude. Eta guk argi erantzuten diogu. Jolasa maite dugu, ez dago jokorik!

HORDAGO PUNTURA! Partida bukatzeaz dago. Goiza iritsi da. Esandako guztia hitz multzo baten konposaketa besterik ez da. Metafora bat. Puntuatzeko orduan, bihotzetik pentsamendura ateratzen diren hitzek zollik balio dute. Horiek dira benetakoak. Horregatik zu eta ni ez gara inoiz 31ra iritsiko. Ez daukagu horren beharrik! Martxel Mariskalek *Ezekielen* horrela esaten du: “Zaldi basatia ez da hezi lehiaketetan irabazteko, lehiaketetan parte ez hartzea da garai-penik handiena”. ■

Xabier Oleaga

KAZETARIA

Aukera koiunturalak

Etorkizunean ere iritsiko dira aukera koiunturalak, baina lastima da oraingoak ez aprobetxatu izana, paregabeak dira eta.

Aukera ezin hobea zen Ezker Abertzalearen hauteskundeetarako ordezkaritza berriro lege barruan jartzeko. Aukera paregabea zen ekinbide armatua eskenategitik kendu eta eskenategi guztia ekinbide politiko eta sozialari uzteko. Biak batera, berdin zait sekuentzializazioa, kasurako, zein lehen eta zein ondoren. Bata zein bestea ezinbestekoak izango dira gure gatazkari beste abiabide bat emateko.

Ez nabil sinplekerietan. Ez ditut bata eta bestea parekatzen, ezta ere trukean jartzen. Badakit jakin aurretik klabe politikoak aldatzeko borondatea dela. Alegia, ontzat ematea estatutu zaharra agortuta dagoela –Euskal Autonomia Erkidegoan behintzat– eta berri baten beharra onartu beharra dagoela. Berri horren ezaugarri politiko nagusia euskal herriari nazio izaera aitortzea dela, eta nazio bezala bere buruaz erabakitze eskubidea berari dagokiola eta ez beste inori. Baina honen guztiaren parte bat, azkena, eztabaidako gai izanda ere, aurrekoa, zaharra berri baten beharra, eta hain zuzen aitortza nazionalaren bidetik, emanda dagoela uste nuen.

Nola interpretatu bestela, Anoetan Ezker Abertzaleak esandakoez geroztik gertatutako guztia? Nola interpretatu ezker abertzalearen eta PSOEko buruzagien –Rodriguez Zapatero bera besteak beste– artean gurutzatutako mezu publikoak?

Hori guztia gertatu ondoren, hauteskunde autonomikoetako hau aukera paregabea zen. Edonoren begien aurrean argi izan arren ere hauteskunde fexa aurreratu izanak ez duela trantzea gainditze aldera erraztasunik ematen, egia da aukera paregabea zela.

Agian ez nuke iraganean hitz egin behar eta nahiago nuke datozen asteek nire pesimismoari arrazoia kentzea. Ziur naiz, bestalde, Ezker Abertzaleak Gasteizko Legebiltzarrean Ibarretxeren planaren inguruko eztabaidan gertakari politikoen norabidea ezusteko moduan aldatu zituela, horrela egingo duela ETAk ere, hau da, prebisibilitatearen aurka. Baina eztabaida politiko publikoan aurkitzen ditugun aztarnek ez dute

DANI BLANCO

koiuntura berezi honetarako berrikaririk iragartzen. Ezta ere Aberri Egunaren inguruan adierazpen publiko garrantzitsurik egongo bada ere. Ala bai?

Egoera honetan, eta beste koiuntura batzuen zain geratu beharko bagara, guztiz ezinbestekoa da Ezker Abertzaleak, ordezkaritza legalik izango ez badu Legebiltzarrean, boto kopuru handia, esanguratsua, erdieste. Kopuru horren arabera onartuko zaio legitimitate politikoa besteen aldetik. Marrazoen legeak baino agintzen ez duen eskenategi honetan ez da ezer oparitzen.

Boto kopuru hori, bestalde, ez da Ezker Abertzalearentzat bakarrik garrantzitsua. Egoerari irtenbidea aurkitzen interesatuta dagoen ororentzat ere bai. Alegia, ordezkaritza aitortu bat beharko dutelako Ezker Abertzalean.

Nola interpretatu Anoetan Ezker Abertzaleak

esandakoez geroztik gertatutako guztia?

Nola interpretatu ezker abertzalearen eta

PSOEko buruzagien artean –Rodriguez Zapatero

bera besteak beste– gurutzatutako mezu publikoak?

Ez dago orijinaltasunik planteamendu honetan. PSOE-PSE-EEko Jesus Eguiguren buruzagiak hala zioen oraintsu Gara egunkarian egindako elkarrizketan. Berak ziurtzat ematen zuen Ezker Abertzalearen ordezkaritza hori, baina argi dago lortu beharra dagoela.

Eta ez da ariketa erraza izango. Gauzak honela direla jakin arren ere, Ezker Abertzalearen uretan beste batzuk ere ibiliko baitira arrantzan.

Edozelan ere, hauteskunde garaiko garraztasunek ez dezatela inor itsutu. Ez behintzat gero ere urratzeko modukoak izan daitezkeen bideak estaltzeko haina. ■

Xabier Barandiaran Irastorza

IRITZI PUBLIKOKO IRAKASLEA DEUSTUKO UNIBERTSITATEAN

Hauteskunde lehia eta herri ikuspegia

Euskal Autonomia Erkidegoko (EAE) hauteskunde lehia apirilera bitartean indarra hartuz joango da. Eusko Legebiltzarreko eserlekuen dantza boto gutxiren baitan egoteak eta une politiko erabakigarria izateak lehia itxia eta etsaitua bihurtuko du.

Gauzak aldatzen ez badira, hauteskunde hauetan Batasuneko boto-emaeleak adierazpen politikorik gabe geratuko dira. Hori, zentzu eta arrazoi demokratikoaren kontra doa zuzen zuzenean. Baina, egoera honek, EAEko egitura politiko berri baten aldeko apustua eta herri garapena Eusko Legebiltzarretik eta euskal erakundeetatik kanpo dagoen "bake akordio" posible batetara baldintzaturik uzten du; egoera horrek atzeratu ere egiten du euskal herrigintzaren ariketa normalizatua eta datorren legeegintzaldia Ezker Abertzale ofizialak eta Espainiako estatuak lortu dezaketen akordioaren eraginpean uzten du. Bestalde, Ezker Abertzale ofizialaren adierazpen politikoa sistematizatzeko baldintzak sortzen diren neurrian, errealtate berri horrek, hauteskunde prozesu berri bat eskatuko du ziurrenik.

Auzi politikoaren demokratizazioa atzeratzeak eta euskal abertzaleon elkarrekiko lehiak herri estrategia indartsu eta eraginkor bat garatzeko aukerak atzeratzen ditu. Elkar mendearen hartzeak itsutzen bagaitu etorkizuna irabazteko aukerak galduko ditugu. Hauteskundeak garrantzizkoak dira baina herri bat zutiarazten duten elementu bateratuen inguruan adostasuna eskuratzea are garrantzitsua. Adostasun hori bitarteko, modu iraunkorrean, lan eraginkorra garatu behar da epe luzera. Bat-bateko ikuspegiaren mugak ezin gainditurik dabil gure herrigintza.

EAJ-EA koalizioak, Ezker Batuaren hipotekarekin ala hipotekarik gabe, gehiengo osoa eskuratu nahi badu, era batera ala bestera, Ezker Abertzaleak uzten duen espazioaz baliatu behar du eta, ahal bada, esparru soziologiko horretatik botoak jaso behar ditu. Aralarrek ordezkartitza lortzen duen kasuan

ALBERTO ELOSEGI

Eusko Legebiltzarrean eman diezaiokeen babesaren ere landu lezake EAJ-EA koalizioak estrategia abertzale bateratuaren mesedetan. 2001eko maiatzaren 13an eman zen prozesua indartzeak izan beharko luke helburu. Oraingoan, ordea, PSE-EEk eta Zapaterok beren adierazpen publikoan ez dute euskal zentralitate abertzalearen ukazioa egingo, baizik eta zentralitate berri baten sorrera aldarrikatuko dute gainontzekoak bere lidergopera bideratzeko ahalegina burutuz. Ezker Abertzale ofizialak, hauteskundeetara aurkezteko aukerarik ez duen kasuan, EAJ-EA koalizioaren kontra egingo du boto baliogabeen bidez bere indarra erakutsiz. Nire iritziz eszenatoki honek herri estrategia bateratuari kalte egiten dio. Epe laburreko eszenatoki politikoari begira PSOE-EEren eskutan giltza ugari geratzen

ari dira: bakegintzaren giltza eta EAEko egitura politikoaren inguruko eztabaidaren kontrola. Kontrol hori handiagoa da abertzaleen mundua zatikatua dagoen neurrian. Madrilekiko negoziatzeko ezinbestekoa izango da beti baina negoziatzeko horri aurre egiteko indarra behar da. Abertzaleon arteko estrategia komunaz ari naiz, ez hauteskundeak irabazteko soilik, baizik eta, etorkizunean egitasmo abertzale bat modu eraginkorrean garatzeak horrela eskatzen duelako. Une honetan, ikuspegi abertzale batetatik kanpo, ahalik eta hipotekarik

txikiena duten euskal erakundeak behar ditugu. Lankidetzaren hau garatzeko Ezker Abertzaleak ildo politikoaren aldeko apustuan sakanago aurrera egitea bezain garrantzizkoa izango da EAJ-EAk EAEko egitura politiko berriaren mesedetan amore eman gabe eraginkor aritzea.

Euskal Herriak eta EAEn garapenak, herrigintza ikuspegitik, garapen estrategikoko egitasmo bateratu eta errealista behar du —ezkerrekoak eta eskuinekoak, zuriak eta berdeak, hau da, guztiak— herri eraikuntzaren ikuspegi bateratuan. Herri txikia gara eta indar txikia dugu; beraz, behartuta gaude gure

Epe laburreko eszenatoki politikoari
begira PSOE-EEren eskutan giltza ugari
geratzen ari dira: bakegintzaren giltza eta
EAEko egitura politikoaren inguruko
eztabaidaren kontrola. Kontrol hori
handiagoa da abertzaleen mundua
zatatua dagoen neurrian

errealitatea ukatzen dutenekin negoziatzera. Baina negoziazio horretan planteatzen diren helburuen eta gure benetako garapen indar eta ahalmenen arteko korrelazioa arrazionala eta proportzionala ez bada, guztia agerpen estetiko batean geratzen da. Printzipioak eta ideiak planteatzea bezain garrantzitsua da alor ezberdinetan —baita politikaz kanpo daudenetan ere— eguneroko langintza eraginkorra garatzea. Herri bat ez da politikaren eremutik bakarrik eraikitzen.

Herri honetan erabakimen propioan oin hartzen duen egitura politiko bat eskuratzeko egin beharreko bidea luzea da oraindik. Planteatzea erraza da baina planteamendu horrek gizartearen eraldatzailea izan dezan gizarte zibileko eta antolatuko sare ugariaren integrazioa burutu behar da. Hori egiteko dago eta etorkizun errazik ez du geroz eta gizarte postmodernoagoa den honetan. Hauteskundeetako emaitzak garrantzizkoak dira, alderdi interesak legitimak dira, baina herri interesen defentsan burutu beharreko lan bateratu guzti horren gainetik egon behar du.

Euskal Herriak modu demokratikoan bere etorkizunaren jabe izan behar duela pentsatzen dugunon artean oinarritzko ideia batzutan adostasun teorikoa eta praktikoa eskuratu behar dugu datozen urteetarako eta proiektu horrek erakarmen iraunkorra piztu behar du belaualdi berriengan. Auzi politikoaren demokratizazioa, herri eskubideen aitortza baldintza baino gehiago, adostasun horren abiapuntu bilakatu behar dugu politikoki euskal gizarteak aspaldidanik eskatzen duen moduan. Bestalde, EAEn —Iparraldean eta Nafarroan berdin— egitura politikoaren lorpena eremu politiko, ekonomiko eta kulturalaren indar bateratutik etorriko da. Estatutu Politiko berriaren aldeko apustua apustu estrategiko bat izan beharko luke; ez da egun batean amaitzen; ez da kontsulta batean amaitzen. Apustu horretan, gizarte guztia piztu beharko da egun batean, orain helburu dena, errealitate bilakatu dadin; bestela, bi gauza gertatuko dira; edo desio eta eskabide hutsean betiketuko gara; edota azkenean orain planteatzen den estatutu politikoaren oinarriekin zerikusi gutxi duen proiektu bat onartuko da.

Gure artean dugun arazorik nagusienetako bat politikoki planteatzen ditugun helburuen artean eta geure errealitatearen artean dagoen distantzia da. Planteatzen ditugun helburu politikoak errealitate bihurtzeko sare politiko, ekonomiko, kultural eta soziala norabide bakaerreko ekin eraginkor bilakatu behar dira. Herri zatituen etorkizun bakarra besteen mende egotia da. ■

Joxerra Garzia

Aterik ate

Atzeratuta ohi dator azken aspaldion negua. Lehen, abenduan egiten zuen elurra; orain, otsailean. Beharbada horrexegatik dute hain gustuko otsailean ateak ixtea. Otsailez saiatu ziren Espainiako Kongresuko ateak ixten, otsailez itxi zuten *Egunkaria*rena. Eta orain, antza, Beneditarren komentuetako ateak itxi nahi dituzte, otsailez, hotz-hotzean eta hotsaren hotsez.

Gero, udaberri aldera, aurpegi estaliak eta metraileta ageriak elurrarekin batera desagertzen direnean, beste sumario bat irekiko dute, eta hari ere ezarriko diote lege-itxura emango dion zenbaki kabalistikoa: zero-bost barra bi-zortzi, esaterako. Beste sumario bat, efemeride tristen bildumarako.

Hurrena zein izan litekeen, ez dakit nik, baina, ikusiak ikusita, nahiago nuke behar ez duenen batek nire libururen baten izenbururik ez jartzea bere erosketa-zerrendan, badaezpada ere. Antza denez, hori baino froga gutxiagorekin ere estaltzen baitira aurpegiak, bistaratzen metrailetak eta irekitzen sumarioak.

Bien bitartean, ate guztien atea omen den Europakoa irekitzeko baimena eskatzen ari zaizkigu, baina, nik behintzat, badut nahikoa lan etxeko ateei kontu egiten. ■

Joxe Mari Ostolaza

Europa

Modan dagoena. Ba omen gara ere, alegia, aitortuak ez garenak gurean. Euskalduna naiz eta puntu, eta horregatik hain zuzen naiz europarra esan du itun honi baiezkua ematera bultzatu nahi gaituenak. Espainiak eta Frantziak ordezkaturiko gaituzte espainolak eta frantsesak ez garelako aspaldion egurra jasotzen ari garenak. Eta Espainia eta Frantzia jasaten ditugulako ez ditugu onartzen, Europak ez bagaitu onartzen, jasan behar bada baina onartuko ez dugun bezalaxe. Bi auzo estatu ezagunen estrategietan lekuri ez badugu, nola demontre izan gaitzek euskaldun aitortuak egitura berri horretan? Eskizofrenikoa dirudi. Eta hondar asteetan jasan errepresioak ditut arrasto, sintoma. Tortura etengabea. Gazte konprometituenak inperioaren hatzaparretan zanpatuak, terroristak bailiran. Gure gazte garaia begi bistan. Eta orain frankistatik ezagutzen ez dudana bezala, gazte hauek ez dute oraingo demokratik ezagutuko bihar. Orain euskararen aurkakorik ezagutzen ez dudana legez, nahiz eta euskararik ezagutzen ez duten, gazte hauek ez dute aurkakorik ezagutuko bihar, orain iraintzen dituzten gehienak barne. Denboraren epaian dut esperantza jarria. Bitartean, kideez eta lagunez goza. Eta Europa hau, arrotza zait. ■

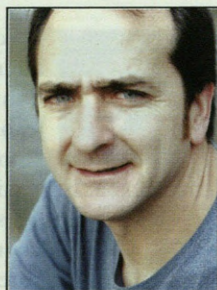
Pagotxatik erre kara

Nafarroa aitzindaria da, hoberena adierazle ekonomiko guztietan: langabaziarik ez, garapen maila izugarria, familiek ez dute batere nekerik hilabete bukaerara iristeko, behar gorrian

dagoen jende gutxi, eta dauden gutxi horiek laguntza egokia jasotzen dute; nafarren soldatek ez dute parerik, hezkuntza eredugarria da, osasun publikoa txalogarria, osasun pribatua puntakoa, kultura aberats-aberatsa, gizarte laguntzak aunitz eta plantakoak, errepide sare zabal-zabala, auto pilaketarik ez, ezta etxebizitza arazorik ere... Hitz batean, diren eta ez diren gauza on guztien sailkapenean buru ageri da Nafarroako Foru Komunitatea. Bertzela erranik, ez omen da mundu gerri zabalean, ez erregerik, ez printzerik, gu bezain zoriontsu bizi denik. Horra agintariek eta beren manupeko komunikabideek alde guztietara barreiatzen duten mezua.

Baina teilak ez dira urrezkoak, ez horixe, lurrezkoak baizik, bazter guztietan bezala. Hau da, Nafarroa ez dabil diruz batere ongi eta hori jakin badakite, ongi jakin ere, hemengo agintariek. Horregatik, joan den udan, nafar Gobernuak ahala eman zion Iribarren ogasun kontseilariari, aurrekontu nagusian eskua sartu eta nahi bezala moldatzeko. Erran nahi baita, Nafarroako ogasuna sosik gabe gelditu zen eta, ondorioz, kontusail franko "izoztu" zituzten, hau da, diru partida horiek burutu gabe gelditu ziren. Blokeaturiko kontusail guztiek, osotara, 65.147.307,34 euro egiten dute. Hori dela eta, bertan behera gelditu dira, konparazio batera, osasun etxeetako obrak, ekipo medikuak berritzeko erosketak, Mendialdeko abeltzaintza egiturak hobetzeko dirulaguntzak, minusbaliatuendako zentroetako berrikuntza lanak, kultur etxeak eraiki eta hornitzeko dirulaguntzak, etxeak zaharberritzeko laguntzak eta abar. Erran dute 2005eko aurrekontuen kargura ordainduko direla, baina aurten ere ez da dirurik izanen.

ARGIA Horretan UPN da erantzule nagusia, alderdi horrek ezarria baita ataka hau ekarri

MIKEL SANZ

duen zerga bidea. Izan ere, azken zortzi urtean, ogasunak jaso dituen lau pezetatik hiru baino gehiago laneko errentatik etorri dira, soldatapeko langileengandik, alegia. Fiskalitateak on egin die errenta altuei —espekulazioari—, bai eta enpresa handiei ere, ez baitute jornalpeko jendeak adina ordaindu zerga kontuetan, ezta hurrik emanda ere, eta, ondorioz, sos alde ikaragarria gelditu da sartu gabe Nafarroako ogasunean. Erantzuleen artean, bi izen aipatu behar dira: Arakama kontseilari izana —gaur egun, SODENA sozietate publikoko zuzendaria. Berak kobratzen du Nafarroako soldatarik handiena alor publikoan— eta gaur egungo ogasun kontseilaria, Iribarren jauna, alegia.

Aurrera begira, egoera ez da xamurragoa izanen. Nafarroako Gobernuak ez daki nola aurre egin herrilanean aginduak dituen inbertsio gaitzei —autobideak, ubidea, azpiegiturak, geltoki intermodala...— eta urteroko gastuei eutsi beharko die. Urteroko gastuen artean ez dira gutxi gero Gobernuak berak sortu dituen era guztietako sozietate, erakunde eta elkartei ordaindu beharrekoak. Hori dela eta, zenbaitek dio Nafarroa tekniko ki porrot eginda dagoela. Premia larrian dago, diru beharretan. Hortik heldu dira, bertzalde, Miguel Sanzek egin dituen azken mugimenduak, Gobernuak EHN enpresan zuen partizipazioa saldu eta Iberdrolaren %1 erosteko. Azken finean, diru publikoarekin burtsan jokatzeko ari dira, hortik berehalakoan irabaziak heldu eta gastuei aurre egingen dietelakoan.

Bizkitartean, urteak joan, urteak etorri, Nafarroako zorra izugarri handitu da. Jakina, ez dute aitortu nahi, badakite Nafarroa ez dela pagotxa, baina nola jakinarazi haiengan erabateko konfiantza jarria duen gizartearen puska handi horri intxaurrak ez direla hamalau? Ez dute aditzera emanen, aitorten horrek berekin Amejoramentuan oinarritutako Nafarroak ere erreka jo egin duelako aitortpena lekeelako. ■

Musika
Split 77
Dantzarako
gogoz

❑ *Ezpalak*
❑ *Argitalpenak*
❑ *Winston Arizmendi*

❑ *Denbora-pasak*
❑ *Makina bat kontu*

Ihesi
Altzürüküko iturriz
iturri freskatu gara

ARGIA

erdiko kaiera

kultura eta aisia

Joxemiel Bidador

Idazle nafarrak azaleratzen

Dakigunez, Bernard Etxepare izan zen euskara liburu batean plazara jalgiarazi zuen lehenbizikoa, 1545ean. Ez genekiena —orain Joxemiel Bidadorrek Pamielarekin plazaratu duen *Materiales para una Historia de la Literatura Vasca en Navarra* egindako ikerketa lan sendoari esker jakin dugu—, Nafarroako euskal idazleei dagozkien beste datu asko eta asko bezala, hauxe zen: Sancho Elto nafarrak 1561ean plazaratutako katixima izan zela

Hegoaldean euskaraz inprimatutako aurreneko agerpena. Argitalpen horren arrastorik ez da gaurdaino aurkitu, zoritxarrez, bai ordea liburuaren egileak bere lanaren 300 bat ale behar ziren lekura ez eramateagatik Tuterako mandazain bati auzitegi bidez egin zion salaketa. Honetaz eta, oro har, Nafarroako euskal literaturak izan dituen bizimin eta pozez dihardu Joxemiel Bidadorrek ondoko elkarrizketan.

«Campion a

katutako gauzak dira, eta gainerako %5 hori batez ere bertsolarien lanekin osatu dut. Bertsolaritza jaso dut literaturaren forma bat dela iruditzen zaidalako niri, eta jaso behar zen, gal ez zedin. Beste herri literaturarik ez dut jaso, ez, baina bertsolaritza bai, batez ere egile bat dagoelako argi. Xalbador, esate baterako. Agian ez zuen idatzi, baina, beno, pertsona ezaguna da, idazle baten rola betetzen duena.

Nafar guztiak hartu al dituzu gogoan?

Hori beste kontu bat da. Pamielara nire lan hau eramane nuen, esan zidaten: euskara eta Nafarroa baldin bada aitzakia, behe-nafarrera utz ezazu kanpoan... Mugaren bat jarri behar zen, eta muga hori neurri batean isildu gaituztenei erantzuna baldin bada, haien parametroa edo neurria jarri behar zen lanean. Nik konpartitzen ez dudanean parametroa izan arren. Horregatik, Axular aipatzen dut, niretzat lapurtarra den arren. Mikelestorena oso inportantea da hemen, Mikelestorena Gipuzkoara begira bizi zen lesakarra izan arren. Ezin da ulertu Mikelestorena XVIII. mendean Gipuzkoan batez ere Larramendiren inguruan zegoen tradizio literarioa kontuan hartu gabe... Nafarroa gezur handi bat da. Esan nahi dut, Euskal Herriaren barruan gaur egun oso garbi ager daiteke Nafarroa forala, bai, baina historian zehar Baztangoek batez ere Lapurdi aldera jo izan dute, eta Aezkoakoek Behe Nafarroara, eta Erronkarikoek bere momentuan bai Erriberara, bai Zuberoara... Alegia, hor badaudela mugimendu, hartu-eman eta eragin batzuk, eta euskaran ere bai, noski. Garbi dagoena da ezin dela hitz egin Nafarroa abstraktu bati buruz. Nafarroa Euskal Herriaren barruan dago, eta Nafarroako literaturaren historia Euskal Herriko literaturaren historiarekin batera doa. Nafarroan garrantzitsua izan zen Campion, eragile izan zelako pizkundean, baina Campionez ez zuen Nafarroan bakarrik eragina izan, Euskal Herri osoan baizik.

Zein dira zure lanean onartu behar izan dituzun mugak?

Nafarroako literaturaren historia egin zuten horientzat eginiko erantzuna baldin bazen nirea, euskara isildu duten horien-

PILAR IPARRAGIRRE
Argazkiak: Josu Santesteban

Laurehun orrialdeko ikerlan mardula osatu duzu.

Eta kanpoan utzi dudana! Batez ere mugatu naiz argitaratutako gauzetara, niretzat oso inportantea delako lana publikatuta egotea. Hortaz, liburuan agertzen den %95a publi-

arte katakonbetan geunden»

tzat, horien hizkuntzan eman behar zitzaien. Batetik, erdaraz eta, bestetik, beraiek ulertzen duten Nafarroari buruz. Haientzat Urdazuri Nafarroa baldin bada, historiak Axular jaso beharko du —nire iritziz obraz lapurtarra den arren, Saran aritu izan zelako— eta ez Etxepare —haien iritziz frantsesa delako, nire iritziz nafarra den arren—. Niri gustatuko litzaidake muga hori gaiditzea eta hemen dauden datu inportanteenak Euskal Herriko literaturaren historia "kanonikoan" sartzea.

Zenbat euskal idazleren lana aipatzen duzu?

Aurkibide onomastikoan seiehun idazle inguru aipatzen ditut. Alde batetik, katakonben garaia ikusi dut, Campion iritsi arteko garaia. Bonaparte aipatu ohi da, baina Bonapartek lan filologikoa-edo egin zuen batik bat, eta ez zuen eragina izan herrian; Campioneak egin-dakoak ere ez, baina bai behintzat noble edo burges klaseetan. Beraz, esan daiteke Campion arte katakonbetan geundela.

Nolakoa zen katakonben garai hori?

ZERGATIK GAZTELANIAZ?

«Nafarroako literaturaren historia egin zuten horientzat eginiko erantzuna baldin bazen nirea, euskara isildu duten horientzat, horien hizkuntzan eman behar zitzaien»

Badira saio batzuk, niretzat oso inportanteak, eta badago tradizio bat, oso txikia bada ere. Eta tradizio hori Sancho Eltsorekin hasi zen, XVI. mendean; gero, urte gutxi batzue-

tara, badi-tugu poeta batzuk, Iruñean apezpi-kuak anto-

latutako lehiaketetan poemak aurkeztu zituztenak. Lehiaketa bat antolatzen bazen, horrek esan nahi du poeta talde bat bazegoela. Garai bertsuari, Martin Isastik 1620an bere *Compendio historial de Guipúzcoa* euska-

«Askozaz ere literarioagoa da Etxepare Arcipreste de Hita baino»

Garrantzi handia al du Sancho Eltsoren katiximak?

Eltsoren eskuizkribua argitaratu zelako da garrantzitsua. Noiz edo noiz liburua topatuko bagenu, nago ekarpen gutxi egingo digula. Euskara aldetik, itzulpena da, itzulpen kanonikoa —hau da, latinezko forma zaindu behar zuen itzulpena—, eta gainera edukiz katixima da. Izan daiteke liburu txarra, dotrina bat, euskara aldetik ezer aportatzen ez duena, nahi duzuna. Baina Hegoaldean inprimatutako lehenbiziko liburua da, eta hori oso datu garrantzitsua da, beti aipatzen diren horietako bat izan beharko litzateke, sekula aipatzen ez den arren. Eta aipatzen ez bada, lapurtu digutelako da. Gainera, argiratuaz itateak jada ekartzen du zerbait, hemen komertzialki gauzak ez direlako itsuki egiten: erosleren bat bazegoela adierazten du gutxienez. Inprimatzailea, berriz, ez zen bertakoa, Amberesekoa baizik. Ez dut uste horrek euskararen alde ezer egingo zuenik, diruaren alde baizik. Eta horrek ere zerbait erakusten du: alegia, argitaratze mugimendurik bazegoela.

Eltsok argitalpena Erriberan saltzea espero zuen.

Epaitegietako kontu hori agertu zelako dakigu dakiguna: hau da, Cintruenigoko apaiz batek Eltsori eskaera egin ziola, eta Tuterako mandazaina atzeratu egin zela. Beno, liburua elebiduna izanda pentsa daiteke Cintruenigoko apaizak gaztelaniaz zegoelako eskatu ziola batez ere; izan ere, arazoa orduan gauzak batez ere latinez zeudela zen. Dudarik gabe, XVI. mendean Cintruenigon euskaldun batzuk baziren, dokumentatua dago. Nafarroa Beheretik etorritako burgesak askotan frankoak ziren, beste batzuetan okzitanoak, baina euskaldunak ere etorri ziren, abizenetan Sola, Armendariz eta horrelako asko dago Erriberan.

Nolanahi ere, gauza bat: apaiz horiek benetan literatura egiten al zuten?

Betiko matraka da hori. Arcipreste de Hitak ez al zuen helburu erlijiosoekin idatzi? Harena institutueta irakasten da, ordeaz; eta askozaz ere literarioagoa da Etxepare bat Arcipreste de Hita bat baino. Askotan sekulako gutxiagotasun konplexua daukagu.

rari buruz hitz egiterakoan aipatzen du: "... Entre los escritores vascongados más importantes hay que mencionar al pamplonés Miguel de Sueskun...". To! Eta Miguel de Sueskun horri buruz ez dakigu ezer, bestea aipatzen duena bakarrik! Jakinik Sancho Eltsoren liburua ez zaigula iritsi, Martin Isastik hori aipatzen badu, hemen Iruñean zerbaít bazegoela esan nahi du.

Euskarazko liburu gehiago argitaratu zen?

Jakina. 1621ean eta 1624an Gares ondokoa zen Beriainek bi liburu plazaratu zituen. Horrek esan nahi du bazegoela halako tradizioa, literarioa ez bada editoriala behintzat. XVIII. mendean, Larramendiren eraginez, jesuiten eskolaren inguruan sekulako mugimendua egon zen hemen, inork aipatzen ez duena. Eta nire ustez, Sarako eskola aipatzen den bezala, aipatu beharko litzateke Iruñeko eskola hori ere, hor elkartu baitziren Mendiburu –euskal literatura klasikoaren barruan ia inportanteenetakoa–, Mikelestorena famatua... Kardaberaz Loiolan zegoen, baina liburu gehienak Iruñean argi-

“Sarako eskola aipatzen den bezala, aipatu beharko litzateke Iruñeko eskola, hor elkartzen baitziren Mendiburu, Mikelestorena... Giro handia zegoen”

taratu zituen. Liburuak publikatzeko kudeaketa lanak arabar batek egiten zituen, Lamiz izenekoak, eta horrek ere idatzi zituen euskaraz hainbat poema eta beste. Beraz, giro handia zegoen. Lizarraga ospetsuak ere jesuitetan ikasi zuen Mendiburu-ekin, hor bazegoen eskola literario bat, hemen prosa modernoaren aurrekari zuzena izan zitekeena, XVIII. mendean Espainiako Carlos III.ak jesuitak bere lurretatik bota ez balitu, eta hauek guztiak 1765ean Italiara joan ez balira. Lizarraga Elkanokoak orduan utzi zuen ordena; bere herrira itzuli, eta han idatzi zituen 7.000 inguru eskuizkribu, poliki-poliki publikatzen ari direnak. Eta Elkanoko euskararen idatzi zituen guztiak.

Hor moztu zen Nafarroako tradizio literarioa, beraz?

Eta 1765 urtetik Campion etorri arte itxaron behar izan genuen, ehun urte baino gehiago! XIX. mendean Campionekin hasi ziren gauzak aldatzen.

Euskararen berpizkundea hasi zen orduan?

Ahaztutako euskal idazle nafarrak

Ikerketa lan honi zergatik ekin zion galdetzen zaionean, Joxemiel Bidador argia da oso: "Nafarroako literatura zaharra zela-eta, *Nafarkarian* kolaborazio batzuk egiten hasi nintzen. Konturatu gabe, material piloa nuen metatua. Eta halako batean ohartu nintzen hor bazegoela Nafarroako euskal literaturaren historiako materiala, nahiko ezezaguna baita. Orduan zeuden euskal literaturaren historiak –Villasanterena, Mitxelena-rena, Juaristirena, Sarasolarena– orrialde gutxitan ikuspegi oso zabala eskaintzen zuten lanak ziren, lehen mailako idazleak baino kontuan hartzen ez dituztenak, eta horietan Nafarroako idazleetatik oso gutxi agertzen dira. Pentsatzekoa da Mitxelena, Villasante eta horrelakoek ez zutela nafarren aurka ezer; ezjakintasuna baino ez zegoela, datuak ez zitzaizkiela iritsi. 1977an Torrealdaiak ere barrengarri jo zuen Nafarroan euskaraz egindako literatura, eta nik ez dut

zalantzarik, gizon horrek hori idatzi baldin bazuen, benetan ezagutzen ez zuelako izan zela. Gero, Patri Urkizuk euskal literaturaren historia potoloa argitaratu zuen, bostehun orrialde edo gehiago dituen, eta han Nafarroako idazle batzuk bilatzen hasi eta ez zeuden. Nafarroarentzat behintzat inportante izan daitezkeen idazleak –esate baterako, *Larreko*– ez zituen aipatzen, Gipuzkoa zein Bizkaiko hainbat bigarren edo laugarren mailako idazle aipatzen zituen bitartean. Beraz, behar horren aurrean, lan hau egitea erabaki nuen; inolako haserre-rik gabe, guk egiten ez badugu ez digutelako egingo".

Euskal literaturaren historia liburuetatik idazle nafarrak bazterreraz utzea zimiko izan bazuen Bidadorrek, are gehiago Nafarroan bertan gertatua: "Duela ez asko Nafarroako Gobernuak enkargua egin zion Nafarroako Unibertsitateari, Nafarroako literaturaren historia egiteko. Hiru liburukitan atera da.

Bada, hirugarrenak, XX. mendeko antzerkia eta poesia jasotzen ditu, eta benetan negargarria da euskarari egiten dion aipamena...".

Uste dut Nafarroa neurri handi batean aitzindaria izan zela horretan: lehendabiziko euskara elkarteak Nafarroan sortu zen, lehendabiziko lore-jokoak Elizondon izan ziren eta gero Gipuzkoara eta Bizkaira esportatu ziren. Nolanahi ere, Larra mendik XVIII. mendean egin zuen lana egin zuen Arturo Campione XIX. mendean.

Campion nahiko baztertua ez al da gelditu?

Lan ikaragarria egin zuen Arturo Campione, baina esango nuke gaur egun deserosoa dela ezkerreko nazionalistentzat, ez zuelako zuzenean erabateko independentzia aldarrikatzen, Espainiaren barruan ere ondo egon gitezkeela-edo zioen. Ez da erosoak EAJrentzat, Sabino-ren laguna ez zelako eta tesi "nabarristagoak" aldarrikatzen zituen, ez egungo nabarrismoaren zentzuan baina. Eta gaur egungo nabarristentzat ere ez da erosoak, euskaltzalea zelako. Beraz, inorentzat ez da eroso. ■

ARRIGORRI
ITSAS PENTSIOA
-ONDARROA-

ASTE SANTUA 2005

JAI EGUNETAN Martxoaren 23tik 28ra
Bizkaiko kostaldeak ezagutzeko aukera paregabea

PAZKO ASTEAN Martxoaren 29tik Apirilaren 3ra

- EGA, HE 1 eta HE 2 ikastaroak
- MINTZAMENA ikastaroa

175 € (mantenu osoa + klaseak)
155 € zenbat gararen lagunak

www.arrigorri.net
www.zenbatgara.org

 94 613 40 45
605 711 684

 zenbat gara
elkartea

 94 423 75 91

2005eko otsailaren 27a

Split 77 taldeak bigarren lana argitaratu du orain gutxi: *Mentura*. Noizpop zigilu bizkaitarrak kaleratu du musika elektronikoa eta rocka uztartzen dituen disko berria. Ezbairik gabe, laurogeiko hamarkadako musikaren eragin nabarmena duen lanak entzulea dantza egitera bultzatzen du.

IGOR ZORROTZUA

Split 77 Dantzarako gogoz

JON GURRUTXAGA

GITARRA, AHOTSA, BATERIA, baxua eta teklatuak dira Split 77ren osagai instrumentalak. Beti entzun izan duten musika egiten gozatzeko aukera ematen dieten elementuak. Izan ere, patuarekin lotzen baitute bilbotarrek beraien bigarren lana. Eta hain zuzen ere, horra hor *Mentura* tituluaren nondik norakoa: betidanik zainetan izan dutena egitera iritsi direla alegia. Orduan, gaztetxoak, umeak izan arren, 80ko hamarkadako musikak eragin izugarria izan zuen laukote bizkaitar honengan. Garai hartako irrati formulek eskaintzen zituzten kantez zentzu berezia

hartu zuten urteen joan-etorrian. Eta musikaren munduan sartu ahala doinu haiek beren erara erreproduzitzeko beharra sentitu dute. Batez ere, lan berriak uzten ditu agerian talde bizkaitarraren jatorriak. "80ko hamarkadako musika ilunak, After-punkak eta Joy Division edota Depeche Mode bezalako taldeek eragin handia izan zuten musika ulertzeko daukagun moduan", diosku taldeko kide Aritz Aranburu kantari eta gitarra joleak. Haurtzaroa berrinterpretatzeko aukera eskaini dio lan honek banda bilbotarrari. Laurogeiko hamarkadak zuen modernitatea berrinterpretatzen saiatu dira azken batean, baina era berean gauza berriak eskaintzen. "Erritmo aldetik laurogeiko hamarkada oso

koadratua da, oso finkoa. Eta horren inguruan gauza oso interesgarriak daude guretzat. Bateria batekin sekuentziak lantzea eta horrelako gauzak oso interesgarriak dira. Eta gainera, azken lan honetan horrelako gauza asko egin dugu", diosku Aranburuk. Hamarkada batetik bestera pasatzean urek korrontez aldatzen dute eta hain zuzen ere horixe da egin nahi izan dutena. Laurogeita hamarreko hamarkadan grunge asko entzun eta egin zuten Split 77ko partaideek. Horregatik, horrekin apurtu eta entzuleari zerbait berria eskaintzea izan da beraien asmoa.

Aritz Aranburu gitarra jole eta abeslariaren ustetan, *Antenna* izeneko lehen lana taldearen hasierako ibilbidearen bilduma da. Tempo erdiko kanta asko jasotzen dira bertan, adibidez. Besteak beste, horixe izan da lan berriarekin albo batean utzi nahi izan dutena. Azken batean, gauean entzuteko eta dantza egiteko diskoa sortzea zuen buruan talde bizkaitarrak.

Urdulezko Tío Pete estudioa izan da *Mentura*ko doinuak jasotzeaz arduratu dena. Aurrekoan bezala, José Lastra izan da grabaketaz arduratu dena. "Lastrarekin beti gauzak poliki eta kontu handiz egiten ditugu. Gauza guztiak kontrolatzen saiatzen gara. Zein norabide hartu nahi dugun finkatzen dugu eta hori lortzeko estudioan giro aproposa bilatzen ahalegintzen gara", azaldu digu Aranburuk. Ohiko rock instrumentuez gain elektronikaren bidea jorratzeko arreta handia jartzen du talde bilbotarrak kanta bakoitzean erabili beharreko instrumentazioaren inguruan.

Itoitz, Joy Division eta Nico

Mentura lan berrian uzta propioko kantak zein bertsioak aurki ditzakegu. Guztiak Split 77ren era berritzailean interpretatuak. Aipatu moldaketa horien artean, adibidez, Itoitzen *Espaloian* abestia entzun dezakegu. Izan ere, talde bilbotarraren aburuz, Itoitz gabe 80ko hamarkada beste gauza bat izango litzateke. "Gainera, abesti horretan guk gustuko ditugun gauza asko ikusten ditugu, aurpegi zuriak, arropa ilunak... Eta beraz, gure taldearen nortasunarekin bat zetorrela ikusi genuen", dio Aranburuk. Bestalde, Itoitzena ez da diskoan entzun dezakegun moldaketa bakarra. Taldearen sustraiak zeintzuk diren argi uzten du Joy Divisionen *Isolation* kantaren bertsioak. Horrez gain,

Saioa ingelesarekin

Antenna izeneko lehen lanarekin Eskozia bisitatzeko aukera izan zuen talde bilbotarrak. Aberdeen hiriko Go North jaialdian parte hartu zuen Muse, Paul Weller, Shed Seven eta Placebo bandekin batera. Garai hartan euskaraz abesten zituzten kanta guztiak. Menturarekin uzta propioko zenbait kanta ingelesez abestera ausartu dira. Hala eta guztiz ere, ez da bilbotarren helburua ingelesez bakarrik abestea eta aurrerantzean euskaraz abesten jarraituko dute.

Jackson Browne musikariaren konposaketa batean oinarrituz Nicok sortu zuen *The Farest of the Seasons* kantua ere biltzen dute lan berrian.

Moldaketak edo bertsioak egiten direnean musika taldeek beste konpositore batzuen lanak hartu ohi dituzte oinarri. Bestalde, eta era tradizionalan egin izan bada ere, teknologiak eta elektronikak norbere kanten ikuspegi berriak agertzeko parada eskaini die egungo musikariei. Remix edo birnahasketez dihardugu. Izan ere, Split 77k diskoan bertan dauden konposaketa berrien birnahasketak ere sartzen baititu *Mentura* lan berrian. Felix Daniel bilbotarra izan da, hain zuzen ere, talde bizkaitarraren abestien ikuspegi berri hori erakustez arduratu den DJetako bat. "Disc Jockeyaren figura sartu nahi genuen. Azkenaldian Bilboko gauean DJak garrantzi handia duela konturatu gara. Izan ere, DJ on batek gau oso batez jendea dantzan izan dezake", esan du taldeko kantari eta gitarristak.

Oteiza eta disko zenbakituak

Diskoa grabatzea pentsatu zuenean laukote bilbotarrak argi zuen musika bereziaz gain, bere publikoari diseinu berezia ere eskaini nahi ziola. Igor Zorrotzua diseinatzaileak ordurako Oteizaren desokupazioa zuen buruan. Eta ideia horretatik dator, hain zuzen ere, azalean agertzen den trokela. Horrez gain, Aritz Aranburuk *Mentura* tituluarekin ere lotzen du trokela eta desokupazioaren kontzeptua. Dena den, hori ez da talde bilbotarrak diseinu aldetik eskaintzen duen berrikuntza bakarra. Izan ere, CD bakoitza bakarra da eta ez dago berdina den besterik: ale bakoitzak bere zenbakia du. Ale guztiak eskuz landu dituzte taldeko kideek, azala tolestu, enpakatu, pegatinak ipini...

Azaroan argitaratu zuten *Mentura* eta orduan kaleratutako ia seihun aleak agortu dira dagoneko. Split 77ren asmoa diskoaren bigarren tirada bat egitea da. Hori bai, ez aurretik zenbait berrikuntza egin gabe. "Tirada berrian diskoak diseinu berri bat izango du eta jende berriak hartuko du parte, agian, Josetxo Anitua eta Miki Puigek. Jendearengan interes handiagoa pizteko asmoz, beharbada, kanta gehiago ere sartuko ditugu", aurreratu digu Aranburuk. ■

IGOR ZORROTZUA

Ezpalak

KATIXA GARATE

Bost begirada kontagintzari

EUSKARAZKO NARRATIBA zertan den aztertu asmoz, *Euskal Kontagintza Gaur. Bost Begirada* hitzaldi zikloa antolatu du Eusko Ikaskuntzak. Hiru hilabetez, bost euskal idazlek hitzaldiak eskainiko dituzteko Gasteizko Filosofia, Geografia eta Historia fakultatean. Otsailaren 16an Iratxe Retolazak euskal eleberria eta XX. mendea izango du hizpide. Martxoaren 16an Anjel Lertxundik poetikaz jardungo du. Elkarrizketa nobelari buruz hitzaldia emango du Lourdes Oñederrak apirilaren 20an. Harkaitz Canok *Belarraren bisturi zorrotza* lelopeko mintzaldia eskainiko du maiatzaren 4an. Amaitzeko, Iban Zaldúa *Literatura itzala* da saioko hizlaria maiatzaren 11n izango da. Hitzaldi guztiak goizeko 10:30ean izango dira eta parte hartzea libre da.

Arabako Txapelketarako oina jarrita

sailkatuko dira finalaurrekoetarako. Zazpi horiei, iaz finalean aritutako bost bertsolari –Asier Otamendi, Manex Agirre, Iñaki Viñas-

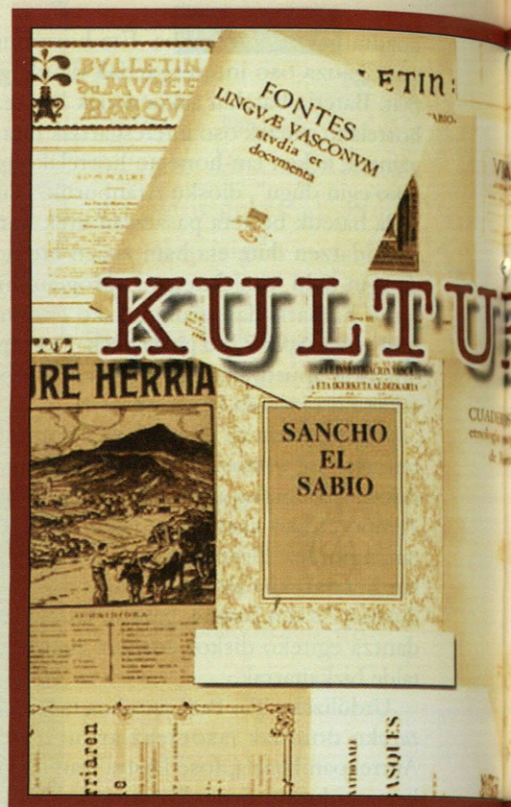
PASA DEN LARUNBATEAN abiatu zen Arabako Bertsolari Txapelketa. hogeita hiru bertsolari ariko dira lehian guztira. Aurreko larunbateko eta datorreneko kanporaketetan hemezortzi bertsolarik hartuko dute parte eta horietatik zazpi

Adierazpenok egin zizkion Miren Artetxek Berriari: «Niretzat zailena nire bertso txarrak onartzea izan zen. Zeure burua plaza batean protagonista bezala ikustea eta iritzia eman beharra da neskak mutirik baino gehiago beldurtzen dituen».

Felipe Juaristiren hitzok jaso zituen El Correo: «Euskarazko literatura testigantzakoa da, militantentzat. Hizkuntzak axola du, baina literatura estandarte gisa soilik erabiltzen da (...) Diruz lagundutako literatura izatean, administrazioak hori sortu du (idazleak funtzionario bilakatzea). Autoreak talentuarekin eta gogorekin zerikusirik ez duten espe-

tatibekin bizi dira (...) Horrela ezin daiteke sormena mantendu. Administrazioak errazena egin du: dirua ematea».

Antton Irusta ipuin kontalariak honela zioen Berriari: «Garrantzitsuenak ez da kontalaria. Komunikazioa eta ipuina da garrantzitsuenak. Kontalari askok, nire ustez, protagonismo larregi ematen diote euren buruari, eta istorioa gelditzen da albo batera. Bakoitzak bere estiloa du. Baina ipuin bat kontatzea ez da ikusizuna. Gorputza mugitu behar da, baina ipuinak esango dizu noiz mugitu, noiz gelditu, noiz isildu... Horretan izan behar du trebea kontalariak».

Alboka taldearen *Lau anaiak* (Elkar) iaz plazaratutako hamar disko onenen artean da, Alemaniako Folk World aldizkariaren aburuz.

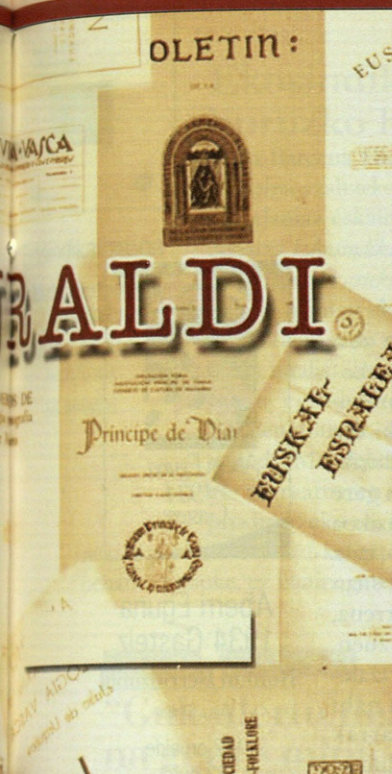
Jasone Osororen *Tentazioak* ipuin liburua antzerkirako egokitu du Antton Lukuk. Donibane Garaziko lizeoko antzerki tailerrak estreinatuta zuten obra joan den astean.

Pío Caro Baroja omendu du Zinema Dokumentaleko Nafarroako I. Jaialdiak. Hartara, egilearen hamabi dokumental eskaini dituzte eta asteartean haren lanari buruzko mahai-ingurua egin zuten.

Asier Zabaletaren Ertza dantza taldeak *Babia* aurkeztuko du Bilboko La Fundación aretoan asteburuan. Gorputzak erlaxatzen diren eta burua lasaitzen den egoeraz hausnartu dute.

Esther Ferrer Parisen bizi den artista eta performer donostiarraren erakusketa zabalduko dute ostegunean Donostiako Koldo Mitxelenan. Denborak pertsonengan uzten duen arrastoa jorratzen du apirilaren 16a bitarte ikusi ahal izango den erakusketa.

Aurreko mendearen berri klik eginez

Geroz eta gehiago jotzen dugu Internetera, informazio bila. Tresna garrantzitsu bilakatu zaigu amarauna. XX. mendeko Euskal Herriaz gehiago jakiteko, tresna garrantzitsua da Antso Jakituna fundazioak eta Koldo Mitxelena kulturuneak sortutako Kulturaldi proiektua (<http://www4.gipuzkoa.net/corporac/cul/kulturaldi/index.asp>). Erakundeok 1880 eta 1999 urteen artean argitaratutako hamasei euskal aldizkaritan —*Euskal Eснаlea*, *Euskal Erria*, *Fontes Linguae Vasconum*, *Gure herria...*— agertutako artikulua jasotzen dituen datu basea paratu dute Interneten. 30.000 artikulutik gora jaso dituzte. Bi erakundeen arteko akordioaren fruitu da datu basea eta gehiago izango dela jakinarazi dute.

pre, Oihane Perea eta Juan Mari Juaristi— izango dira martxoaren 12ko (Amurrio) eta 19ko (Legutiano) finalaurrekoetan. Finala apirilaren 9an jokatu da Gasteizen. Aurten txapelaz gain, Euskal Herriko Bertsolari Txapelketa Nagusia parte hartzeko aukera egongo da jokoan. Bertsozale Elkarteak jakinarazi duenez, urriaren hasi eta abenduaren 18an jokatu da Txapelketa Nagusia eta finala BECeko Bizkaia Arenan izango da. Lehiaketa erdal komunitateari hurbiltze aldera, egingo da finala Barakaldon.

Arte plastikoen jardunaldiak

MAKINA BAT LAN egin du Gasteizko Amárica plataformak artearen inguruan. Oraingoan, Gasteizko Udalak artelanak kalean jartzeko aurrekusi duen dirutzak (4,5 milioi euro) kezkatuta eta bertako artistentzako beka ezak larrituta, Arabako kultur politikaren gaineko lan mahaiak antolatu nahi ditu martxorako. Arabako Foru Aldundiko, Gasteizko Udaleko, aurrezki kutxetako eta EHUKo kideak gonbidatu nahi ditu. Haiek onartuz gero, martxoaren 10ean hasiko dira eta asteen behin bilduko dira, arte plastikoez jarduteko.

1924koak dira lehen trikiti diskoak

LEHEN TRIKITI DISKOTZAT jo genuen 1926-27 inguruan Serafin eta Antonia Arantzetak grabatutako *Jota vasca* ARGIAko 1979 zenbakian. Hori da gordetzen den zaharrena, baina Euskal Herriko Trikitixa Elkarteak jakin berri duenez, 1924an plazaratutako *Trikitirix de Guipuzcoa* eta *Trikitirix de Zumarraga* dira grabazio zaharrenak. Eresbil artxiboan jaso dute Elkarteak disko horien berri. Bi diskoak musikari berek, Joxe Oria pandero jotzaileak eta Etxesa-Korta soinu jotzaileak, grabatu zituztela uste dute Elkarteak eta Oriaren oinordekoek. Bi diskoak Columbia etxeak euskal erreperitorioa plazaratzeko sortutako Regal azpizigiluarekin grabatu zituzten.

Kultur alorren berri Eremulauak gunean.

Komunikabideetan kultur alorreko berri gutxi izaten dela iritzita, www.ereulauak.com webgunea jarria dute abian EHUKo Kazetaritza fakultateko zenbait ikaslek. Sei atal ditu guneak: Berriak, ikus-entzun, musika, literatura, artea, agenda, lekuak eta foroak. Gunearen gainean iritzia emateko edota bertan kolaboratzeko asmorik izanez gero, idatzi mezu bat ereulauak@ereulauak.com posta helbidera.

Tradizio orala gordetzeko literatur lehiaketa.

Adinekoen ondarea lelopean, tradizio orala berreskuratze aldera literatur lehiaketa antolatu du bizitzako eremu guztietan adinduen parte-hartzea sustatzeko lan egiten duen Hartu-emanak gobernuz kanpoko erakundeak. Zaharrek eta haurrek parte hartu ahal izango dute, euskarazko nahiz gaztelaniazko idazlanak bidaliz. Idazlanek ahozko tradizioko ipuinak jaso beharko dituzte.

Artista gazteentzako Off Kale Lehiaketa Leioan.

Kaleko arteak sustatzea eta artista gazteak promozionatzen laguntzea du xede Leioako Umore Azokak —maiatzaren 26tik 29ra izango da aurten— antolatu duen Off lehiaketak. 30 urtetik beherako artistek nahiz taldeek eman ahal izango dute izena, martxoaren 21a baino lehen. Irabazleek Leioan, Araian, Bilbon, Palentzian nahiz Castellon kalean aritzeko aukera izango dute.

Argitalpenak

PILAR IPARRAGIRRE

Atzoko eta gaurko harresiak

Asier Blas

TXALAPARTA

278 orrialde
15 euro

Ekialdeko European barrena

Berlingo harresia bertan behera uztea erabaki zutenetik hamar urtera egileak Ekialdeko European barrena egindako bidaia aitzakia harturik, bisitatutako herri eta nazioen historiaren eta egungo egoera sozial eta politikoaren gainean gogoeta eginez idatzi du Asier Blasek liburu hau. IV. Aramaioko Sagitario Saria, Bidaiaari Handien Literatur Lehiaketa, irabazi zuen *Gaueko ekspresioak* idazlanaren jarraian osatu du Blasek *Atzoko eta gaurko harresiak*. Aztertzen dituen gaien artean herrien Europa, Balkanetako egoera, Hungaria bere gordinen, Praga kosmopolitaren metamorfosia,

Krakoviarako bidaia, bigarren mailako errefuxiatuak, Kroatoserbiera/Serbokroaziera, Bosnia-Herzegovina, eta ekialdeko Suitza daude. **I**

Astoa. Historiako astorik ospetsuenak

Juan Manuel Etxebarria Ayesta

IBAIZABAL
111 orrialde

Astoari buruzko xehetasunak, mitoak eta gainerakoak

Gizakiarentzat hainbeste lan egitea egokitu eta gero gaur egun ia desagertzeko trantzean dagoen den astoari eskaini dizkio Juan Manuel Etxebarria Ayestak liburu honetako ahaleginak. Munduan zehar zein Euskal Herrian astoari buruz dauden mito, esaera, fabula, pasadizo, ipuin, abesti eta bestelakoak bildu ditu, astoaren jatorria eta historian utzi duen arrastoa bazterrera utzi gabe. Astoa Biblian, duela 50.000 urteko Egiptoko faraoi baten hilotan arkeologoen eginiko astoari buruzko aurkikuntza, Grezian animalia hori zaldi bilakatu zutenekoa, Txirritaren astakumea, Indiako astodun kontrabandista, edota Chang-Huo-Lao txinatarraren asto magikoa azaltzen ditu egileak hemen, besteak beste. **I**

1934ko Aberri Egun hura

1934an Gasteizen ospatu zen Aberri Egunaren nondik-norakoak azaldu ditu Roman Berriozabalek liburu honetan, argazki eta kartel gogoangarriak lagundurik. Aberri Egun hura ez zen izan gure historian egindako lehendabizikoa –Bilbon, 1932an ospatu zen–, ezta bigarrena ere –1933an, Donostian izan zen–, baizik eta hirugarrena, baina garrantzi handia izan zuen, Arabako lurretan euskal abertzaletasunaren indarra erakutsi nahi zelako, jauntxokeria arabarrak abertzaletasunari eta euskalduntasunari nolako eraso bortitza egin zion ikusita. Egun gogoangarri hartan gertatu zirenak eta data haren ingurumariak dauzka hizpide Roman Berriozabalek lan honetan. Nahitaezkoa, garai hartan Arabako familia jeltzalea nolako zen ezagutzeko. **I**

Aberri Eguna 1934 Gasteiz

Roman Berriozabal

ARABERA

112 orrialde
12 euro

Mexiko alai eta garratza

Mexiko hirian bertan bizi diren hainbat mexikarrek giralopoli erraldoi horretako eguneroko bizimoduaz eskaintzen duten ikuspegiarekin osatu dute *Eseté* aldizkariak *Méx-Mix* izenburupean kaleratu duten zenbakia. 20 milioi biztanle inguru dituen metropolian, arnasa hartzeko ere arazoak ditu pertsonak, kutsadura baita airean nagusi. Eta jakina, ekonomia, ingurumena, kultura, politika, arkitektura, gastronomia eta baita kololetan ere dituen aldeak izugarri nabarmenak dira. Kale berean ikus daitezke ondasun handien jabe direnak bere aberastasuna erakutsiz, eta miseriarik gorrienen seme-alabak zerbait eskuratzeko ahaleginean. Bistan da, hiri arriskutsua da DF, alai bezain garratza. Gertu-gertuko berri izan nahi duenak oraintxe du aukera. **I**

Eseté

Batzuen artean

AMASTÉ

114 orrialde
5 euro

Ekosindikalismoari buruzko hausnarketa

Iñaki Barcena Hinojalek ekosindikalismoaren esanahia azaltzeko helburuarekin euskaraz eta gaztelaniaz eskaini duen lan honen izenburu zehatza *Ekosindikalismoa: Ekologismoaren eta sindikalismoaren arteko kontraesanak eta kidesunak* da, eta hainbat ekologistek eta ezkerreko jendek mugimendu sozialen herentzia intelektuala eta analisi-ikuspegia oinarri harturik gaiari buruz egindako hausnarketa jasotzen du. Beraien aburuz, euskal gizartea "amerikartu" egin da, Mendebaldeko beste gizarteak bezala, eta merkatuaren menpeko bihurtu dira gure produzitzeko eta kontsumitzeko erak. Diote-nez, bizi-maila eta bizi-kalitatea bereizten oso ondo ikasi beharko genuke, ez baitira gauza bera. ■

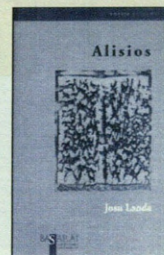

Ekosindikalismoa
Iñaki Barcena Hinojal
MANU ROBLES-ARANGIZ
INSTITUTUA
56 orrialde

Josu Landa venezolarraren azken olerki bilduma

Baikor eta era berean kezkatu agertu da Josu Landa venezolarrak *Alisios* poema bilduman, gizakia eta inguratzen duen mundua aztertzerakoan. Hemen jaio gara eta hemen amaituko dugu, ez dugu inongo jaungoikoaren, ez eta bizitzaz haraindiko etorkizun oparoaren beharrik munduan benetan bizi eta are goza ahal izateko. Negarrez igarotako gauak hainbeste diren arren, eta mundu honek Hiroshima, Kosovo eta Ruanda asko baditu ere, hauxe da guk geuk duguna, eta ez dago besterik. ■

Alisios
Josu Landa
BASARAI
96 orrialde
12 euro

FELIPE JUARISTI

"Guk ulertu dezakeguna geure mina da, eta min hori dago hemen"

Zer adierazi nahi izan duzu *Begi-ikaraketan*?

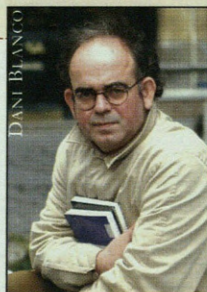
Liburu honen lehendabiziko izenburua *Rembrandten begiak* zen, halako omenaldi txiki bat egin nahi niolako Rembrandt pintoreari, asko gustatzen zaidalako, eta iruditzen zaidalako bai bera eta bai Spinozaren artean badagoela halako komunikazioa ere. Hau da, Spinozak frogatu zuen zer zen infinitua, Rembrandtek pinturaren bidez frogatu zuen gauza bera. Infinitua, azken finean, luzatzen den oraina da, gerorik ez duen eta iraganik ez duen oraina. Denbora hutsa da. Hori adierazi nahi nuen nik poesiaren bidez.

Eta zertan mamitzen da zure ahalegin hori?

Poesiari buruz teoria asko dago. Batzuek esango dute poesiaren helburua isiltasunera iristea dela. Nik ez dut hori uste. Uste dut poesiak infinitua adierazi behar duela, bestela ez dagoelako hori adierazteko beste modurik. Bestalde, *Airezko emakumeak* liburuan mina dago, baina besteen mina, eta inor ezin daiteke beste inoren minean jarri eta beste inoren mina ulertu. Lagundu diezaiokegu mina duenari, baina ezin dugu bat egin min horrekin. Guk ulertzen duguna geure mina da, eta min hori dago liburu honetan.

Zure mina, alegia?

Bai. Urte nahiko kaxkarra pasa dut, gaixo, eta benetan ezagutu dut heriotza. Gaixotasun horretan arima hil egin zitzaidan, gorputza ez, eta bueltan etorri naiz. Gauzak beste begi batzuez ikusten ditut. Poema liburu honetan nik benetan egin nahi izan dudana da filosofia eta poesia nolabait uztartzea.

egileari galdezka

Begi-ikarak, Felipe Juaristiren arrisku berria

Bere aurreko poesiarekiko aldaketa nabaria soma daiteke Felipe Juaristiren *Begi-ikarak*

liburuko poemetan. Espresioa bigunduz eta justuko hitzak baino ez erabiliz olerkari azkoitiarrak nahita bilatu duen aldaketa da hauxe, irakurlea pentsatzera bultzatuko duen poesia eskaini nahi zuelako, adierazi nahi zuena oso sakona baitzen. Izan ere, berak jasandako mina adierazten du *Begi-ikarak* honetan. Eta hitz arruntekin eta irudi sinpleekin azaldu du bere min hori. Poemok azken urtean bizi izan duen esperientzia latz baten ondorio direlako. Heriotza zer den ikustera iritsi eta ia heriotzetik bueltan etorria den pertsona baten mina adierazten dutelako. Rembrandten begiak, infinitua bilatu nahia, norberaren mina, urdina eta isiltasuna dira Felipe Juaristik horretarako era-

Begi-ikarak
Felipe Juaristi
EREIN
84 orrialde
8,90 euro

bili dituen elementuak, artificio oro baztertuz bere barru-barrutik sortutako poesia honetan. Bere iritziz, filosofia duen sakontasun berbera lortu behar du poesiak, bestela ez duelako ezertarako balio. Poesia poesiarengatik ez da poesia, etika etikarengatik etika ez den bezala. Biak uztartu behar dira. Horregatik ahalegindu da filosofia eta poesia uztartzen poemotan. ■

Denbora-pasak

LUMA

Hitz gezidunak

	Zuhaitz mota	Zaharra	Gizon izena	Diruzko zigor	Inbutuak
	* DEITURA	Sodioa	Kanpo, landa	Italiako hiria	
	▶	▼	▼	▼	
	Ahalmen				
	Toles				
Apezpiku	Jupiterren satelitea	Nitrogenoa	Haur hizk., haur		
* IZENA	Buztana	Lanbro	Ukatzeko		
▶	▼	▼	▼	Sufrea	50
				Sasoi	Tokia
Atzizkia		Arazo		Galioa	▼
Jarria		Letoniako hiriburua		Urrea	
▶	▼	▼	Toka, naiz	▼	
			Atomo kargadun		
Astatoa	Indioa	Lepo			Iparretarrak
Herri godoa	Islandia	Kontso. bustia			
▶	▼	▼		Omen	▼
				Uranioa	
Moila, kaia		Sosak		▼	

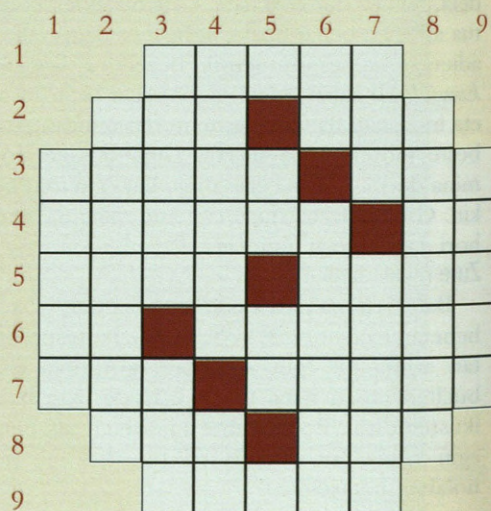
Hitz gurutzatuak

EZKER ESKUIN

1.- Trebea, iaioa. 2.- Areago. Hitz, solas, berba. 3.- Barazki mota. Erdi, hitz elkarketan. 4.- Mendiaren magala. Hizki grekoa. 5.- Norbait. Eduki. 6.- Lata hitzaren kontsonanteak. Orain aldia. 7.- Barazki hostotsua. Ez emeak. 8.- Jardun. Partitiboaren atzizkia. 9.- Zikinune.

GOITIK BEHERA

1.- Apala, xumea. 2.- Emakume izena. 3.- Auzi. Garai, aldi. 4.- Eguneroko erosle. Iridioaren ikur kimikoa. 5.- Bokala. Galdere-tan. Antzinako Egiptoko jainkoa. Boroaren ikur kimikoa. 6.- Egile atzizkia. Aiakoa. 7.- Bihi, garau. hegaztien gorotza. 8.- Hitzez adieraziak, esanak. 9.- Pluralean, mila kilo.

Ihesi

Euskal Herria ezagutuz

AINHOA OIARTZABAL
ARGAZKIAK: A. ARSUAGA

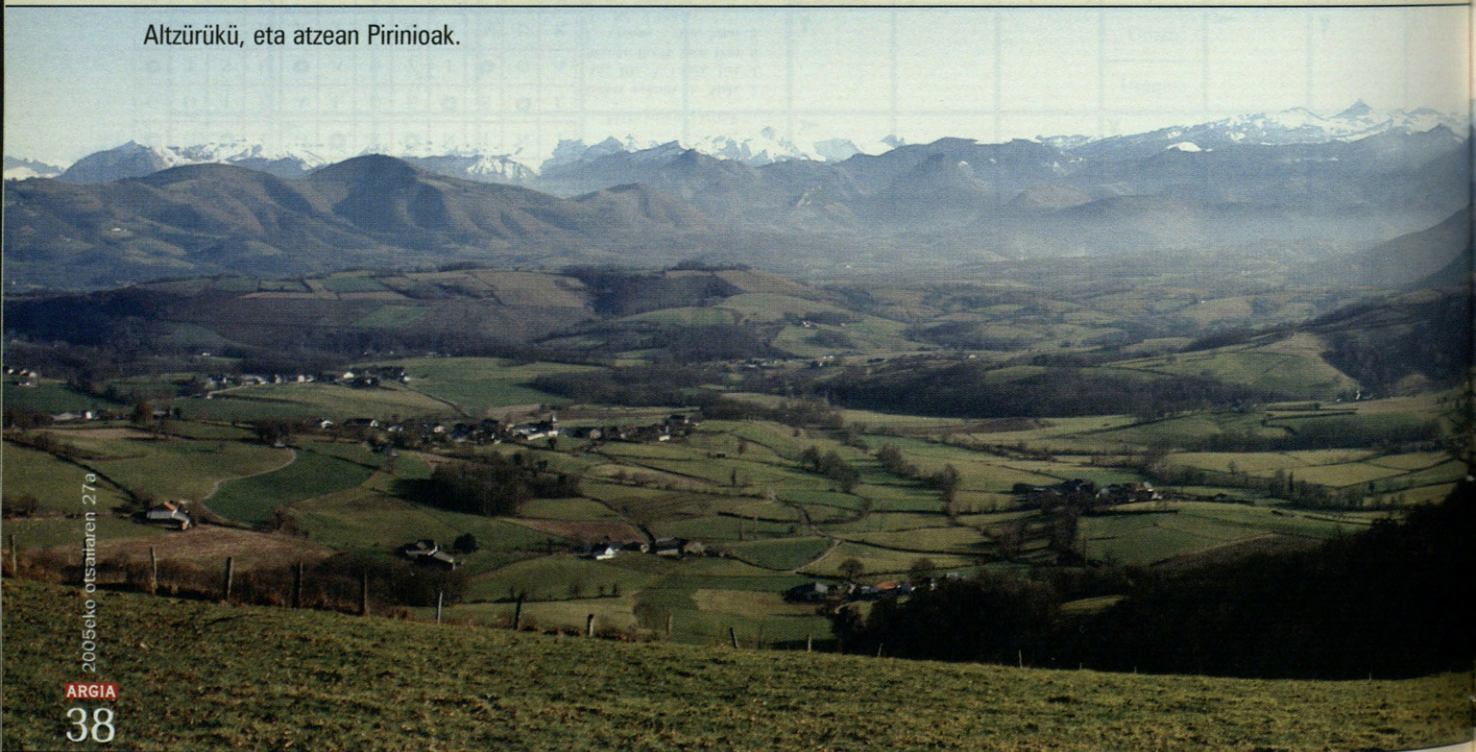

Altzürükü (Zuberoa)

Ahüzki-ko iturria

Arbaila eskualdean, Maule-Lextarreko kantonamenduan, mendi artean ezkutatua Altzürükü herria dago. Urrutitik ikusiko dugu Ürrutia jauregia, XV. mendeko bere bi dorre borobil ikusgarriekin. San Marti eliza, Zuberoako erara eraikita dago. Eliza eta etxe dotoreek, Zuberoako arkitektura erakusten digute eta bertakoak zubereraz mintzo dira. Herri honetatik abiatuta, mendi portu baten bukaeran, Altzürükü eta Behorlegi herrien artean, Ahüzki mendia dago, Zuberoa eta Nafarroa Beherearen artean dagoen kareharrizko goi lautada. Euskal mitologiako pertsonaiarik esanguratsuenetako baten bizilekua, suge itxura duen Herensugeren bizilekua dago bertan. Karezko mendi hori higatuaz, mendi barru-barrutik egitura bereziak sortuaz doazen urak, iturri batean azaleratzen dira, Ahüzki-ko iturrian. Hainbat bisitari igarotzen da bertatik ur osasungarri hauek dastatzeko asmotan.

Altzürükü, eta atzean Pirinioak.

Ürrutia jauregia.

Altzürükura iristeko, Donibane Garazitik Donapaleura doan (D-953) errepidean, Larzabaleko saihesbidea hartuko dugu (D-918). D-147ak Altzürüko herrira eramango gaitu. Herritik 10 kilometrorra dago Ahüzkiko mendia. Bidean, gure arbasoen arrastoak topatuko ditugu, Ithe-ko trikuharria esaterako. Ibarbürüko lepotik ezkerre hartuaz, Ahüzkiko aterpetxearen albotik hasiko dugu ibilbidea. Bohokortia mendia aurrean dugula, hasierako pausoak errepidez egingo ditugu. Bidea markatuko diguten seinale

hori txiki batzuk ikusiko ditugu errepide alboan. Berehala iturrira joateko mendi bidea hartuko dugu ezkerre. Ahüzkiko iturriko ura, ur sendagarria da, diuretikoa. Honela dio bertako grabatuak: "Bortian Ahüzkiko hur hunak osoki". Altuera hartzen goazela bistak izugarriak dira, atze aldean Pirinioak elurtuta, Auñamendiko (Anie) gailurra nabarmentzen dela, aurrean Behorlegi, Arbailaleko mendilerroko tontorrik garaiena eta zero gainean, sai arre izugarriak

gertu-gertu. Zertxobait igo ondoren, otadian zehar, beherantz hasiko gara. Ganadu aztarna ugari topatuko dugu bidean. Seinaleak ez galdu. Behe aldean, hiru artzain borda ikusiko ditugu, eskuin aldean Bohokortia mendia eta ezker aldean, harkai-

tza galanta. Metro gutxi batzuk errepidean egin ondoren, berriz ere bide zidorra hartuko dugu. Pixkanaka, ikuspegi karstikoa—karchariaren gainean eratzen diren hainbat formazioen multzoa—ematen digun harkaitz arteko gure bidea, baso

Ahüzkiko Herensuge

Euskal kondairak dioenez, Ahüzkiko mendian, Azalegiko kobazuloan bizi zen Herensuge. Bere hatsarekin animaliak erakartzen zituen eta ondoren jan, baita pertsonak ere zenbaitetan. Altzai herriko gazte batek pozoitu zuen Herensuge. Herensuge sutan jarri zen eta itsasorantz abiatu zen. Bidean zihoala, Arbailako pagoen goi muturrak moztu zituen isatsarekin bere haserrea erakutsiaz.

FITXA TEKNIKOA

ALTZÜRÜKÜ

DENBORA

5 ordu

ZAILTASUNA

DESNIBELA

350 metro

LUZERA

10 Kilometro

GARAI EGOKIA

Edozein baina neguan kontuz ibili behar da eluraren, alderdi karstikoa izanik zuloak baitaude.

Galzorian dagoen espeziea

Zubereraz Zuberoa, Xiberoa dugu. Xiberotarrak üska deitzen diote euskarari. Zuberoa euskara, xiberotarra, betidanik egiazko euskalkitzat onartua izan da. Euskara ez da ofiziala Iparraldean. Bigarren Mundu Gerra ondorengo urteetan, hizkuntzaren atzerakada izugarria izan zen. Bestalde, Zuberoako biztanleria etengabe gutxitzen eta zahartzen ari da. 1975. urtean 16.247 biztanle ziren, 1982an 15.404, 1990ean 14.377 eta 1999an 13.471. Azken mende honetan 10.000 bizilagun galdu ditu Zuberoak. Bere biztanleria ahularekin, 15 urtez beheitikoen %5ak baizik ez daki euskara. Datu kezagarriak euskaldun guztiontzat.

Zuberoan azpi euskalkiak badirela onartzen badugu, bi azpi euskalki eta nafarrera hitz egiten direla esan dezakegu. Lehen bi azpi euskalkiak bereizten dituen lerroa, Madalena muinotik hasten da eta Arbailako oihanaren hegoaldeko ertzeraino doa. Muga horrek bereizten ditu iparraldeko eta hegoaldeko azpi euskalkiak. Iparraldeko azpi euskalkia ekialdera hedatzen da, Zuberoa ofizialetik kanpo, Eskiula eta ondoko auzo euskaldunak hartuaz. Ipar ekialdeko zuberera ondoko herrietan entzun genezake: Pagola, Urdiñarbe, Altxürüku, Sohuta, Urrustoi-Larrabile, Barkoxe eta Eskiulan. Hegoaldeko zuberera, berriz, ondokoetan: Larraine, Altxai-Altxabeheti-Zunharreta, Montori eta Santa Grazin. Nafarrera edo amikuzera, ipar-mendebaldeko Zuberoan mintzatzen da. Amikuzeko nafarreraren azpi euskalkia, lau herritan hitz egiten da: Domintxine-Berroeta, Etxarri, Arüe-Ithorrotze-Olhaibai eta Lohitzüne-Oihergin.

Nahiz manexoi -xiberotarrentzat, gai-nontzeko euskaldunak-, oso ulergaitza zai-gun euskalki hau, zuberera eta batua ez daude elkarrengandik hain urrun. Lexikoan erdararen eragina nabaria da, batez ere biarnesarena -okzitanieraren dialektoa- eta frantsesarena.

Hona hemen zuberotarrek aholkatzen digutena Ahüzkiko ibilaldia egiterako orduan:

Abiatü beno lehen, aroaren berri har ezazü: 08 92 68 64 zonbakiala deitzez. Ürzoka denboran (ürrieta) edo sühaka sasuan -ürrieta- ren 15a eta martxoaren ürrentzea artean- ez da konbeni ibilaldi zonbait egitea. Bazterrak xahü etxeke behar dira bai eta kartieleko jenteak errespetatü. Hala, kihilla bat zabaltü ondoan, ez ahatz arrazerratzea, kabaleak ez lotsaraz eta zure ondarkinak zureki arra-ekar etzazü. Hunki jin Xiberoan!

Ezkerreko irudian, sai arrea. Erdikoan, ikusi hutsean Zuberoa irudikatzen digun bertako etxe bat. Lerro hauen gainean, ibilbidea erakusten digun marka horia —horrelakorik topatu ez baduzu, ez zara ederki ibilia izango—.

Ondoko orrian, behean, Arbailako baso miragarriko itzal magikoa. Lerro hauen azpian, lthe-ko trikuharria. Altzürüküra iritsi baino bi kilometro lehenago aurkitu dugu.

zoragarrian barneratuko da, Arbailako basoan. Harkaitzek uraren higadura lana jasan dute sima, leize eta antzeko egiturak sortuaz.

Herensugeren basoa

Arbailako basoa ipuinetakoa da, euskal kondairak dioenez (ikus koa-droa). 13.000 hektareako baso hau, garrantzi komunitarioko lekuen zerrendan sartua dago. Ez galdu seinalea, basoan harrien gainean pintatua ikusiko dugu horiz, ez kasurik egin gainontzeko koloreta-ko seinaleei. Beherantz dezente jai-

tsi ondoren, Elzarreko ordokira iritsiko gara.

Elzarre, animalien erreinua

Zelai ederra da Elzarrekoa. Bertan egoten dira ardiak bazkatzen, maiatzetik aurrera belarra goxoagoa baita zonalde baxuagoan. Ardiek bazkatutako belarraren arabera, gasnaren zaporea aldatu egiten da, bertako artzainak azaldu digun moduan. Bertako biztanleen jarduerak ekonomiko nagusiak abeltzaintza eta nekazaritza dira. Gazteek, nahiago dute inguruko hirietara alde egitea, bes-telako bizimoduaren bila. Biztanle

kopurua etengabe jaitea dakar honek. Elzarreko ordokiaren atzeko basoan, oreinen orroa entzuten da. Ehiztariak ere han dabilta, Patrolean hara eta hona basurde bila, pista zabala baitago ordokira eramango gaituena. Baina ordokia eskuinera dago eta gure ibilbidea ezkererantz doa, pistan bertan ikusiko dugu seinalea.

Frontoian lehertu arte

Pixkanaka gorantz, basoan gaude berriz ere, pagadian. Bidetik atera gabe, Istaurdi-pea izeneko artzain bordara iritsiko gara. Bertan egoten dira ardiak maiatza bitarte. Bidea jarraituaz, hurrengo errebueltan alde batera utziko dugu pista nagusi hori. Ezker aldera hartuaz, mendian sartuko gara. Hauxe izango da igo beharko dugun aldaparik gogorre-na, ordu laurdeneko gauza. Eta berriz ere Pirinioak aurrez aurre ditugu, zuri-zuri, eta lurrean eguzki loreak eguneko azken eguzki printzak harrapatu nahian dabilta. Orain aldez, Bohokortia mendia ezker aldera izango dugu, dagoeneko itzulia egin baitugu. Pistatxo jarraituaz, aterpetxera iritsiko gara, gainaldean Ahüzkiko iturria dugu-la. Nahi izanez gero eta indarrak soberan baditugu, frontoi ederra daukagu aterpetxearen alboan pilotan aritzeko. ■

Makina bat kontu

JOXERRA AIZPURUA

INGENIARITZA

Hermes babestuta

GREZIAKO OLINPIAKO Museo Arkeologikoan 2.000 urte baino gehiago duen Hermes estatua ospetsuari lurrikaren aurkako babesak jarri dizkiote.

Hermes estatua Praxiteles eskultoreak marmolez egin zuen eta 2 metro inguru neurtzen du. Bere balioa kalkulazina da eta horregatik artelanak zaintzeko gero eta interes handiagoa dago. Museo osoa zaintzea biderazina denez, elementu bakanak nola zaindu aztertzen ari dira.

Kasu honetan Buffaloko unibertsitateko Michael Constantinou eta Andrew Wittaker ikerlariak eta

Atenasko unibertsitate teknikoko Vlassis Koumoussis ikerlariak elkarrekin lan egin dute Hermes estatuentzat isolamendu sistema analizatzeko eta garatzeko. Garatutako sistema Greziako kultura ministroari eskainiko zaio beste estatua batzuekin erabiltzeko.

Garatutako sistemaren oinarria pendulu eran higitzea ahalbidetzen duen plataforma da. Honek sistema balantzak aritzea ahalbidetzen du eta Richter eska-

Pendulu eran mugiarazten duen plataformarekin babestuko dute Hermes lurrikaretatik.

lan 8 gradu arteko lurrikarak jasatea ere bai. Sistema hau Hermes azpian kokatutako porlanezko oinarri batean antolatuta da.

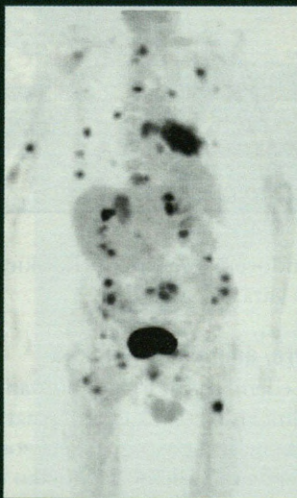
Osasuna

JABIER AGIRRE

Urtero 1.000 biriketako minbizi diagnostikatzen dira EAEn

EUSKO JAURLARITZAKO Osasun sailburu Gabriel Inclan-ek adierazi bezala, urtero mila biriketako minbizi kasu inguru diagnostikatzen dira Euskal Autonomia Erkidegoan. Biriketako Minbiziaren Espainiako Taldeak Bilbon egin zuen sinposioan eman zuen datu hori Inclanek, gaitza lehen mailako osasun-arazo definituz, kopuruagatik, heriotza-tasengatik, erabili behar diren baliabide ekonomiko nahiz sanitarioengatik, eta kasu bakoitzak duen garrantzia pertsonal, familiar eta laboral izugarriarengatik.

Sinposioan emandako datuen arabera, 2000. urtean 18.000 biriketako minbizi kasu izan ziren, eta heriotza-tasa 17.000 pertsonakoa izan zen. EAEn, esan bezala, 1.000 kasu diagnostikatzen dira, batez beste, urtero. Baina kasu horietan agerian utzi beharra dago tabakoaren garrantzia, berau baita biriketako minbiziaren erikortasunaren eta hilkortasunaren eragile nagusia, eta hori gutxi balitz, baita kardiopatia koronario

guztien %30aren erantzule zuzena ere.

Tabakoa faktore kausal erabakigarria da aho-barrunbeto, laringeko eta biriketako tumoreetan, arrazoi sortzaile nagusia, lehen esan bezala, baina beste hainbat tumore gaiztoarekin ere –hala nola hestegorri, maskuri eta giltzurrunetakoekin– lotura zuzena daukala frogatu dute ikeritzaileek.

Horrexegatik, Inclanek argi utzi zuen "kontsumoaren aurrean, tabakoari erabat uko egitea beste neurririk ezin dela onartu", eta tabakoaren erabilera kontrolatzeko erakunde desberdinek –administratibo, politiko nahiz sanitarioek– hartutako neurriak erabat justifikatuak daudela gehitu zuen. Adibide gisa, zera azaldu zuen: heziketarako martxan jarritako ekimenei

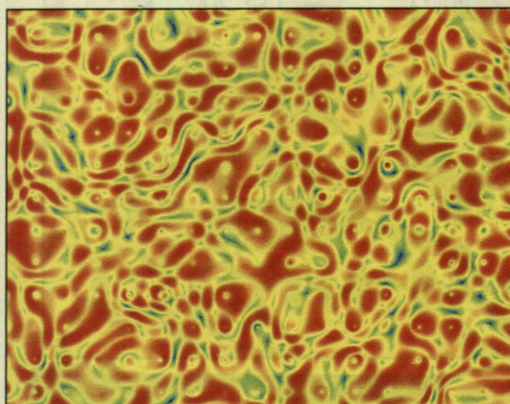
esker eta Lehen Mailako Arretan egindako jardun medikoei esker 1997. urtean %29 erretzaileak ziren bitartean, 2002. urtean pertsona horien kopurua %26ra jaisteak lortu dela.

Teknologia hau San Frantziskoko nazioarte-ko aireportuan, Errusian gasa ateratzeko hainbat plataformatan eta Istanbulko aireportuan frogatu da ez bakarrik arte-lanetan, baita egitura bakanetan ere. Lortutako emaitzak oso onak izan dira. **I**

Aire purua plasmako teknologiarekin

UNIBERTSOAN arruntena den materia, hots, plasma, aire purua lortzeko erabiltzen ari dira Pacific Northwest National Laboratoryko ikerlariak. Hasieran helburu militarrek zituen ikerketaren emaitzak merkaturatzeko asmoa dago laster.

Sistema atake biologiko edo kimiko batetik soldaduak babesteko pentsatu zuen AEBetako Defentsa Departamentuak, baina Hybrid Plasma Filtration System (HPFS) deitzen den sistema merkaturagarri izan daiteke laster batean. Une honetan sistema garatu duen laborategiak sistema trinko bat baino ez du eratu, baina asmoa egon badago eraikuntza osoak edo abioiak, adibidez, babesteko sistema handiak garatzeko.

Plasma ari dira erabiltzen airea garbitzeko.

HPFSren garapenean ingeniari nagusia den Ken Rappe-k garbi agertu du, sistema honen garapena munduan egiten ari diren ekintza bortitzen ildotik datorrela. Sistema honen ezaugarri nagusia iragazki arruntak ez erabiltzean datza, hauen ordez plasma erabiltzen baita eta honek iragazki guztietatik igaroko liratekeen aire-poluitzaileak deusezten ditu. Gainera, plasmaren bizi erabilgarria iragazkiena baino handiagoa izateaz gain askoz ere erabilgarriagoa da.

HPFS gai da 1995ean Tokioko metroko atentatuan erabilitako sarin gasa, adibidez, deusezteko eta edozein poluitzaile aire garbi bihurtzeko ere bai. **I**

JAKOBA ERREKONDO

mandio@zerain.com

Zizailuaren gozoa

BEHEKO SUAREN ONDOAN paratu berria dut zizailua. Zedro gozozko zizailua.

Zedroak Eurasiarrek dira: himalairra bat *Cedrus deodora* eta hiru mediterraniarrak *Atlas* mendien inguruetako *Cedrus atlantica*, Zipreko Troodos mendietako *Cedrus brevifolia* eta Libano, Siria eta Turkiako *Cedrus libanii*. Zuhaitza 2.000 urtetik gora bizi daitekeela uste da eta mila urtetik gora dituztenak ezagutzen dira. Handienak 15 metroko perimetrotik enborra du.

Zedro hitza latineko *cedrus*-etik dator, zeinek grekoko *kedrus* du jatorri. Grekoek zura nabarmen usaintsua duten zuhaitzei deitzeko erabiltzen dute hitz hau: hego-eta ipar-ipurua, *Tetraclinis*-a... Honen degenerazioz amerikarrek zura usaintsua damaien zuhaitzei zedro deitzen diete: zedro gorriak *Thuja plicata*, *Juniperus virginiana* eta *Cryptomeria japonica*, zedro txinatarra *Toona sinensis*, intzentsu zedroa *Calocedrus decurrens*, Alaskako zedroa *Cupressus nootkatensis*, zedro zuria *Thuja occidentalis*, Goako edo Bussacoko zedroa *Cupressus lusitanica*, Virginiako zedroa *Juniperus virginiana* eta abar.

Zedro-zura ezagutzen direnen artean onenetarikoa eta preziatuenetarikoa da. Milaka urte badira Egipton, Babilonian, Sirian, Libanon eta abar eraikuntza handiak egiteko erabiltzen zela. Gudueta garaipen-ikur nagusi gisa, galtzaileen tenpluetako zedrozko zutabe erraldoiak lapurtu eta eraman ohi zituzten. Zurak, arina izanagatik (550 kg/m³) iraupen mugagabea duela esan ohi da, dituen erretxin eta esentziak medio ontto eta intsektuek ez baitute erasotzen. Erretxin hau gorpuk momifikatzeko erabili izan da eta esentzia eta olioak lurrinak, xaboiak eta abar egiteko. Bere zuraz ur-ontziak eta sarkofagoak egin izan dira.

Bioeraikuntza modernoan aditu direnek zedroa darabilte barra-barra. Neuk etxea berritu nuenean lodi erabili nuen: teilatuko lata edo txila guztia, eskaileretako bantzuak, eguneroko mahaia, atemmarkoak... eta hauxe idazten ari naizen zizailua. Urtetara nabarmena da oraindik etxearen usaina... Zedroaren magia originala bizi nahi duenak Libanora joan besterik ez du, hango baso apurretan historiaren hasierako jainko eta jainkosen aldareen arrastoak han diraute...

Goiko irudian *cedrus atlantica*, ondokoan *cedrus atlantica glaucaren* azala, eta behekoan zedroarekin egindako altzariak.

WINSTON ARIZMENDI JR.

HORTXE DUTU HAIN ZUZEN ERE, BERTAKO AUZOTAR BAT...

EPA, WINSTON!!!
ZATOK HONA!

?

AUZOKO BAZILAGUN
ETORRI BERRA AURBETU
NAHI DUTU...

BELARRI-
HANDI
JAKINA!

BELARRI-
NAGUSI! EZ
BELARRIHANDI!

LEOPOLDO BELARRINAGUSI
DA SERVIRLE!

TXIKANDA,
EZTA?

WINSTON
ARIZMENDI,

EZ,
BANI!

BLOK TXIKAZIE JAKIBAZKO
HERRIALDE
BERBERA!

ESKAINIA
RRA!!

ELISKOLA
ARRA!!

LOPEZ 9

Getarian jaioa. 33 urte ditu. Bi semeen ama. Kazetaritza eta soziologian lizentziaduna. Elkarriko Tailer Nazionalean sei urtez aritu zen antolaketa nahiz aldizkariaren arduradun. Aralarreko kidea da. Gipuzkoako Batzar Nagusietako kide den heinean, Aralarreko Gipuzkoako Batzordeko eta Batzorde Eragileko kidea da. Zinegotzia Getarian. Politikan aritzeko espazio politikoa Aralarren aurkitu omen du. EAEko Legebiltzarrerako hautagaia da Gipuzkoatik. Solasean ez du mihia bridatzen. Ondo bidez eta herritarren botoen laguntzaz, badu zer esanik eta zer emanik politikagintzan.

MIKEL ASURMENDI

Argazkiak: Dani Blanco

Aintzane Ezenarro

«ETAk beto-eskubidea ematen dio estatuari»

Esperientzia interesgarritzat jo du politika Aintzane Ezenarro: "Erakundeetan aritzea, oposiziotik gainera, eta bereziki ezker ikuspuntu batetik planteamenduak egin ahal izatea eta eragitea oso atsegingarria da. Askok ikasten ari naiz, gustura", adierazi digu abiapuntuan. Gipuzkoako Batzar Nagusietako lanaz mintzatu zaigu: "Eguneroko bizitza erabakitzen duen politika bertan egiten da: politika fiskala eta soziala, azpiegiturak... Gai hauek eztabaida politikoaren erdian izan beharko lukete. Artean, beste gaien gainean ari gara, eta tamalez ez dugu ezer berririk ekartzen. Erakundeetako gobernuetan daudenak oso gustura daude. Adibidez, autodeterminazio eskubideaz ari garen bitartean inor gutxi arduratzen da bestelako

gaiez, hala nola, politika soziala, azpiegitura politika, kultur eta hizkuntz politikaz. Ezkerreko jendeak gai hauek gehiago errebindikatu behar lituzke". Legealdia bukatutakoan gai hauetaz luze eta zabal aritzeko hitzordua hartu dugu. Bien bitartean, politikaren gai orokorretan murgildu gara.

Zer da Aralar ezker abertzalean?

Zenbakietan esango dizut lehenik. Madrilgo Kongresurako azken hauteskundeetan, ezker abertzale ilegalizatua boto baliogabetuak 103.000 izan ziren. Aralarrek, berriz, 70.000 inguru jaso zituen. Komenigarria da neurria hartzea. Adibidez, Nafarroa Bai-ren erdia baino gehiago Aralarren esparru soziologikoa da. Bigarrenik, Aralar

1998ko herentzia politikoari eutsi dion alderdia da, bide zibil eta politikoari ekitearen konpromisoari eutsi dion ezker abertzalea. Aralarrek eutsi diola diot, ezker abertzale osoak hartutako konpromisoa izan baitzen. Herri Batasuna (HB) ezker abertzalearen aniztasuna helburu zuela sortu zen, Euskal Herritarrok (EH) gauzatu zenean berretsia. Aniztasuna barneratu eta bide politikoari ekitea izan zen EHn apustua. Bidea apurtu zen, baina ez EHek erabakia, ETAk baizik. Guk ez genuen kanpoko esku-sartzerik onartu. Aralar orduko herentziaren alderdi betearazlea da. Aralar ezker abertzale zibil eta politikoaren berme izango da etorkizunean. Batasuna poliki-poliki bide horretara datorrela dirudi. Baina

hautu hori konbentzimendu osoz hartu behar da. 1998an hartutako bidea apurtu zenean bide politikoetako apustua taktikoa izan zela ikusi zen eta EHren boto-emaile eta hautetsi asko engainatuak sentitu ginen. Apustu politikoak egitean ezin da taktismoz jokatu, estrategiaz baizik. Bide politikoetatik abiatzeko unea aspaldi iritsi zen. Bide armatuak ez du aspaldi deus ekarri politikoki, pertsonentzat berriz samin ikaragarria ekarri du.

"Espazio politiko bakarra helburu" ekimena bultzatu duzue berriki. Zertan datza?

"Ezker abertzalea zibil eta zabala" izenburupean egindako hitzaldi-sortarekin Aralarren helburu estrategikoa zein den gogorarazi nahi dugu: ezkerreko abertzale guztiak bilduko dituen espazio politikoa sortzeko oinarriak jartzea. Kanpaina hau hauteskundeak deituak izan baino lehen prestatu genuen, otsailen zabaltzeko. Asmo elektoralistatik guztiz kanpo dago. Ekimena ezker abertzale berriaz gogoeta egiteko sortu da, ezker abertzale zabala eta anitza berreskuratzeko helburuz, EAJ-EA koalizioaren aurrean eraginkorrak izateko modu bakarra baita.

Ezker abertzalea Aralarren parametroen inguruan bilduko dela diozue. Ildo guztiak bilduko direla uste al duzu?

Ez da hilabeteko kontua izango, noski. Gainera, ezker abertzalea batuko bada ez du zergatik Aralar ez Batasuna izenez izan behar. Hasteko, biltzen saiatu behar dugu, garbi edukiz, elkarrekin lan egiteko modu bakarra bide politikotik ekitea dela, eta politika egiterakoan ere moduak ere aldatu egin beharko direla. Eguneroko gaiei erantzunak eman eta bestelako politika bat egitea posible dela erakutsi behar da alternatibak eskainiz. Eta kontua ez da Aralarrek Batasunari bide horretatik ekiteko esatea. Ezker abertzalea Batasuna eta Aralar baino gehiago da. Ezker eta abertzalea sentitzen den edonork politika egiteko eskubidea dauka eta espazio politiko hori sortu egin behar da.

"Gu oso lasai goaz hauteskundeetara, ez dugu ezer galtzeko".

Bidez bide, zer iritzi duzu Anoetako proposamenaz?

Ongi etorri bide politiko soilen apustura. Tira, proposamena duela bost urteko mugari bera da. Lizarra-Garaziko Akordioaren inguruan sortua. Hartara itzuli dira, baina autokritika egin gabe. Zer aldatu da bost urteetan? Orduan Anoetako bera erabaki ondoren, urtebetera uko egin zioten. Orain berriz "bai". Zergatik? Ea oraingoan atzera

"Lehenbizi garbi gera dadin

**Euskal Herria subjektua
dela, eta subjektu izaera
duen heinean itun berria
egin dezagun euskal
herritarrok"**

bueltarik ez duen. Artean, ETak hilketak ankerak burutu ditu: langileak, zinegotziak, kazetariak... Aro horrek hilketak asko eta inoiz baino preso gehiago ekarri du. Zein da balantze politikoa eta humanoa? Non dago autokritika?

Zein da balantze politikoa?

Ezker abertzalearen krisi sakona eta EAJk iniziatiba hartu izana. Ezker abertzaleak Lizarra-Garaziko Akordio garaian iniziatiba hartu zuen. Akordioak porrot egin zuen eta harrezkero EAJk bere bidea egin du.

Gero Batasunak Ibarretxe Planari emandako argi berdea etorri da.

Jakina. EAJk subiranotasunaren bidean, azken 25 urtetan, inoiz eman duen urrats handienaren aurrean, ezker abertzale sozio-logikoak ezin zuen onartu bere alderdi batek planaren aurka bozkatzea. Gehiengoa alde dago. Plana ez da ezkerreko abertzaleok nahi duguna, baina pauso bat da.

Artean ETak jardunean segitzen du.

Bergarako proposamenaz geroztik ETak bide politiko soilen bidetari argi berdea emango ote zion esperantza zabaldu zen. Baina ez da gauzatu. Batasunak "ordua da" esan beharko luke, guk duela bost urte esan genuen bezala. Zergatik egon

behar dugu estatuek urratsak ematearen zain? Guztiok bide politikoen aldeko apustua egiten badugu eraginkorragoak izan gaitezke eta estatuaren defizit demokratikoa agerian jarri konfrontazio demokratiko tinkoaren bitartez. ETA ere politikari bidea ematearen alde agertu bada, eman ditzala urratsak. ETak besteak urratsak noiz emango dituzten zain egonez gero, estatuari beto-eskubidea ematen dio, bere eskuak lotuak ditu. Eman ditzala urratsak, izan dadila libre. Planteamendu berriak egin nahi dituzte, baina inertzia zaharrek lotuta daude.

Ibarretxe Planera itzuliz, urrats moduan baloratu duzu arestian.

Bidea egokia da, baina labur geratzen da. Hala ere, Gernikako Estatutuak ez bezala, honek autodeterminazio eskubidea onartzen du. Estatutu honen parametroa subirano zalea da. Herriak berak nahi duena izango da. Herri hau independente izateko aukera bideratzen du. Ezker abertzaleak bide subirano zalean bultzatu

egin behar dugu eta plana eduki soberanistatik gabeko estatutu berritua bihur dadin oztopatu.

Ibarretxe Kongresuko agerraldian subiranotasun bidean ikusi al zenuen?

Ibarretxek kutsu subirano zaleari eusten dio neurri batean, herri honek erabakitzeko eskubidea aipatzen duelako. Baina erabakitzeko eskubidea eta negoziatzeko beharra uztartzea klabea dela dio, ordea. Guk estatuarekin gatazka politikoa konpontzeko negoziatu behar dugula diogu, baina negoziatu behar dena da hemen erabakitakoa nola gauzatzen den, ez hemen erabakitakoa onartzen duen ala ez. Alegia, hainbat urtetan ezkondata izan bagara, nik, subjektua naizen heinean dibortzioa eskatzen badut, negoziatu behar da, baina ez ea utziko didazun dibortziatzen edo ez, ni subjektua bainaiz. Beraz, lehenbizi, garbi gera dadin Euskal Herria subjektua dela, eta subjektu izaera duen heinean itun berria egin dezagun euskal herritarrok erabakitakoa gauzatu ahal izateko, erabakia independentzia bada independentzia gauzatzeko. Uneon ituna badago eta berau apurtzeko libre izan behar dugu.

EAJn hori ez da horren garbi, antza.

Hori da. Imazek "guk erabaki behar dugu, baina gero estatuarekin negoziatu behar dugu, subiranotasuna partekatua izango da" dio. European subiranotasun guztiak dira partekatuak. Eta? Kontua da ea erabakitzeko subjektu garen edo ez. Ibarretxe-Planak hori jasotzen du, baina eduki hori apaltzeko arriskua dago: hala nola, herri honi kontsulta egitea galaraztea, edozein gauzaz galdetzeko gaitasuna ez bermatztea. Bide subirano horretan atzerapausoak emateko arriskua dago, horregatik ezker abertzale politikoak akuilu lana egin behar du Legebiltzarrean.

Batasunak Ibarretxek hauteskundeak aurreratu izana deitoratu du.

Garrantzitsua parte hartzeko aukera guztiok izatea da, data bera baino

"Bide politikoa soilik jorratu behar dugula esateagatik, laguna izatetik traidore izatera pasa gara. Nori egiten dio mesede horrek?"

garrantzitsuagoa. Bakoitzak bere kartak jokatzeko dituen. Besteek beren kartak erabiltzen dituztela kritikatzeko norberak bereak erabiltzen dituenean ez da oso zuzena. Alderdi guztiei buruz ari naiz, ez naiz Batasunaz soilik ari. Gustuko ote dudana hauteskundeak aurreratzeko? Ez. Baina, Ibarretxe lehendakaria da, EAJ-EAko zerrendaburua eta Madriletik bueltan bere kartak jokatu zituen. Hauteskundeak

"Kontua da ea erabakitzeko subjektu garen edo ez.

Ibarretxe Planak hori jasotzen du, baina eduki hori apaltzeko arriskua dago"

komeni zaion egunean iragarri ditu. Hori argi dago. Garrantzitsuena ordea, ez da epea, guztion parte-hartzea bermatzea baizik.

Batasunak parte-hartzeko aukerarik ez du eta zuek eskaintza egin diozue zuen zerrendetan joan dadin.

Guk ez diegu formulazio zehatzik egin, esan duguna da edozein proposamen aztertzeko prest gaudela lege kanporatzea gainditzeko. Ausardiaz eta arduratsu jokatzeko prest gaudela. Batasuna Legebiltzarrean ez egotea onartezina zaigu. Gizarte sektore guztiek beren aukera bermatua izan behar dute, batez ere normalizazioan aurrerapausoak iragartzen diren honetan.

Noren esku dago aukera izatea?

Batasuna lege kanpo uzteko erabakia politikoa izan zen. PSOEek erabakia albora dezake. Hirukoak eta guk legearen aurka egin behar dugu. Hitzetatik ekintzetara pasa behar dugu. Formula asko izan daiteke, guztion arteko planteamendu zabalak. Baina ez dizut Batasunaren parte-hartzea ahalbidetzeko formula zehatzik emango, gu ez garelako inor Batasunak egin behar duena esateko.

Jone Goirizelaia ARGIA esana da: Aralarren proposamenak asmo elektoralista izan dezake.

Guk edozein proposamen aztertzeko prest gaudela esatearekin batera, bilerak eskaera bat egin genien. Bi aste joan dira harrezkero eta oraindik ez digute erantzun. Prentsa bidez erantzutea eta gure proposamena elektoralismoan kokatzeko ez zait zintzoa iruditzen. Gure eskaintza eskuzabala eta arduratsua da. Bide politikoa soilik jorratu behar dugula esateagatik, laguna izatetik traidore izatera pasa gara. Nori egiten dio mesede horrek? Bestalde, gu oso lasai goaz hauteskundeetara, ez dugu ezer galtzeko. Gurea askatasun ariketa da, berdintasunean nahi dugu lehiatu. Gainera lege kanporatzearen auzian guk, hirukoak ez bezala, hitzez ez ezik, gure jarrera praktikara eramanez dugu. Udal hauteskundeetan lortutako hainbat kargu ez dugu hartu, salbuespenak salbuespen. Azken eskaintza honi egindako erantzuna hau bada, agerian geratuko da. ■

«Ez dago hilketengatik erantzukizunak eskatzeko borondate politikorik»

Martxoaren 3an 29 urte beteko dira Espainiako Polizia Nazionalak Gasteizko bost langile hil zituela. Lan aldarrikapenak egiteko greba orokorraren egunean gertatu zen sarraskia, Zaramaga auzoko San Frantzisko elizan, Gasteizen, batzar orokorra egiten ari zirenean. 29 urte joan dira, eta oraindik ere argitu gabe dago zein diren gertakizun odoltsu hartako arduradun politikak eta politikoak. Oraintsu jakin da elkarteak aurkeztutako helegitea tramiterako onartu duela Nazio Batuen Erakundeak. Martxoaren 3ko Gasteizko Biktimen Elkarteko hainbat kideekin bildu gara sarraskiaren ondorioei buruz hitz egiteko.

DANIEL UDALAITZ

Bost hildakoen oroitarriaren ondoan, ezkerretik eskuinera: Andoni Txasko, Joseba Marijuan, Romualdo Barroso, Jose Luis Martinez Ocio eta Santiago Díaz de Espada.

1976KO MARTXOAREN 3KO Gasteizko Biktimen Elkarteko arduradunek bizirik dute oraindik egun hartan jazotakoa. Elkarteko presidente Romualdo Barrosok, lehendakariorde Jose Luis Martinez Ociok, Joseba Marijuan kideak, Andoni Txasko bozeramaileak eta Santiago Díaz de

Espada idazkariak adierazi digute ez dagoela borondate politikorik politikariak martxoaren 3an hildako Gasteizko bost langileengatik erantzukizunak eskatzeko. Orduan Gobernazio ministroa zen eta gaur egun Galiziako PPko eta gobernuko buru den Fraga Iribarnek zuzendu

zituen hilketa haiek. Argazkian ageri diren elkarteko bost kideek erantzun dituzte gure galderak.

Noiz eta zergatik sortu zen Martxoaren 3ko Gasteizko Biktimen Elkartea? Martxoaren 3ko Biktimen Elkartea 1999ko urrian jaio zen. Gertakari tra-

Liskarrak martxoaren 3ko manifestazioan (ezkerrean) eta bost hildakoen hileta elizkizunak eskuinean.

giko hura bizi eta jasan behar izan genuen biktimak eta familiartekoen eta LAB eta ESK sindikatuak ordezkariek kezka ondorioz sortu zen. Zenbait hilabete lehenago, Eusko Legebiltzarreko Giza Eskubideen Batzordeko Indarkeriaren Biktimen Ponentziara jo genuen. Aipagarria da Romualdo Barrosoren sendotasuna eta adorea. Hildakoetako baten aita da bera, elkarte burua, eta gu denontzat erreferentzia garbia.

Zein dira zuen helburuak?

Terrorismoaren biktimatzat onar gaitzela, egia bilatu eta zabal dadila, eta mota guztietako erantzukizunak eska daitezela dira elkartearen helburu nagusiak.

Izan duzue edo baduzue Euskal Herriko politiko, sindikatuen, gizartearen edo erakundearen sostengurik?

Hasieran (1976-77 urteetan) sostengu handia izan genuen. Herritarrek nahiz politiko eta sindikatuak gertakariak salatu eta erantzukizunak eskatu zituzten. Baina pixkanaka-pixkanaka asko gutaz ahaztu ziren, eta ezker abertzalea eta LAB, ESK eta STEE-EILAS bezalako klase-sindikatuak izan dira martxoaren 3ko espiritua historikoki bizirik iraunarazi dutenak. Horiez gain, oinarritzeko era-

kundeen, auzo, gazte eta emakume erakunde, kultur taldeen, elizako sektore baten, eta abarren sostengua izan dugu eta horiek ere egia eta justizia eskatzen dituzte.

Azken boladan, eta martxoaren 3ko elkarteak eskatuta, alderdi politikoak laguntzen hasi zaizkigu; alderdi politiko guztiak PP eta PSOE izan ezik, PPk Fraga Iribarne -hilketa haien arduradun nagusia- estaltzen eta babesten jarraitzen baitu eta PSOEek oso jarrera anbigua erakusten baitu.

Eusko Jaurlaritzako Giza Eskubideen Zuzendaritzarekin eta Lehendakariarekin harremanetan jarri gara, eta gurekin daudela eta ulertzen gaituztela adierazi digute, baina hitzetatik ekintzetara pasatzeko garaia dela

**“Espainiako estatuko
erakunde juridikoak
denboran eta distantzian oso
urrun dauden herrialde
batzuetako genozida eta
diktadoreen aurkako
ekintzak sustatzen ari dira”**

uste dugu. Madrilek ez baditu bidegabekeriak konpondu nahi, orduan hemen hartu beharko dira neurriak eta hemen egin beharko dira bidegabekeriak konpontzeko legeak. Eta, zentzu horretan, lehendakariaren eta Eusko Jaurlaritzaren betebeharra da konpromiso hori beregain hartzea.

Agortu dira Espainiako estatuaren bide juridikoak

Zein pauso eman dituzue orain arte, nolako emaitzak lortu dituzue eta zein urrats berri emateko asmoa duzue?

Hasieran Terrorismoaren Biktimeko Elkartasunaren Legean sar gintzazela eskatu genuen. Erantzuna zorrotza izan zen: poliziaren jarrera ez zela ekintza terrorista izan esan ziguten, galdutako ordena berrezartzeko ekintza baizik. Beraz, auzi errekurtsioak aurkeztu bagenituen ere, lege horretara atxikitzea ukatu ziguten.

Kereila kriminala aurkeztu genuen langileak metrailatu zituzten tropen

arduradunaren aurka, baina ez zuten izapidetzeko onartu, esan zigutenez gertakariak preskribituta zeudelako eta edonola ere gai horren eskumena jurisdikzio militarrek zeukalako. Ondoren Konstituzio Auzitegian aurkeztu genuen babes errekurtsioari emandako ebazpenak berretsi egin zuen Probintzia Auzitegiaren epaia. Espainiako estatuko bide juridiko guztiak agortuta, giza eskubideen Estrasburgoko eta Genevako auzitegiara jo genuen, eta orain helegitea tramiterako onartu digute. Laster Genevara joango gara gure bertsioa kontatzera.

Esparru judizialek kanpo, hainbat moztio aurkeztu ditugu Gasteizko Udalean, Arabako Foru Aldundian eta Eusko Legebiltzarrean. Horietan guztietan laguntza eta instituzioen inplikazioa eskatu dugu, hau da, sarraski hura gaitzets dezatela, egia jakiten lagunduko duen ikerketa egin dadila agindu dezatela, eta terrorismoaren biktimak garela aitortu dezatela. EAJk, ezker abertzaleak, EAK eta EBK erabateko elkartasuna adierazi digute; PSOEren elkartasuna txikiagoa izan da, zalantzak ditu; eta PPengandik gaitzespen argi eta garbia jaso dugu. Adierazgarria izan zen Gasteizko alkatea den Alfonso Alonsoren keina, gure ustez iraingarriak izan ziren Fraga Iribarneren adierazpen batzuk gaitzesteko aurkeztu genuen moztioa atzera botatzeko, kalitatezko botoa

erabili baitzuen. Adierazpen haietan Fragak esan zuen poliziak Gasteizen izan zuen jokabidea ez zela gehiegizkoa izan —bost langile tirokatuta hil eta chunetik gora balaz zauritu zituzten—.

Egia zabaltzeko daukagun irrikaren adierazgarri, martxoaren 3ari buruzko bi liburu argitaratu ditugu Arabera argitaletxearen bidez. Lehenengoa Amparo Lasherasek idatzi zuen sarraskiaren 25. urteurrena zela-eta, eta bigarrena, berriz, artearen eta kulturaren munduko hainbat pintore, eskulturgile, poeta, bertsolari, argazkilari, komikigile eta abarren artean egin zuten. Bestalde, Euskal Herriko Unibertsitatearen menpeko Valentin de Foronda Gizarte Historia Institutuak nazioarteko giza eskubideen auzitegietan gure bermea izango den txosten-irizpena egin du guk eskatuta.

36ko Gerraren eta diktadura frankistaren biktimak aintzat hartzeko Espainiako Gobernuaren proiektu bat da hizpide orain. Zein neurri eta baldintzetan izan liteke proiektu hori zuen helburuak lortzeko bidea? Edo bide horrekin ere ez duzue esperantzarik?

Daukagun informazioarekin, eta azken emaitzen zain gaudela, legekoa ez den proposamen hori positiboa iruditzen zaigu, baina ez nahikoa. Ilusioa piztu du, baina garatu egin behar da itxaropen eta esperantza faltsurik sor ez dezan eta biktimentzat eta haien familientzat frustrazio iturri bilaka ez dadin. Proiektu hori gure ustez ez da nahikoa, izan ere, galdutako askatasun eta eskubideak berreskuratzeko borrokan erori zirenak aintzat hartzen dituen arren, ez baitu biderik ematen gertakari haiek ikertzeko eta argitzeko eta, horrela, zigorrik gabe gelditzen baitira errudun materialak eta errudun politikoa.

Legekoa ez den proposamena anbizioz gabea eta bidegabea da,

ezinezko egiten baitu auzi judizialak berrikusteari ekitea. Biktimak terrorismoaren biktimatzat ere ez ditu onartzen, eta zorigaitzoko garai hartako gertakari ilunak ikertu, argitu eta erantzuleei kontuak eskatzea ere ez du sustatzen.

Biktimei egiten zaien errekonozimendu morala eta ekonomikoa erabat eskasa da. Gure iritziz egia bilatzeak eta erantzukizunak eskatzeak daukate lehentasuna. Espainiako estatuari eskatzen diogu aitor dezala ekintza terrorista haiek estatuko egiturek eurek eragin zituztela garai hartako aginte diktatorialaren babesekin.

**“PPk hilketa haien
erantzule nagusia izan zen
Fraga Iribarne estaltzen eta
babesten jarraitzen du;
PSOEren jarrera, berriz, oso
anbigua da”**

Borondate politikorik batere ez
Gauzak horrela, eta elkarteak izandako esperientziarekin, zuen ustez borondate politikorik ba al dago besteak beste bost langileren heriotza eragin zuten 1976ko martxoaren 3ko gertakari haiek argitzeko?

Batere borondate politikorik ez dagoela pentsatzen dugu, Amnistia Legearen, Auzitegi Gorenaren eta Konstituzio Auzitegiaren babesera

jotzen baitute politikoei benetako estatu terrorismoko ekintza izan zen martxoaren 3ko sarraski hura berriro ireki edo epaitu behar ez izateko. Baina beste aldetik, Espainiako estatuko erakunde juridikoak denboran eta distantzian oso urrun dauden

beste herrialde batzuetako genozida eta diktadoreen aurkako ekintzak sustatzen ari dira.

Nola pentsatuko dugu, bada, borondate politikoa dagoela PPk ukatu egiten badu trantsizio garaian errepresioaren biktimak egon zirela eta alderdi politikoko horren iritziz “ereduzko trantsizio demokratikoa” gertatu bazen, benetan gertatu zena moztutako lege inpo-

satzaile bat egin zutela bada eta lege horrek kontu hauei bukaera emateko Konstituzioa izaten bukatu zuela jakinda? Gure iritziz, PPk ez ditu berriz ireki nahi “historiako gertaera tristeak” deitzen dituenak —guk estatu terrorismoko benetako gertaerak deitzen diegu—, gertaera haietako protagonista nagusia Fraga Iribarne izan zelako, hau da, garai hartako Gobernazio ministroa eta egindako gehiegikeria haien guztien arduradun nagusia, Alderdi Popularraren sortzailea eta orain dela urte askotik ohorezko lehendakaria dena.

Eta PSOEren borondatea? Ez gara baikorrak boterean egon zenean gizartearen zati handi baten itxaropenei traizio egin zien alderdi baten borondate politikoen aurrean. Alderdi sozialistak gehiengo handi baten babesari esker lortu zuen boterera iristea, baina itun lotsagarriak oinarritzat hartuta ez zituen iraganeko arazoak konpondu nahi izan, langile klasea saldu zuen, gerra zikina erabili, GAL ezarri, eta abar.

Guk gure helburuak lortzeko borrokan jarraituko dugu, gure ustez hori baita galdutako askatasunaren aldeko ahaleginean hil zituzten gure lankideei egin diezaikegun omenaldirik onena. ■

EUROPAKO KONSTITUZIOAREN ERREFERENDUMA

Parte-hartzean, non dago zilegitasunaren langa?

Espero bezala baiezkoa nagusitu da Espainian eta Hego Euskal Herrian. Euskal herritarrek bere berezitasuna erakutsi dute berriz, bai parte-hartze maila txikiagoarekin eta, batez ere, ezezkoaren kopuru handiarekin: %40,77rekin Gipuzkoa izan da ezetzaren buru Estatuan.

XABIER LETONA

HEGO EUSKAL HERRIAK baiezkoa eman dio (%63,19) Europako Konstituzio-itunari, Espainiak baiezkoa eman dion moduan (%76,73). Baiezko biak berdinak ez direla ez dago zalantzarik ordea. Hego Euskal Herrian parte hartzea hiru puntu txikiagoa izan da (%39,35) eta ezezkoa Estatuan (%17,24) baino bikoitza ia (%32,69). Horrek bere irakurketa berezia behar du, eta hala egiten ari da gainera. Katalunian ezetzaren chunekoa ere era berezian irakurri behar den bezala.

Alde horretatik, dena den, ez dago berezitasunik eta bakoitzak bere interpretazioak egin ditu gertatutakoaz. Airean geratuko dena eta aurrerantzean erabilpen politikoa izango duen datua parte hartze urriarena izango da. Batetik, zenbateko parte-hartze maila behar du erreferendum batek —edo hauteskunde prozesu batek— berau zilegi izan dadin? Berdin da erroldaren %10k parte hartzea, %20k edo %60k? Gaurkoz hala dirudi edo ala interesatzen da behintzat. Gehiengoak, gehiengo osoak, gehiengo kualifikatuak eta beste erabateko langa batzuk araututa dauden bezala, logikoa dirudi parte-hartzearen zilegitasuna arautuko duen sistema bat adostea. Datuak beti datuak dira eta, beraz, guztiz interpretagarriak, hala izan da, hala da eta hala izango da, baina arauen kontsentsuak interpretazioen hesia ere estutu egingo luke.

Hego Euskal Herriko erroldaren %25era ez da iritsi baiezkoren kopu-

Bi herritar botoa ematen joan den igandean.

rua, eta horrek baldintzatuko du gainerako herritar guztien borondatea. Hori oso kontuan hartzekoa da. Espainiako Konstituzioaren onarpen-arbuiatzearen inguruko eztabaida oraindik ere bizia da erreferendum hura egin eta 27 urtera.

Agerikoa da orduko abstentzioa eta egungoa ezin direla berdin interpretatu, baina parte-hartzearen datuei interpretaziorik gabe helduta, zilegitasunari buruzko parekotasunak egin daitezke. Hau guztia ez da

Erreferendum hau zilegi izanik, zergatik ez ote da zilegi parte hartze berbera edo handiagoa izan dezakeen Ibarretxe Planari buruzko balizko erreferendum bat, esate baterako?

txantxetako, zeren eta orain agerian jarriko dena zera da: Europako Batasuneko herritarren bizikidetzara arautzen duen Konstituzio-itun erreferendum hau zilegi izanik, zergatik ez ote da zilegi parte hartze berbera edo handiagoa izan dezakeen Ibarretxe Planari buruzko balizko erreferendum bat, esate baterako? Iragan berri den erreferenduma beste pista zenbait ere utzi ditu. Bere barne zalantza eta guzti, argi dago EAJ giltzarri izan dela EAEn baiezkokoak izan duen garaipenean. Ezezkoari dagokionez, bistan da honen aldekoek ez dutela asmatu izan abstentzioari ezezko gehiago lapurtzen. Teorian aktiboek direnak horren aktibo ez direla frogatzen da behin gehiago. Horrez gain, argi zegoen baina argiago geratu da: Europako Batasuna ez da NATO.

Berriz ere, halaber, agerian gertatzen da hiriburuek eta herrialdeetako biztanleen jarrera desberdina, batez ere EAEn. Eta ezetzari dagokionez, ezustekoa Iruñeak ekarri du: Hegoaldeko hiriburuetatik arbuiatze mailarik handiena ekarri du (%34,75).

Euskal Herritarren hurrengo txanda maiatzetan izango da, orduan egingo du Frantziak bere erreferenduma. Hexagonoan baiezkokoak ez du horren bide samurra izango eta lehia bizia iragarrita dago. Europako agintariek ere beste begi batzuekin jarraituko dute Batasuneko erraldoietakoak zer dioen" ■

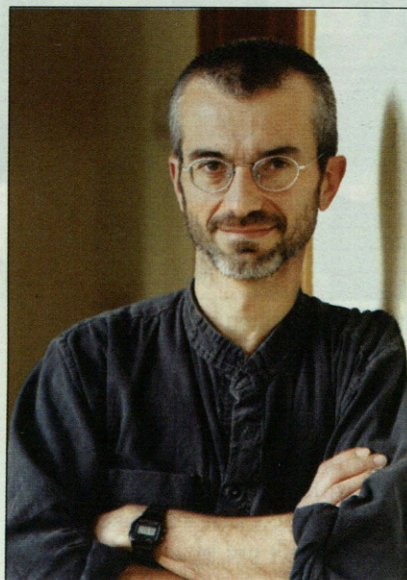
Euskaldun berriaren lau aurpegi

Badator Korrikaren hamalagarrena. Aurten, AEK-k herritar guztion konpromisoa bilatu nahi du Euskal Herria euskalduntzeko. Eta batez ere, oraindik euskaraz ez dakitenei dei egin nahi die, ikas dezaten. Horretarako, euskaldun berriak hartu ditu eredutzat eta hainbat testigantza bildu. Sorta horretatik aukeratu ditugu Xabier Montoia, Ruben Sanchez, Caroline Phillips eta Jose Maria Rivadeneyra.

UNAI BREA

EUSKAL HERRIA EUSKALDUNTZEN; ni ere bai! Lelo horrekin eskatu nahi die AEK-k euskaraz ez dakitenei euskaldundu daitezen. Ildo horretan, euskaldun berriak goraipatu ditu. “Euskarak lortu badu hizkuntza bizi eta moderno irautea, euren burua euskalduntzea, ‘euskaldun berri’ izatea erabaki zuten/duten hainbat eta hainbat euskal herritar zein kanpotarri esker izan da”, dio AEK-k. Hala, horien guztien ikur har daitekeen Andolin Eguzkitza zenduari omenaldia eginez eman zitzaion hasiera Korrika aurreko kultur ekitaldi sortari.

AEK, “nik ez, baina nire umeek badakite” bezalako jarrerrei oldartu nahi zaie oraingoan. Bideoa egin du 43 euskaldun berriren adibideak bilduz —adibide ereduagarriak— eta hori izan da koordinakundeak Korrikaren atariko asteotan erabili duen euskarri

Jose Maria Rivadeneyra: “Euskara ikaste-ko oso zaila deneko uste hori mito hutsa dela uste dut”.

Xabier Montoia: “Hogei urte daramat euskaldunez inguratuta bizitzen eta lan egiten, eta egunero ikusten dut erdara dela nagusi horiengan ere”.

Korrika laguntzailea

Orain dela bi urte, Korrika 13 zela eta, AEK-k *Korrika laguntzailea* ekimena abiarazi zuen, garai hartan euskalduntze koordinakundeak jasan zuen erasoari aurre egiteko premiak behartuta. Aurten ere, orduan bezala, Korrikari ekiteko laguntza beharrean dagoela adierazi du AEK-k, eta horregatik eutsi dio *Korrika laguntzailea* kanpainari. Bertan parte hartzea erabakitzen dutenek beherapenak edukiko dituzte Euskal Herriko 300 komertziotan egindako erosketetan. 12 euro ordaindu behar dira beherapenetan parte hartzeko.

nagusienetakoa. Bideoan agertzen diren asko sano ezagunak dira Euskal Herrian, eta batzuek, euren burua euskaldundu ez ezik, euskaraz jardun dute gerora ere hainbat zereginetan: musikagintzan, literaturan... Beste batzuk ez dira hain ospetsuak, baina euren esperientziak esanguratsuak dira oso. Lehenengo zein bigarren multzoko zenbaitekin solastu gara, haien euskalduntze prozesuak gogora ekarriz. Euskara ikastea hizkuntza baten arauak buruan gordetze hutsa baino zerbait gehiago izan dela esan digute. Euskal Herria beste modu batez ikusten lagundu die euskarak.

Euskal mundua esaten zaion horren ateak ireki dizkie.

Jose Maria Rivadeneyra, Kordobako euskalduna

Kordobako (Espainia) Jose Maria Rivadeneyra Donostiara etorri zen orain 21 urte, ikasketak bertan burutzeko asmoz, eta hemen gelditu zen. Etorreran bazuen euskararen berri, baina berarentzat ezustea izan zen hizkuntza “hain bizirik egotea”. Lehen unetik piztu zitzaizkion euskararenganako grina eta jakin-mina, baina ikasten hasteko erabakia atzeratu zuten ikasle garaiko diru faltak, bateko, eta Kordoban bizi behar zuen

Caroline Phillips: "Hemen euskaraz jakin gabe ere bizi daitekeela? Baliteke, baina nire ustez ez".

batek bere burua euskalduntzea alferrikako lana zela usteak, besteko.

Azkenik, Rivadeneyra lanean hasi zen Donostian eta euskara ikasteari ekin zion. Ez zitzaion bereziki zaila iruditu. "Ikasteko oso zaila den uste hori mito hutsa dela uste dut. Askoz zailago iruditzen zait ingelesa euskara baino. Gaztelaniaz dakien batentzat, euskararen fonetika oso erraza da. Gramatika ez hainbeste, baina..."

Xabier Montoia, usteak erdia ustel

Rivadeneyra harritu egin zuen kalean hainbeste euskara entzuteak. Xabier Montoia musikari eta idazle gasteiztarrari, berriz, aurkakoa gertatu zitzaion. Euskara ikasteaz batera konturatu zen euskaldunek ez zutela berak uste bezain atxikimendu sendoa hizkuntzarenganako. Eta horrek zanpatuta utzi zuen: "Ordura arte euskaldunak talde trinkoa zirela uste nuen, pitzadurarik gabekoa. Baina, artean euskara ikasten nenbilela, Euskal Filologian hasi nintzen Donostian -lehen lau hilabeteetan

ez nuen tutik ere ulertu- eta nire ikaskideak, ia denak euskaldun zahar-
rrak izanda ere, elkarrekin erdaraz zebiltzala konturatu nintzen. Handik gutxira joan nintzen lehenbiziko aldiz ikastolen aldeko jai handi batera -Kilometroak- eta gauza bera gertatzen zela ikusi nuen. Hogei urte daramat euskaldunetz inguratuta bizitzen eta lan egiten, eta egunero ikusten dut erdara dela nagusi horiengan ere".

Euskal Herriaz gozatzeko, euskara ezinbestekoa

Gasteizkoa da, halaber, Ruben Sanchez gaztea. Hamasei urterekin hasi zen euskara ikasten, eta gaur egun AEK-ko irakaslea eta bertsolaria da. Honela gogoratzen ditu euskara ikastera bultzatu zuten arrazoiak: "Konturatu nintzen bazegoela euskarazko mundu bat, asko erakartzen

Ruben Sanchez: "Araba Euskaraz bat, sagardotegi bat... erdaldunak ere joaten dira horietara, baina ez da berdin".

ninduen, baina euskaraz jakin ezean gozatu ezin nuena. Horregatik ikasi nuen, hura galduko nuelako bestela". Sanchezen ustez, euskal kulturaren adierazpide ugari betebetan dastatu ahal izateko ezinbestekoa da euskaraz jakitea. "Araba Euskaraz bat, sagardotegi bat... erdaldunak ere joaten dira horietara, baina ez da berdin".

Ruben Sanchezen uste bertsukoa da Caroline Phillips abeslari eta enpresari estatubatuarra. Hemeretzi urte zeuzkala alde egin zuen San Francisco sorterritik, eta bizitzaren bidezidorrek Euskal Herrira -Baiona ingurura- ekarri zuten. Ordurako bazekien frantsesez, eta hori aski izan zezakeen Iparraldean moldatzeko, baina Phillips ez dator bat halako pentsamoldeekin: "Edozein herritan bertako hizkuntzan hitz egin behar duzu, bestela ezin duzu bertako kulturaren, bertako gizartean... parte hartu. Hemen euskaraz jakin gabe ere bizi daitekeela? Baliteke, baina nire ustez ez". ■

Babeslea: Emun

HIZKUNTZA AHOLKULARITZA ETA EUSKARAZKO ZERBITZUAK:

- Enpresa eta erakundearen premiei egokitutako euskara planen kudeaketa
- Itzulpenak
- Euskara formazioa

EMUN

LANA EUSKALDUNTZEKO
KOOPERATIBA

Uriburu, 9 behe 20500 Arrasate • emun@emun.com Tel. 943 711 847 • www.emun.com

Bero-beroan

ETaren hilketak, desioa eta errealitatea

Estatuko segurtasun indarren lanaren berri ematerakoan aspaldi galdu da froga eta zantzu hitzen esanahi zehatza. ETarekin lotutako atxiloketa eta auzietan bederen hori oso garbia da. Azken bi asteetan izandako atxiloketa mordoxketan, poliziak atzeman duen materiala ETak hilketei berrekiteko duen asmoaren frogatzat aurkeztu dira, eta komunikazio munduaren eragile gehienek ontzat jo dituzte zantzuak besterik ez direnak. Bere historia kontuan hartuta, ETA oso luzaro ari da inor hil gabe, eta azken hilabete luzeetan egindako atentatu mota ikusita, hilketak saihestera jo duela esan daiteke. Horrek eta sortu den elkarrizketaren aldeko giroak literatura ugari egitera eraman gaitu komunikabideak, seguruenik desioa eta errealitatea nahasteraino. Izan diren atxiloketa eta mugimenduak ikusita, ez dirudi esan litekeenik ETak hilketak eragitea bere egungo jardunetik baztertu duenik; frogak ez, baina hori sumatzeko zantzuak agertu dira.

18/98 auzia eta Kursaaaleko ekitaldia: *El País* eta *El Correo*ren bi titulu

Kursaaalen joan den larunbatean 18/ 98 auziaren salaketa ekitaldiaren ispilu izan nahi dute ondoko tituluak. *El País* prestigiotsuak zutabe erdi eta honako titulua erabili zituen: "Arzalluz eta Otegi Segiko auzipetuei sostengua emateko ekitaldi batean izan ziren". *El Correo*ko titulua ere ez zen txantxetakoak: "Arzalluzek eta Egibarrek ETaren ingurunearen epaiketaren aurkako ekitaldiari sostengua eman zioten".

G. GARALDE / ARGAZKI PRESS

18/98 auziaren salaketa Bilboko kaleetara

Datorren larunbatean 18/98 makroauziaren aurkako mobilizazio handia egingo da Bilbon. Epaiketa mota hauen atzean dagoen jokaldi politiko osoa salatu nahi da, ETArekiko identifikazioa eta lotura logika eta errealitateetik guztiz kanpo eraman zuen PPren politika haren salaketa gordina. Eta politika hura guztiz lekuz kanpo bazegoen, PSOEko agintari askok ahopeka onartzen dutena, Zapateroren Gobernuak bere ondorioak saihesteko politika moldeak bideratzea litzateke logikoa. Bilbon, azken finean, gisa honetako epaiketa eta errepresio joeren aurkako oihua entzungo da, izan errepresio kolpe hau Segiren aurkakoa edo izan *Egunkaria* ixteko. Bi urte bete dira, hain zuzen, Espainiako judikaturak *Egunkaria* itxi zuenetik eta auzi hartan auzipetutakoek Egunkariaren Alde Kultur elkarte sortu dute Juan del Olmo epaileak eraiki eta Espainiako judikaturak sostengatu duen gezur erraldoia desegiteko. Plurala da kaltetutakoen multzoa eta erantzuntan ere antzematen da hori.

Zer da...

Industri Sustapen eta Birmoldaketarako Sozietatea

SGECR sigladun erakundea Eusko Jaurlaritzaren jabetzakoa da. Agintaritza horren inbertsioetarako tresna bat da, eta hainbat enpresatako partizipazioen bidez gauzatzen da; bere iritziz estrategikoak direnen bidez. Hauek dira sozietateak: Ezten, FCR, Sustapen FCR, Elkano XXI FCR, Enpresa Digitalak Inbertsioa FCR, MCC Garapena SPE S.A., MCC Berrikuntza SPE S.A. eta Socade S.A. SGECR erakundearen inbertsioa %500etik gora hazi da 10 urteren buruan, zeren 20 milioi eurotik 114,50 baino gehiagora heldu baita. Izendatu berri ditugun SGECR erakundearen sozietateen bidez, 61 enpresatan hartzen du parte. SGECR erakundearen mendeko sozietateak, 2003ko abenduaren bukaer

ran, 151,8 milioi euroko kapitala zeukaten kudeatzeko, hau da, sektore estrategikoak izenekotan inbertitua baino 37 gehiago. Eusko Jaurlaritzaren partaidetza duten sektoreak askotarikoak dira: siderurgiatik hasita, haren muturreko detergenteetako eta jostailuetako, esate baterako; eta entretenimenduko softwarea, ardandegiak, energia, aeronautika, esnekiak eta ibilgailuak, besteak beste. Azken boladako inbertsio handienetakoa, ITP Industria de Turbo Propulsores taldean egindakoa da. Socaderen bidez gauzatu du, eta 13,2 milioi euro inbertitu ditu. Zamudioko enpresa aeronautiko horren kapitalaren %5,3 lortu du.

Daniel Udalaiz

Zortzi irakasle postu eta erdi gutxiago Iparraldean

PIRINIO ATLANTIKOETAKO Eskola Kartari buruzko bilera eginda sindikatuak eta guraso elkarteak haserre ateratu ziren. Bazekitena baieztatzen zuten: Zuberoa, Nafarroa Beherea eta Lapurdiko eskoletatik zortzi irakasle lanpostu eta erdi kenduko zituztela 2005eko ikasturtean, alegia. Haur eskolak eta eskola elebidunak kaltetuenak direla salatu dute sindikatu eta guraso elkarteek. Esate baterako, Zuberoako Altzürüküko eta Larraineko haur eskolak kenduko dituzte.

Patxi Larrainzar ikastetxea leku eske

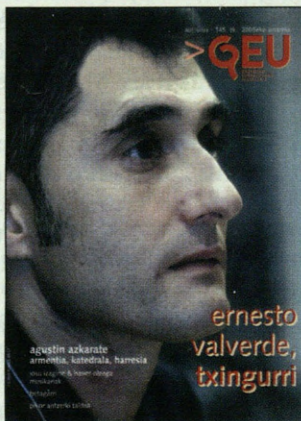
ERAIKIN BEREAN daude Ave Maria ikastetxeko ikasleak eta Patxi Larrainzarrekoak. D eredua eskaintzen duen Iruñeko Arrotxapea auzoko eskolak tokia behar du ikasle-irakasleentzat eta Nafarroako Gobernuaren zain dago. Eraikin berria egitekoa zen Gobernuak Patxi Larrainzarreko haurrak biltzeko, baina oraindik lanak hasi gabe daude. Hezkuntza Sailari aurreikuspen falta egotzi diote Patxi Larrainzar ikastetxeko arduradunek.

Arabako Foru Aldundiak euskara neurtzeko planaren 3. fasea onartu du

FORU ALDUNDIAK Euskararen Erabilera Normalizatzeko Planaren 3. fasea onartu du eta orain arte bezala, euskararen eskakizuna %24,4 lanpostutan eskatuko da. Plan hau, sail guztietan, 2007. urtera arte izango da indarrean.

Euskara Elkarteek kanpaina bazkideak egiteko

KANPAINAK Zein da hizkuntza eta zapatzen arteko ezberdintasuna? izena du eta Estitxu Fernandez telebista aurkezle ezaguna eta Kirmen Uribe idazlea aukeratu dituzte kanpaina babesteko. Honako euskara elkarteek antolatuta dute kanpaina, besteren artean: Bizkaiko Axola (Abanto), Barriketan (Elorrio) Berbaizu (Deustua), Zorritzetan (Lezama), Euskal Birusa (Ermua); Nafarroako Bierrik (Sakana), Gipuzkoako Dobera (Hernani) eta Pilpilean (Soraluze) eta Arabako Geu (Gasteiz)

Geu elkarteak kaleratzen duen *Geu* aldizkaria.

Haika-Segi auzia eta ezinulertuak

ITZULTZAILEEKIN arazo ugari izan zuten joan den astean Haika-Segi auzian. Hilaren 15ean saioa eten egin behar izan zuten itzultzaileak euskara ulertzeko gai ez zelako eta egindako itzulpenak zeharo kaxkarrak zirelako. Hurrengo egunean, Alfonso Guevara epaileak auzi-petuei jakinarazi zien euskaraz deklaratzeko segü nahi bazuten hala egiteko, baina itzultzaileei hutsak zuzentzeko aukerarik ez zutela izango. Bigarren egunean ere, itzultzaileekin lasai ez eta *Berria*, *Gara* eta Euskadi Irratiko kazetariei itzultzaile lanetan aritzeko eskatu zien Auzitegiako prentsa arduradunak.

BAHEA

Miguel Sanchez-Ostiz idazle nafar eza-gunak honakoa dio torturari buruz (*Diario de Noticias*): "Ohiko isiltasunen artean igaro zen iragan astean torturari egokitutako eguna. Sakontasun handiagoetan sartu baino, ukatu eta beste gai batera iragateko moduko gaia da torturarena. Hobe da esatea Nazio Batuen Erakundearen errelatorea partidista dela, edo Amnesty International etazalea; hobe hori arazoaren larriarekin amaitzeko borondatea jarri eta sakoneko eta egiazkoak diren ikerketek ekitela baino. Eztabaida antzua da, edo horretarako gutxi falta zaio. (...) Gure artean tortura balekotasun josten dutenak haren aurka-koak baino gehiago direlakoan nago, horren beldur naiz; gertatzen den bakarra zera da, lehenak ez direla ausartzen beren ankerkeriaren azken maila hori publiko egiten".

The Jerusalem Posteko artikulugilearen begirada Euskal Herrian pausatu da

Hillel Halkin da artikulugilea eta

Palestina eta Euskal Herriko egoerei buruzko gogoeta egin du.

Ibarretxe Plana hartu du aitzaki, eta Espainiako Gobernuak Euskal Herriari autodeterminazio eskubidea ukatzen diola azaldu du, hain zuzen ere Palestinako arazoa bideratzeko Israeli behin eta berriz gomendatzen diorean.

Espainiak eta oro har Europako herrialdeek autodeterminazioaz egiten duten irakurketa bitxia dela dio egileak. Ulertzen duela Euskal Herria eta Palestinako egoera guztiz desberdina dela eskubide eta zapalkuntzari begiratu gero, baina agian euskaldunek palestinarrak baino estatu premia handiagoa dutela dio, batez ere herri txiki bat direlako eta beren kulturari eusteko gaur egun estatu batek dituen tresna guztien beharra izan dezaketelako. Gogoeta bitxiak, batez ere Jerusalemetik datozelako. www.izaronews.org helbidean irakur daiteke osorik.

Net Hurbil

PELLO ZUBIRIA

Osasun faturek hondatzen dituzte AEBetako familiak

AEBetako eredia miresten dute Europako ongizate estatutak pribatizazio bidez desegin nahi dituztenek. Baina politika horren ondorioak ezagutzen ditugu jada: familia amerikar askoren ekonomiak sarri ospitale eta osasun gastuengatik hondoratzen dira. Klase ertaineko milioika familiak jo du kiebra.

ROSE SHAFFER-en bizimodua gozoa zen duela bost urte. 1970etatik erizain lanetan, Chicagoko zenbait ospitaleetan jarduna zen, eta ardura handiagoak eskaintzen zizkioten. Tartean hiru haur munduratu zituen. Orain dela bost urte etxetik etxeko zainketa agentzia batean erizainen buru lana eman zioten Roseri. Soldata on baten jabe, etxearen amortizazioa azkar bukatzea espero zuen.

Baina lantegi berrian zazpi hilabete zeramatzala, bihotzekoak jo zuen. Estu eta presaka Advocate kateko ospitale batera eramane zuten. Rose Shaffer lasai egon zitekeen gastuei zegokienez, horretarako zeukan-eta osasun segurantzak. Hiru egunez egon zen ospitalean. Ezustekoa hurrengo astean jasoko zuen, Advocate-tik (izen hori eramane arren abokatutik gutxi dute) 18.000 dolarretako faktura iritsi zitzaionean.

Advocatetik gutunak bata bestearen ondorekin iritsi zitzaizkion, azkar ez pagatzekotan auzitara eramango zutela mehatxu eginez. Osasunez erabat sendatu ezinean eta gainera Advocateri ordaindu beharra, etxearen kredituaren hileroko zorrak garaiz ezin pagatu... AEBetako legeak familientzako aurreikusten duen kiebra arautegian ("Chapter 13" famatuan) sartu behar izan zuen Rose Shafferrek 2002ko abenduan. Orain bere soldataren zati bat automatikoki kentzen diote zorrak

ordaintzeko. "Ospitaleak bizia salbatu zidan, eta orain berak akabatuko nau", deklaratu dio Dan Frosch kazetariari.

The Nation astekarian kontatu ditu Dan Froschek amerikarrek osasungintzarekin dituzten buruhausteak *Your Money or Your Life* (atrakatzailerik filmetan erabiltzen duten "Dirua ala bizia" formula) izenburu duen artikuluan. Rose Shafferren kasuak ongi adierazten du AEBetako milioika familietan gertatzen dena. 1981etik 2001erako epean, osasun kontuengatik kiebra jo duten familien kopurua %2.200 handitu da. Epe berean kiebra pertsonalen kopurua %360 igo zen.

Kiebran erori diren familiak gehienbat (%90) klase ertainekoak dira. Ez gara hitz egiten ari gizarte segurantzarik gabe bizi diren milioika familien egoeraz (horienak are latzagoa dela esan beharrik ez dago). Ikertzaile batek kazetariari aitortu dionez, kiebran erortzen diren familiak "jende hezia dira, lanpostu, etxebizitza eta familia txukunak dituztenak. Estropezu bat izan dute eta mediku faturek hondoratu dituzte". Agintari kontsebadoreak prestatzen ari diren lege aldaketek laster are gordinago jarriko dizkiete gauzak familia horiei.

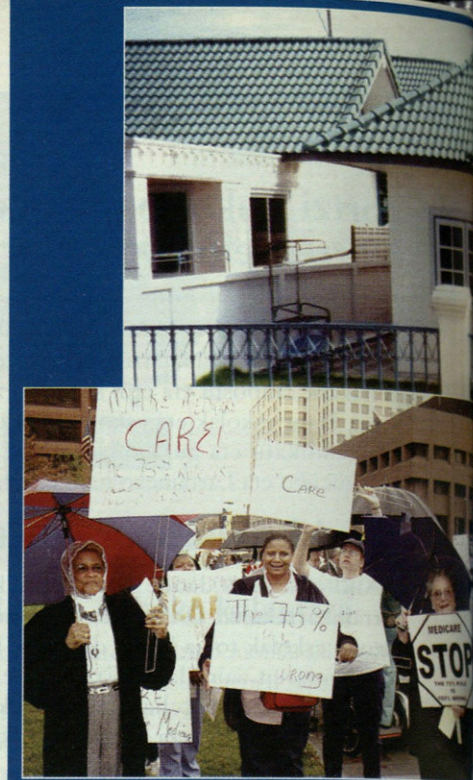
Arazo medikuengatik kiebra jotzea ia gauza ezezaguna omen zen AEBetan 1981a arte. Gaur aldiz kiebra pertsonalen atalean bigarren

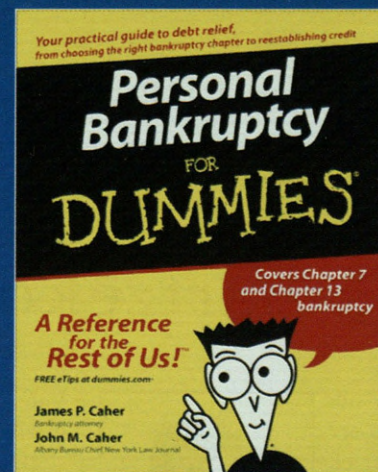
arrazoi nagusia mediku faturek dira; lehen arrazoiak lanpostuaren galera da, noski. Eta zergatik halako buruhausteak osasun faturekin?

Osasungintzaren kostuak izugarri igo dira, alde batetik. Estatu Batuetako 14,3 milioi familietan kostu horiek irensten dute irabazien laurdena edo gehiago. Beste aldetik, ziztu bizian handitu da aseguruik ez edo aseguru eskasa duten familien kopurua urteotan. Gaur 45 milioi amerikarrek aseguruik ez dute, 1990ean baino 10 milioi gehiagok. Aldiz, *brok* egin duten amerikar gehienek bazituzten aseguruak, baina hauetan ere hainbat gaitz larriren kasuetan aseguruak berak pagatu behar ditu medikuak eta botikak, zati bat edo osorik.

Hautatu: etxea ala bizia?

Beste kasu batekin argitu du Dan Frosch kazetariak zein azkar hondora daitekeen familia "formal" bat osasun kontuengatik, hauen faturek eta lanpostu galera aldi berean egokitzen direnean. Judy eta Phil Specht lasai ederrean bizi ziren New Mexicoko Albuquerque hirian, lan on banarekin. Phillips multinazionalaren faktoria batean ari zen Judy, eta Phil berriz mantenimendu postu batean. Bien artean 40.000 dolar irabazten zuten urtean. Horrekin ondo pagatzen zuten etxe berriaren kredituaren 787 dolarretako faktura hileroko, eta zerbait

Gaixotasunek sortutako zorrek etxea saldu behar izatera eta kiebrara daramatza AEBetako herritar asko, lehen ondo bizi ziren jendeak (are estuago dabilta noski pobrezian dauden milioika pertsonak). Gainera gobernua, osasun zerbitzu hobeak eskatzen dituztenei kasu egin gabe, baldintzak gogortzera doa. Lerroon gainean liburu oso saldu baten azala: *Kiebra pertsonala inozoei esplikatua.*

aurreratzeko gai ere baziren. Lanpostuengatik aseguru banaren jabe ziren. 50 urteak ondo pasata erretiroari begira jarrita zeuden.

Phil senarrari 2002an leuzemiarekin lotutako gaitz bat aurkitu zioten hezurretan. Jubilazioa hartu zuen Philek eta gizarte segurantzaren ezintasun funtsetik hilean 1.080 dolar jasotzen zituen. Paga oso txarra ez eta aseguru berekin, beraz dena zihoan O.K.

Baina Phillips New Mexicoko zenbait lantoki ixten hasi zen, eta kalera bidali zuten Judy emaztea. Laster aurkitu zuen maila bereko beste lanpostu bat, baina sei hilabeteren buruan kale gorrian zegoen berriro. Nonbaitetik atera behar bizimodua eta etxe garbiketan hasi zen Judy.

Ikus ditzagun senar-emazteen gas-

tuak: Philek onkologia kontsulta 50 dolar pagatzen zuen hilero. Odol aldaketa hilero 507 dolar. Hori gutxi balitz (50 urtez goiti denek dute zer-bait) emazteari tentsio altua aurkitu zioten, kolesterola, azido errefluxua eta tiroide alferra. Aurrezteagatik, Judyk hartu behar zituen botika guztiak dosi erdian hartzen zituen, eta batzuk utzi egin zituen, kolesterolarena adibidez. "Aukeratu beharra zegoen, nire botikak ala teilatu bat bion buru gainean".

Ez zen aski. Philen erremedioak ordaintzeko Specht-tarrek zituzten harribitxi bakanak saldu zituzten eta beste hainbat tresna, argazki kamera horien artean. Baina 2003rako mediku zorrak 4.000 dolarretakoak ziren, eta artean 90.000 dolar falta zitzairen etxearen kredituan. Kiebra legearen "Chapter 7" atalean babestu eta

• TERMOMETROA •

lortu zuten kredituaren ordainketa atzeratzea, baina trukean etxea saldu eta 55 urtetik gorako jendearentzako apartamendu txiki batean sartu behar izan zuten. Hala ere zorrak handitzen segitu zuen. Emazteak lanpostu bat (aseguru eta guzti) aurkitu zuen arte. Bidean galdua zen hainbeste lanekin eraikitako etxea. "Etxe hartan hartu nahi genuen erretiroa. Eta hondoa jota geratu ginen" aitortu dio Judyk kazetariari. "Batzutan nahiago nuke hilko banintz, baina nire burua akabatzeke kobardeegia naiz".

Specht-tarrena bezalako kasuak hainbeste ugaritu dira, ezen eta maila ezberdinetako erreakzioak ari baitira gertatzen AEBetan. Alde batetik, abokatu asko ari dira fakturak neurri-rik gabe gizendu dituzten ospitaleen kontrako auzietan. Ospitale kateek ordainetan (Advocatek adibidez) dirurik ez dutenentzako karitatezko zerbitzuak ugaltu dituzte, beren irudia zuritzeko. Nekez konponduko dira ordea arazo hauek auzien bidetik.

1981etik Texaseko unibertsitatean gai hauek ikertzen ari den Jay Westbrook-ek esan dio kazetariari: "Kiebrak gertatzen dira krisi bat dagoe-nean. Hori da beren arrazoiak". Gaur egun kalkulatu da 20 milioi familia ari direla borrokan mediku zorrekin. Eta ugaritzen segituko dute: aseguru-rik gabeko biztanleria handitzen, lanez ganezka dauden ospitaleek beren fakturak potolotzen, botiken prezioek gora jotzen eta ugazabek beren langile- en aseguru- en baldintzak estutzen segitzen dutelako. ■

<http://www.argia.com/nethurbil>
helbidean, gai honi buruzko informazio
gehiago eta Interneteko loturak.

Zure gorputzak 8 orduko atsedena behar du.
Zure begiek 24 orduko lasaitasuna.

Zure lasaitasuna da garrantzitsua. Horregatik, **MultiOpticasen** gure produktu eta zerbitzu bakoitzean kalitate eta garrantian handiena emateko konpromisoa hartu dugu. Izan ere, nahiko genuke zu gustura egotea Espainiako optika-sarek handieneko - **MultiOpticas** - profesionalengan konfiantza izan duzualako

ZINKUNEGI
MULTIOPTICAS
ZERBITZU OPTIKOETAN 1a
Hernani, 4 - DONOSTIA

Bernardo Atxaga

Erabakiak hartzeko orduan

Proposamen xume bat egin nahi nuke nik ere, inork gaizki hartuko ez didalakoa. Ez da izango noski Jonathan Swift-ek Irlandako gosetearekin bukatzearen argitaratutako hura bezalakoa, zeinetan, ondo gogoratzen bazaizue, kanibalismoa aldarrikatzen baitzen; baina, mutur horietara iritsi gabe, izango du nire honek ere bere ausardia. Erakunde asko aurka jarriko zaizkit, seguruenik ere, baina kontzientziak agintzen dit, eta baita, nola ez, gure Euskal Herri honen egoerak. Baina joan nadin polikiago, azaldu dezadan auzia txukun.

Kontua da, irakurle jaun edota andreak, euskal arazoa deitzen dugun horrek ustekabeko norabidea hartu duela azken aldi honetan, eta gizartearen gehiengoa zalantza batean bizi dela, zer pentsatu ez dakielako. Begira dezagun, zeinahi gau gorritan, auzune bateko leihotearantz: zenbat daude argitan? Ez al dira asko? Ba, bai, asko dira, ohi baino askozaz ere gehiago. Zer gertatzen da, beraz? Ba jendea esna dagoela, jendea hizketan ari dela goizeko ordu bietan edo hiruretan. "Kezkatuta nago -esaten dio senarrak bere emazteari-. Goxoak egin izan zaizkit beti 'subiranotasuna', 'autodeterminazioa', 'independentzia' eta holako hitzak, baina, zintzotasunez aitortuta, beldur pittin bat ematen dit Ibarretxeren planak". "Zaude lasai, Andoni -erantzuten dio emazteak-. Urruti dago kinka hori". "Ez, Carmen. Atean daukagu jada. Begira zer jartzen duten egunkari horiek guztiek". Baina Carmenek ez die gelako mahaitxoan pilatuta dauden egunkarici begiratzen, baizik eta kanporantz; Santutxu bere auzunerantz, kasu. "Zenbat argi!", dio. "Bai, loa galduta dabil jendea", egiten du Andonik hasperen. "Ni ere kezkatuta nago", errematatzen du Carmenek. Egia da. Kezkatuta daude berak eta kezkatuta daude auzuneko, hiriko, herrietako guzti-guztiok. Lo hartu eta gero ere, ametsetan, "Ibarretxe", "Bai", "Ez" "Estado Español", "Euskadi" eta antzeko hitzak erretzen dira arnaska eta zurrungen artean. Egia da, umeak bezalakoa gara: ez dakigu nahi duguna nahi dugun. Idatzita utzi zuen Paul

JOSEBA OLALDE

Valery zorrotzak: "Batuetan ez naiz nire iritzikoa".

Baina erabaki beharra dago, atera beharra daukagu kinkatik. Zaila izango dela? Ba, ez, ez dut uste. Ez behintzat nire proposamena aintzat hartuz gero. Izan ere, proposamenak metodo bat dakar, eta metodo horrek ez du behin ere huts egin. Herodotori sinestera, berarekin egin zuten pertsiarrek aurrera.

"Pertsiarrei arazo larriren bat sortzen zitzaientean -dio Herodotok- bi aldiz eztabaidatzen zuten. Aurrena, mozkortuta; bigarren, ardo ttanttarik edan gabe. Ondoren, bilera bat egiten zuten, bi eztabaidetako aktak irakurri eta konparatuz, eta orduantxe hartzen erabakia".

Irakurle jaun edota andreak, seguru zuei ere niri bezala gertatu zaizuela pasartearen bukaerara iristean. Txinpartak sentitu izango dituzue buruan, "eureka!" egin izango duzue hots. Izan ere, ez al da nabarmena metodo honek giza-arimaren egiarekin duen lotura? Gogora zaitezte Santutxuko bere gelan hizketan ari ziren Andoni eta Carmenekin. Ez al zaizkizue zuhurrerriak, epelegiak iruditu? Joera horrekin, ez Ibarretxe planik, ez pisu alda-ketarik, ez bidaiarik, eta ez ezer! Baina imajina ditzagun Andoni eta Carmen berberak zainetan alkohol arrasto bat dutela: "Aupa Ibarretxe!", orduan; "Aupa apartamentua Getxon!"; "Aupa Cancun!". Non dagoen egia? Konparatu egin behar. Pertsiarrek bezala.

Metodo honek, gainera, oinarri sendoak izango lituzke Euskal Herrian. Errioxa, esate baterako. Errioxako ardoa eskura daukagu. Eta sagardoa, berdin. Bertako garagardoa, zer esanik ez. Eta gero, lokalak: pentsa zenbat elkarte, txoko, taberna, jatetxe, sagardotegi...! Akta hartzailearen kontua bihurriagoa izan daiteke, zeren delakoak tentuan egon beharra baitauka beti, bai lehen bileran eta bai bigarren; baina konponduko da hori ere. Sagardotegietan, kasu, autobusaren txoferra izan daiteke akta hartzaile. Plus bat ordaindu, eta kito.

Ez dezagun panorama argitzeko aukera hau galdu, irakurle jaun edota andreok. Sasoi ederrean gaude horretarako. ■

Pertsiarrei arazo larriren

bat sortzen zitzaientean

-dio Herodotok- bi aldiz

eztabaidatzen zuten.

Aurrena, mozkortuta;

bigarren, ardo ttanttarik

edan gabe. Ondoren, bilera

bat egiten zuten, bi

eztabaidetako aktak irakurri

eta konparatuz, eta

orduantxe hartzen erabakia

dantza

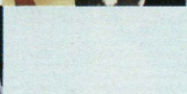
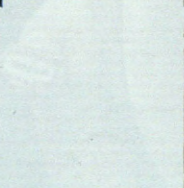
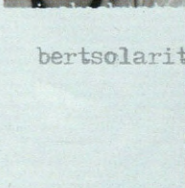
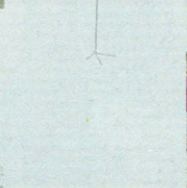
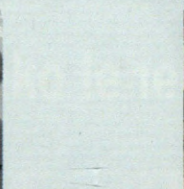
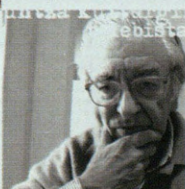
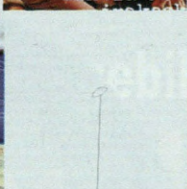
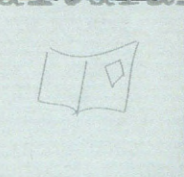
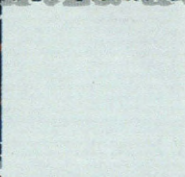
EUSKAL KULTURAREN URTEKARIA 2005

irakaskun irakaskuntza kulturagintza literatura musika norban literatura irakaskuntza kulturagintza literatura musika norban literatura

argia, jakintza kulturala

ARGIA

LIBURUENDETAN SALGAI: 16 €

HARPIDEDUNEK ETXEAN DOAN

www.argia.com • 943 37 15 45

izan zaitez zu ere

korrikalaguntzailea ni ere bai!

Eskuratu
beherapenak
Euskal Herriko
300
komertziotan,
12 euroren
truke

AFRIKA (KANTABIA), TOTI (Mtz. de LEZEA (IDALEA), JULIO IBARRA (KAZETARIA), AMORRORTU (ENTRENATZAILEA), Mtz. de IRUJO (PILOTARIA)

14.
korrika **ni ere bai!** **ak**
Euskal Herria euskalduntzen ORREAGA-BILBO'05

ARGIA